

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Temel Eğitim Ana Bilim Dalı

Okul Öncesi Eğitimi Programı

OKUL ÖNCESİ DÖNEMDEKİ ÇOCUKLARIN AKRAN İLİŞKİLERİ ve SOSYAL BECERİ
DÜZEYLERİNİN ANNE ÇOCUK İLİŞKİLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Serap Doğa ATEŞ

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2022

Liderlik, araştırma, inovasyon, kaliteli eğitim ve değişim ile

Daha ileriye... En İyiyeye...

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Temel Eğitim Ana Bilim Dalı

Okul Öncesi Eğitimi Programı

OKUL ÖNCESİ DÖNEMDEKİ ÇOCUKLARIN AKRAN İLİŞKİLERİ ve SOSYAL BECERİ
DÜZEYLERİNİN ANNE ÇOCUK İLİŞKİLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

THE EXAMINATION OF RELATIONSHIP BETWEEN CHILD-MOTHER RELATIONSHIPS
AND CHILDREN'S PEER RELATIONSHIPS AND SOCIAL SKILL LEVELS

Serap Doğa ATEŞ

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2022

Kabul ve Onay

Eğitim Bilimleri Enstitüsü M¼d¼rl¼đ¼ne,

Serap Doğa ATEŞ 'in hazırladığı "Okul Öncesi Dönerdeki Çocukların Akran İlişkileri ve Sosyal Beceri D¼zeylerinin Anne Çocuk İlişkileri Açıısından İncelenmesi" başlıklı bu çalışma j¼rimiz tarafından **Temel Eğitim Ana Bilim Dalı, Okul Öncesi Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

J¼ri BaŐkanı	Doç.Dr. Ege AKG¼N	İmza
J¼ri Üyesi (DanıŐman)	Doç.Dr. Aysel ÇOBAN	İmza
J¼ri Üyesi	Dr. Öğretim Üyesi Menekşe BOZ	İmza

Enstit¼ Yönerim Kurulunun
...../...../..... Tarihli ve
sayılı kararı.

Bu tez Hacettepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Sınav Yönermeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki j¼ri üyeleri tarafından / / tarihinde uygun gör¼lm¼Ő ve Enstit¼ Yönerim Kurulunca / / tarihi itibarıyla kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Selahattin GELBAL
Eğitim Bilimleri Enstitüsü M¼d¼r¼

Öz

Bu araştırmanın amacı okul öncesi dönemdeki çocukların akran ilişkileri ve sosyal beceri düzeylerini anne-çocuk ilişkileri açısından incelemektir. Çalışmanın örneklemini Ankara ilindeki MEB'e bağlı okul öncesi eğitim kurumlarından kartopu örnekleme yoluyla seçilen 4-6 yaş aralığındaki 200 çocuk oluşturmaktadır. Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden olan ilişkisel model kullanılmıştır. Araştırma verileri Kişisel Bilgi Formu, Çocuk-Ana Baba İlişki Ölçeği, Çocuk Davranış Ölçeği ve Sosyal Beceri Geliştirme Sistemi Derecelendirme Ölçeği yardımıyla toplanmıştır. Yapılan analizler sonucunda çocuk-ana baba ilişki ölçeğinin çatışma alt boyutu puanları ile sosyal beceri ölçeğinin iş birliği ve öz denetim alt boyutları arasında anlamlı ve ters yönlü bir ilişki olduğu; olumlu alt boyutu ve toplam puanları ile sosyal beceri ölçeğinin sorumluluk alt boyutu arasında anlamlı ve ters yönlü ilişki olduğu bulunmuştur. Çocuk-ana baba ilişki ölçeğinin çatışma alt boyutu puanları ile çocuk davranış ölçeğinin saldırganlık alt boyutu puanları arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sosyal beceri ölçeğinin alt boyutları ve toplam puanlarında cinsiyete göre anlamlı farklılık olduğu; çocuk davranış ölçeği aşırı hareketlilik alt boyutunda yaşa ve cinsiyete; asosyal ve dışlama boyutlarında ise cinsiyete göre anlamlı farklılık olduğu sonuçlarına varılmıştır. Çalışmanın sonucunda, annelerin çocuklarıyla kurdukları ilişkiler ile çocuklarının akran ilişkileri ve sosyal beceri düzeyleri arasındaki ilişkiye göre araştırmacılar ve uygulayıcılar için öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar sözcükler: erken çocukluk, sosyal-duygusal gelişim, sosyal etkileşim, sosyal beceriler, anne- çocuk ilişkisi, akran ilişkisi

Abstract

The aim of this research is to explain the relationship between child-mother relationships and peer relationships and social skills level of children. The participants of the study were chosen by snowball sampling method from parents of 4-6 years children attending public preschools in central districts of Ankara. In the study, correlational model which is one of the methods of quantitative research was used. Personal Information Form, Child Parent Relationship Scale, Peer Relationship Scale and Social Skills Scale was used as data collection tools. The data collected from the mothers and teachers of 4-6-year-old children who are attending preschools. As a result of the analysis, it was found that there was a significant and inverse relationship between the positive sub-dimension and total scores of the mother-child scale and the responsibility sub-dimension of the social skills scale. It was found that there was a significant and inverse relationship between the mother-child relationship scale conflict sub-dimension scores and the social skills scale's cooperation and self-control sub-dimensions. It was concluded that there is a significant relationship between the conflict sub-dimension scores of the mother-child relationship scale and the aggression sub-dimension scores of the child behavior scale. As a result of the study, suggestions were developed for researchers and teachers according to the relationship between the relationships that mothers have with their children and their children's peer relationships and social skill levels.

Keywords: early childhood, social development, social interactions, social skills, mother-child relationships, peer relationships

Teşekkür

Bilgisi, desteği ve hoşgörüsü ile her zaman yanımda olan sevgili tez danışmanım Doç. Dr. Aysel ÇOBAN'a, yüksek lisans öğrenim sürecimin en başından beri yardımı ve doğru yönlendirmeleri ile destek olan Prof. Dr. Aliekber ŞAHİN'e; Hacettepe Üniversitesi Okul Öncesi Eğitimi bölümündeki hocalarıma, değerli önerileriyle tezimi geliştirmemi sağlayan tez jüri üyeleri Doç.Dr Ege AKGÜN ve Dr. Öğretim Üyesi Menekşe BOZ'a; çalışmamda yer alan ölçeklerin kullanım iznini vererek büyük destek sağlayan değerli hocalarım Doç. Dr. Ege AKGÜN, Doç. Dr. Hülya GÜLAY OGELMAN ve Prof. Dr. Çağlayan DİNÇER'e, veri toplama sürecine katılım gösteren tüm öğretmen arkadaşlarıma ve ebeveynlere, tez yazma sürecinde görüş ve önerileri ile desteğini esirgemeyen arkadaşım Selin ORAL'a, eğitim hayatım boyunca karşılaştığım tüm değerli öğretmenlerime ve sevgili aileme teşekkür ederim.

İçindekiler

Kabul ve Onay.....	ii
Öz.....	iii
Abstract.....	iv
Teşekkür.....	v
Tablolar Dizini.....	ix
Simgeler ve Kısaltmalar Dizini.....	xii
Bölüm 1 Giriş.....	1
Problem Durumu.....	4
Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	5
Araştırma Problemi.....	7
Sayıtlılar.....	8
Sınırlılıklar.....	8
Tanımlar.....	8
Bölüm 2 Araştırmanın Kuramsal Temeli ve İlgili Araştırmalar.....	10
Sosyal Beceriler.....	10
Akran İlişkileri.....	15
Anne -Çocuk İlişkileri.....	20
Bağlanma Kuramı.....	22
Margaret Mahler 'in Kuramı.....	26
Freud ve Psikoseksüel Gelişim Kuramı.....	28
Erikson 'un Sosyal Gelişim Kuramı.....	31
Bandura Sosyal Öğrenme Kuramı.....	33
İlgili Araştırmalar.....	34
Sosyal Beceriler ile İlgili Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar.....	34
Sosyal Beceriler ile İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar.....	38
Akran İlişkileri ile İlgili Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar.....	40

Akran İlişkileri ile İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar.....	42
Güvenli Bağlanma ve Anne-Çocuk İlişkisi ile İlgili Yurt İçinde Yapılmış Olan Araştırmalar	44
Güvenli Bağlanma ve Anne-Çocuk İlişkisi ile İlgili Yurt Dışında Yapılmış Olan Araştırmalar	46
Bölüm 3 Yöntem.....	51
Çalışma Grubu.....	51
Veri Toplama Süreci.....	53
Veri Toplama Araçları	53
Verilerin Analizi	55
Bölüm 4 Bulgular, Yorumlar ve Tartışma.....	57
Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği Alt Boyutları ve Toplam Puanlarının Anne Öğrenim Durumu, Çocuk Sayısı ve Değişkenlerine Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular	57
Sosyal Beceri Geliştirme Sistemi Derecelendirme Ölçeği Puanlarının Cinsiyet, Yaş, Kardeş Sayısı ve Anne Öğrenim Durumu Değişkenlerine Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular.....	61
Çocuk Davranış Ölçeği Puanlarının Cinsiyet, Yaş ve Kardeş Sayısı Değişkenlerine Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular	78
Anne Çocuk İlişki Ölçeği Alt Boyut ve Toplam Puanları ile Çocuk Davranış Ölçeği Alt Boyut Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesine İlişkin Bulgular.....	84
Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği Alt Boyutları ve Toplam Puanları ile Sosyal Beceri Geliştirme Sistemi Derecelendirme Ölçeği Alt Boyutlarına Ait Puanlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesine İlişkin Bulgular	85
Bölüm 5 Sonuç ve Öneriler.....	88
Öneriler	89
Kaynaklar	91
EK-A: SBGS Derecelendirme Ölçeği İzin Formu.....	cxxxiii
EK-B: Ebeveyn Çocuk İlişki Ölçeği İzin Formu	cxxxiv
Ek-C Çocuk Davranış Ölçeği İzin Formu.....	cxxxv

EK-Ç: Etik Komisyonu Onay Bildirimi	cxxxvi
EK-D: Etik Beyanı.....	cxxxvii
EK-E: Yüksek Lisans/Doktora Tez Çalışması Orijinallik Raporu	cxxxviii
EK-F: Thesis/Dissertation Originality Report	cxxxix
EK-G: Yayımlama ve Fikrî Mülkiyet Hakları Beyanı	cxl

Tablolar Dizini

Tablo 1	51
<i>Araştırmaya Katılan Çocukların Cinsiyet, Yaş ve Kardeş Sayısı Değişkenleri İçin Frekans</i>	51
<i>ve Yüzde Değerleri</i>	51
Tablo 2	52
<i>Araştırmaya Katılan Annelerin Öğrenim Durumu, Meslek ve Çocuk Sayısı Değişkenleri İçin Frekans ve Yüzde Değerleri</i>	52
Tablo 3	55
<i>Normallik Testi</i>	55
Tablo 4	57
<i>Anne Öğrenim Durumu Değişkenine Anne-Çocuk İlişki Ölçeği Puanları Arasındaki Farklılığa İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları</i>	57
Tablo 5	59
<i>Çocuk Sayısı Değişkenine Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği Puanları Arasındaki Farklılığa İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları</i>	59
Tablo 6	60
<i>Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği Olumlu Alt Boyutu Çocuk Sayısı Değişkeni İçin Yapılan Bonferonni Düzeltmesi</i>	60
Tablo 7	62
<i>Cinsiyet Değişkenine Göre Sosyal Beceri Ölçeği Puanları Arasındaki Farklılığa İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları</i>	62
Tablo 8	64
<i>Cinsiyet Değişkenine Göre Sosyal Beceri Ölçeği Problem Davranışlar Alt Boyutu Puanları Arasındaki Farklılığa İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları</i>	64
Tablo 9	66
<i>Yaş Değişkenine Göre Sosyal Beceri Ölçeği Puanları Arasındaki Farklılığa İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları</i>	66
Tablo 10	68
<i>Yaş Değişkenine Göre Sosyal Beceri Ölçeği Öz Denetim Alt Boyutu Puanları Arasındaki Farklılığa İlişkin Bonferonni Düzeltmesi Analizi Sonuçları</i>	68
Tablo 11	68

<i>Yaş Değişkenine Göre Sosyal Beceri Ölçeği Problem Davranışlar Alt Boyutu Puanları Arasındaki Farklılığa İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları</i>	68
Tablo 12.....	69
<i>Yaş Değişkenine Göre Problem Davranışlar Zorbalık Alt Boyutu Puanları Arasındaki Farklılığa İlişkin Bonferonni Düzeltmesi Analizi Sonuçları</i>	69
Tablo 13.....	70
<i>Yaş Değişkenine Göre Problem Davranışlar Otizm Alt Boyutu Puanları Arasındaki Farklılığa İlişkin Bonferonni Düzeltmesi Analizi Sonuçları</i>	70
Tablo 14.....	71
<i>Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Sosyal Beceri Ölçeği Puanları Arasındaki Farklılığa İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları</i>	71
Tablo 15.....	73
<i>Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Sosyal Beceri Ölçeği Sorumluluk Alt Boyutu Puanları Arasındaki Farklılığa İlişkin Bonferonni Düzeltmesi Analizi Sonuçları</i>	73
Tablo 16.....	73
<i>Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Sosyal Beceri Ölçeği Empati Alt Boyutu Puanları Arasındaki Farklılığa İlişkin Bonferonni Düzeltmesi Analizi Sonuçları</i>	73
Tablo 17.....	75
<i>Annenin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Sosyal Beceri Ölçeği Puanları Arasındaki Farklılığa İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları</i>	75
Tablo 18.....	77
<i>Anne Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Sosyal Beceri Ölçeği Kendini İfade Etme Alt Boyutu Puanları Arasındaki Farklılığa İlişkin Bonferonni Düzeltmesi Analizi Sonuçları</i>	77
Tablo 19.....	78
<i>Cinsiyet Değişkenine Göre Çocuk Davranış Ölçeği Puanları Arasındaki Farklılığa İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları</i>	78
Tablo 20.....	80
<i>Yaş Değişkenine Göre Çocuk Davranış Ölçeği Puanları Arasındaki Farklılığa İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları</i>	80
Tablo 21.....	81
<i>Yaş Değişkenine Göre Çocuk Davranış Ölçeği Aşırı Hareketlilik Alt Boyutu Puanları Arasındaki Farklılığa İlişkin Bonferonni Düzeltmesi Analizi Sonuçları</i>	81
Tablo 22.....	82

<i>Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Çocuk Davranış Ölçeği Puanları Arasındaki Farklılığa İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları</i>	82
Tablo 23	84
<i>Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği Puanları ile Çocuk Davranış Ölçeği Puanları Arasındaki İlişkinin Spearman's Rho Korelasyon Katsayısı Analizi Sonuçları</i>	84
Tablo 24	86
<i>Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği Puanları ile Sosyal Beceri Ölçeği Puanları Arasındaki İlişkinin Spearman's Rho Korelasyon Katsayısı Analizi Sonuçları</i>	86

Simgeler ve Kısaltmalar Dizini

ÇDÖ: Çocuk Davranış Ölçeği

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

SBGS-DÖ: Sosyal Beceri Geliştirme Sistemi Derecelendirme Ölçeği

Bölüm 1

Giriş

İnsan, sosyal bir varlık olarak doğar. Onu diğer canlılardan ayıran temel özelliklerden biri olan sosyal yönü, ona başka insanlarla birlikte yaşama ve sosyal ilişki kurma zorunluluğu getirir (Ramazan ve Dönmez,2018). Bireyin gelişimindeki en önemli süreçlerden biri yaşam boyu devam eden sosyalleşmedir (Dinçer,2011). Sosyalleşme, sosyal yeterlik ve sosyal beceriler birbirlerini etkileyen ve bir arada sosyal gelişimi destekleyen kavramlardır. Sosyal gelişim, çocuğun toplum içinde insanlarla başarılı, sağlıklı ilişkiler kurabilmesi, topluma uyum sağlayabilmesidir (Ogelman,2012). Okul öncesi dönemde sosyal gelişimin temelleri atılmakta olup sosyal beceriler ve olumlu sosyal davranışlar bu dönemin en önemli gelişim görevleri arasındadır. Bireylerin olumlu ilişkiler kurabilmesi için bazı sosyal becerilere sahip olmaları gerekmektedir (Kapıkıran vd,2006). Sosyal beceriler bireysel ve toplumsal kabulü, insanlarla karşılıklı ve sağlıklı ilişkiler kurabilmeyi sağladıkları için insan yaşamında önemli role sahiptir (Topanlı,2013). Sosyal becerilerde eksiklik gösteren çocukların akranlarıyla ilişki kurmakta da zorlandıkları bilinmektedir. Çocuklar akran ilişkileri içerisinde sosyal becerileri kazanma ve pekiştirme imkânı elde ederler (Yavuzer,2000). Akran ilişkileri ve sosyal beceriler çocukların sosyal duygusal alandaki gelişimlerinin önemli göstergeleridir.

Çocukluğun ilk yılları, zekanın şekillenmesi, sosyal davranışlar gibi alanlarda çocuğun potansiyelini ortaya çıkarmak için temel bir dönemdir (UNICEF,2017). Erken dönemde sağlanan imkanlarla insandaki potansiyel en üst sınırına kadar geliştirilebilir(Oktay,2000).Çocuklardan daha çok akademik başarıya ilişkin beklenti içerisinde olunduğu görülmekle birlikte sosyal becerilerin desteği olmadan akademik başarı elde etmek de mümkün olmamaktadır (Luiselli ve diğerleri,2005).Yalnızca bilişsel gelişime odaklanan bir eğitim anlayışının, çocukları yaşama hazırlama konusunda yeterli olmadığına anlaşılmasıyla sosyal ve duygusal ve alandaki gelişimlerini destekleyen becerilere odaklanılmıştır (Eraslan Çapan ve Korkut Owen, 2017) Önemi kanıtlanmış olan

sosyal duygusal beceriler her yaştaki öğrenme sürecinde bir öğrencinin merakını canlı tutma, artan benlik saygısı, yeni fikirler geliştirme, dikkat, öz kontrol gibi çok sayıda fayda sağlamaktadır (Monica,2019). Sosyal gelişim, sosyal etkileşimlerle yakından ilgilidir. Sosyal etkileşim kişilerin bireysel özelliklerinin ve toplumdaki sosyal örüntüden etkilenmektedir. Bu nedenle kültürel bağlamın da dikkate alınması gerekir (Bacanlı,2020; Craig,1999).

İlk kez okul öncesi dönemde ailesi dışındaki insanlarla ve yaşlılarıyla birlikte olmayı öğrenen çocuklar için bu öğrenme, sosyal gelişimlerine olanak sağlar ve sosyal ve duygusal becerileri geliştikçe, ilişki kurma, problem çözme, duygularla baş etme gibi durumlarda gereken yetkinliği kazanırlar (Darling-Churchill, Lippman, 2016; Yaşar,2000). Aile, okul öncesi dönemde büyük ölçüde şekillenmekte olan sosyal-duygusal gelişim üzerinde oldukça önemli bir etkiye sahiptir (Rusell,2014). Aile, toplumsal yapıda insan ilişkilerini düzenleyerek diğer toplumsal kurumlarla etkileşim içinde olan ve temel niteliklerini içinde bulunduğu toplumun sosyo kültürel yapısından alan sosyal bir kurumdur (Baygal,2012). Çocuk zamanının büyük bir bölümünü aile ortamında geçirir ve oradaki etkileşimleri sonraki yaşantısını her alanda etkilemektedir (Güler,2015). Bu bağlamda, yaşamın ilk yıllarında ebeveynlerin rolü oldukça önemlidir. Çocuk ile ebeveynlerinin sağlıklı bir ilişkiye sahip olması çocuğun yaşamının sonraki dönemleri ve kişilik gelişimi için önemli bir temel oluşturmaktadır (Öngider,2013). Çocuğun bağlanma stilleri bu ilişkiler ile ortaya çıkmaktadır (Laible ve diğerleri, 2007).

Bağlanma teorileri ve aile sistemi bağlılığı anneliğin ön koşulu olarak kabul etmekte ve buna ilişkin davranışları “anne-çocuk ikili ilişkisi” olarak ele almaktadır (Rothbaum ve diğerleri, 2002). Çocukta temel güven duygusunun oluşumunu anne ile olan ilişkisindeki tutarlılık ve süreklilik sağlamaktadır. Çocukla yaşamının ilk yılında kurulan duygusal iletişim onda güven ya da güvensizlik duygularının oluşumuna neden olur. Oluşan güven duygusu çocuğun gelecekte kuracağı ilişkilerin temelini oluşturur (Yavuzer,2014). Bu noktada annenin dengeli ve kararlı tutumu büyük önem taşır ve bebeğin uyku, beslenme, temizlik gibi ihtiyaçların düzenli olarak karşılanmasıyla atılır (Yavuzer,1989). Çocuklarına karşı

duyarlı ve sıcak yaklaşımda bulunan annelerin çocuklarının sosyal olarak daha yetkin olduğu ve akran ilişkilerinde daha az agresif davranışlar sergiledikleri bilinmektedir (Mize ve Petit,1997). Annenin sosyal yeterliliği; çocuğun akranlarıyla sosyal etkileşimlerinin habercisidir. Bebeğin ilk sosyal becerileri anneleriyle etkileşimi sırasında ortaya çıkar. Sonrasında bu etkileşimin benzeri ancak akran ilişkilerinde görülür (Lam ve Nash,1989). İlk kez okul öncesi dönemde akran ortamına giren çocuk için aile ilişkileri hala etkili olmayı sürdürmekle beraber sosyal sistemde akranlar ikincil düzeyde öneme sahip olmaya başlamaktadır (Beyazkürk ve diğerleri ,2007). Çocuklar için akranların önemi, erken ve orta çocukluk anlatılarında, kültürel alt yapıdan ve sosyal sınıftan bağımsız olarak sürekli bir biçimde yer almaktadır (Ansell,2015; Sutton ve diğerleri ,2007). Çocukluk dönemindeki akran ilişkilerinin yapısını sosyal çevresindeki kişilerin bireysel özellikleri ve birbirleriyle olan etkileşimleri şekillendirmektedir (Song,2006). Akran ilişkileri ile sosyal beceriler arasındaki ilişki oldukça önemli olup karşılıklı etkileşimle gelişmektedir ve okul öncesi dönem gelecekteki sosyal uyumu da sağlamak adına sosyal becerilerin öğrenilmesi uygun bir dönemdir (Johnson ve diğerleri, 2000; Ogelman,2018).

Uyumsal davranışlar olarak tanımlanan sosyal beceriler; olumlu sosyal ilişkileri başlatma, sürdürme, akran kabulü ve arkadaşlık geliştirmeye katkı sağlama, okul ortamına ve sosyal çevrenin isteklerine uyum sağlama gibi bir dizi yeterliği temsil etmektedir (Gresham ve diğerleri, 2006; Hupp ve diğerleri 2009). İnsanın gelişmesini ve varlığını devam ettirmesini sağlayan en önemli etkenin uyum olduğu söylenebilir (Samancı ve Diş,2014). Sosyal uyumun sağlanabilmesinde sosyal becerilerin kazanılması önemli bir yere sahiptir (Durualp ve Aral,2011). Çocuğun gelişiminin oldukça hızlı bir şekilde gerçekleştiği, yüksek bir öğrenme potansiyeline sahip olunan ve kişiliğin şekillendiği en önemli dönemlerden biri olan okul öncesi dönemde alınan eğitimin niteliği, çevre ve yetişkinlerle olan etkileşimler bireylerin yaşamlarının ileriki dönemlerini önemli oranda şekillendirmektedir (Kuru,2020). Taklit ve gözlem yoluyla kazanılan sosyal becerilerde anne ve babalar çocuklar için ilk rol modelleri oluşturmaktadır. (Csóti, 2009; Lim ve Rodger, 2008;

Tezel-Şahin ve Özyürek, 2016). Çocuklar ailelerinin kültürel yapılarına ve değerlerine uygun bir şekilde sosyal beceriler edinmektedirler (Broadhead ve diğerleri,2010).

Problem Durumu

Çocukların sosyal ve duygusal becerileri aile ve okul öncesi eğitim ortamlarında diğer bireylerle kurdukları etkileşimler sayesinde gelişir (Anthony ve diğerleri,2005). Okul öncesi dönemde bazı çocukların sosyal beceri düzeylerindeki yetersizliğe bağlı olarak sosyal etkileşimlerde ve akran ilişkilerinde saldırganlık, uyumsuzluk gibi bazı problemler yaşadığı bilinmektedir. Bu durumun çocukların anneleri ile kurdukları ilişki biçimlerindeki farklılıklardan kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Aguilar vd. (2000) çocuklarda sıklıkla görülen davranışsal ve duygusal sorunların çoğunun ebeveyn-çocuk ilişkisinde yaşanan sorunlardan ileri geldiğini belirtmişlerdir. Sosyal becerileri ilk kez anneleri ile olan ilişkilerinde deneyimleyen çocukların aynı becerileri sosyalleşme deneyimi yaşayacakları farklı ortamlara da aktarabilmeleri beklenmektedir.

Çoğunlukla diğer bireylerin gözlenmesi ve model alınması ile kazanılan sosyal beceriler çevreden alınan geri bildirimler ile de kalıcı hale gelmektedir (Bülbin ve Sucuoğlu,2005). Bu noktada aile ve akranlarla olan etkileşimin niteliği sosyal becerilerin kazanılmasında belirleyici bir faktör olmaktadır. Kazanılması gereken bu beceriler uygun zamanda kazanılmadığında ileriki zamanlarda kazanılması daha zor hale gelmekte hem çocuklar hem de çevrelerindeki bireyler bu durumdan olumsuz olarak etkilenebilmektedir (Ömeroğlu ve diğerleri,2014). Sosyal beceri yetersizliği; toplumsal uyumla ilgili kısa ve uzun vadeli problemlerin ortaya çıkmasına ve yaşamın ilerleyen dönemlerinde sosyal anlamda daha fazla sorunla karşılaşılmasına yol açmaktadır (Gresham ve Elliott, 1987). Sosyal beceri eksikliğine bağlı olarak akran ilişkilerinde de görülen yetersizlikler asosyal davranışların yanı sıra düşük seviyede akademik beceri, suça eğilim, saldırganlık gibi davranışlara ve çeşitli psikolojik problemlere neden olmaktadır (Çağdaş ve Seçer, 2002).

Uluslararası alan yazında çocukların akranlarıyla kurdukları ilişkiler ve sosyal beceri düzeylerinin anneleri ile olan ilişkileriyle bağlantılı olduğunu savunan araştırmalardan yola çıkarak sosyal beceri ve anne çocuk ilişkisi değişkenleri arasındaki ilişkinin incelenmesinin çocukların sosyal becerilerini geliştirmek ve sosyal-duygusal uyum problemlerini azaltmak, akran gruplarındaki iletişimlerini güçlendirmek adına bir ihtiyaç olduğu ve ulusal alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Sosyal ilişkiler sağlıklı bir gelişim için gerekli olup bireyin hayatının tüm dönemlerinde önemli yere sahiptir (Alibali ve Siegner, 2005). İlk sosyal ilişkilerini anne veya bakım veren konumundaki diğer kişiler ile kuran bebekler için bu kişilerin kendilerine karşı geliştirdikleri davranış ve tutumlar yaşamlarını şekillendiren en önemli faktördür (Aktaş,2012). Çocukluk, gençlik ve yetişkinlik dönemlerinde çevresine uyum sağlamakta zorlanan, insanlarla ilişki kuramayan bireylerin ilk yaşam deneyimlerinde olumsuz anne-çocuk ilişkisinin bulunduğu yapılan araştırmalarla ortaya konulmuştur (Oktay,2007).

Erken çocukluk döneminde çocukların sosyal dünyaları belirgin bir şekilde aile ile olan etkileşimlerden meydana gelir (McCartney ve Philips, 2006). Bu dönemde çocuğun sosyal duygusal gelişimi için aile bireylerinin çok önemli bir role sahip olduğu bilinmektedir ve aile ile olan ilişkileri tüm gelişim alanları açısından önem taşımaktadır. Ülkemizde anne çocuk ilişkilerini incelemeye yönelik sınırlı sayıda araştırma bulunduğu için erken çocukluk döneminde anne – çocuk ilişkisinin boyutlarını belirleyerek farklı değişkenler açısından incelemek, ilişkilerde yaşanan sorunları tespit etmek oldukça önem taşımaktadır (Saygı ve Balat,2013; Öngider,2013).

Temeli anne ile atılan sosyal ağ, diğer aile üyeleri, akranlar ve okul öncesi eğitimi öğretmeni ile gittikçe genişlemektedir. Sosyal ağın genişlemesi ve karmaşıklaşması sosyal ilişkilere de yansımaktadır (Ogelman,2012). Çocukların aileleriyle kurdukları ilişkiler yaşamlarının ilerleyen dönemlerinde kazanacakları sosyal beceriler ve bu beceriler

doğrultusunda kuracakları akran ilişkileri üzerinde de önemli bir etkiye sahiptir (Rodkin ve Hodges, 2003).

Akranlarla ve yetişkinlerle olumlu sosyal ilişkiler kurma, duygularını düzenleme becerilerine sahip olup kendini ifade edebilme çocuklardaki sosyal uyumun en önemli göstergelerindendir (Buluş ve Samur, 2017). Sosyal duygusal uyumun ve kişiler arası problem çözme becerilerinin istenilen nitelikte gelişmesine engel olan etkenlerin belirlenmesi ve gerekli çözüm yollarının geliştirilmesi gerekmektedir (Dalkılıç, 2010).

Sosyal beceri eksiklikleri önemli sayıda araştırmamanın konusu olmuştur ve çocukların sosyal yeterliliğinin onun gelecekteki toplumsal uyumları ile ilgili olduğu kabul edilmektedir (Caselman ve Self,2008; Walker ve diğerleri 2004; Whitted,2011). İnsanlarla olumlu ilişkiler kurmak, çevreye ve kültüre uyum sağlama ve duygularını yönetebilme sahip olunması gereken önemli becerilerdir (Buluş ve Samur, 2017; Çorapçı ve diğerleri,2010). Sosyal uyum ve etkileşimi sağlamaya yönelik davranışları kapsayan sosyal beceriler; akranlar ve yetişkinlerle olumlu sosyal ilişkiler kurmayı destekleyerek akran kabulünü de kolaylaştırır (Gresham ve diğerleri, 2001). Çocuktaki psikolojik uyumsuzluğun en önemli etkenlerinden biri olarak akran ilişkilerinin yetersizliği görülmektedir ve bu nedenle, okul öncesi dönemdeki akran ilişkileri ile ilgili daha çok araştırmaya yer verilmesi, çalışmaların çeşitlilik kazanması önem taşımaktadır (Gülay,2009). İlgili alan yazın incelendiğinde akran ilişkileri ile ilgili araştırmaların üniversite, lise ve ilköğretim öğrencileri üzerinde (Akgün,2005; Bilgiç ve Yurtal,2008; Can ve Akdoğan,2007; Çakır ve Yazıcıoğlu,2007; Ertokuş Delikara ,2000; Gültekin,2003; Önder ve Gülay,2008; Pekel,2004) yoğunlaştığı görülmektedir. Okul öncesi dönem çocuklarının akran ilişkilerinin niteliğini ve bu ilişkileri etkileyen farklı değişkenlerin incelendiği araştırmalara ihtiyaç duyulduğu; yapılacak çalışmaların, akran ilişkilerinde yaşanan problemleri önlemeye ve çözümünde destek sağlamaya katkı sunacağı düşünülmektedir (Salı,2014). Sosyal ilişkiler için kazanılması beklenen becerilerin ve bu ilişkilere engel olan değişkenlerin erken dönemde tespit edilerek üzerinde çalışılması,

ilerleyen zamanlarda daha zor telafi edilebilecek sorunların oluşmasını önlemek adına oldukça önem taşımaktadır (Atış Akyol,2020).

Araştırma Problemi

Araştırmanın problemini anne çocuk ilişkileri ile çocukların akran ilişkileri ve sosyal beceri düzeyi oluşturmaktadır. Bu doğrultuda araştırmada anne-çocuk ilişkilerinin niteliği ile çocukların akran ilişkileri ve sosyal beceri düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır? sorusuna yanıt aranacaktır.

Alt Problemler

- 1) Anne çocuk ilişkisinde;
 - a. annenin eğitim durumuna,
 - b. sahip olduğu çocuk sayısına göre anlamlı farklılık var mıdır?
- 2) Okul öncesi dönem çocuklarının sosyal beceri düzeyleri;
 - a. çocuğun cinsiyetine,
 - b. yaşına,
 - c.kardeş sayısına,
 - d.annenin eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- 3) Okul öncesi dönemdeki çocukların akran ilişkileri;
 - a. çocuğun cinsiyetine,
 - b. yaşına,
 - c.kardeş sayısına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

Sayıtlılar

Araştırmaya dahil edilen annelerin ölçme araçlarını dürüst ve objektif bir bakış açısıyla cevapladıkları varsayılmaktadır.

Araştırmaya dahil edilen öğretmenlerin ölçme araçlarını titizlikle ve objektif bir bakış açısıyla cevapladıkları varsayılmaktadır.

Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarının ölçülmek istenen değişkenleri doğru ve tam ölçtüğü varsayılmaktadır.

Sınırlılıklar

Araştırma 2020-2021 eğitim öğretim yılında Ankara ili merkezinde bulunan ve kartopu örneklem yöntemi ile seçilen resmi okul öncesi eğitim kurumlarındaki 4-6 yaş grubu çocukların anneleri ve öğretmenlerinden elde edilen veriler ile sınırlıdır.

Araştırma bulguları, araştırmanın ölçme araçları olan 'Çocuk-Ana Baba İlişki Ölçeği', 'Çocuk Davranış Ölçeği' ve 'Sosyal Beceri Ölçeği'nin ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.

Tanımlar

Anne-Çocuk İlişkisi: Başlangıçta duygusal süreçlerle beraber fiziksel bakıma ağırlık verilen daha sonra ise, yaşam boyu süren duygusal desteği ifade eden önemli bir ilişki biçimidir. (Kıldan, 2014).

Sosyal Beceri: Diğer insanlarla etkileşimde bulunmayı ve sosyal olarak kabul görmeyen tepkilerden kaçmayı sağlayan, sosyal olarak kabul gören ve öğrenilen davranışlardır (Gresham ve Elliott, 1987).

Akran: Aynı yaşta veya aynı gelişim, olgunluk düzeyinde, benzer geçmiş, değer ve sosyal bağlamı paylaşan kişileri ifade etmektedir (Cicirelli, 1995).

Akran ilişkileri: Aynı yaşta veya aynı gelişim, olgunluk düzeyinde olan; benzer geçmiş, değer ve sosyal bağlamı paylaşan bireyler arasında karşılıklılık ve devamlılık gösteren etkileşimlerin bütünüdür (Gülay, 2009).

Bölüm 2

Araştırmanın Kuramsal Temeli ve İlgili Araştırmalar

Sosyal Beceriler

Sosyal Becerilerin Tanımı ve Sınıflandırılması

Sosyal beceri kavramının ortaya çıkışının 1900'lü yılların başına kadar uzandığı söylenebilir. 'Psikolojinin Prensipleri' adlı kitabında William James sosyal ilişkileri ele almış ve sosyal ilişkilerde birçok sosyal benliğin bulunduğunu, bunların sosyal ilişkilerde nasıl davranıldığını gösteren kalıplar olduğunu belirtmiştir (Bacanlı,2009; Uzamaz,2000). Sosyal becerilerin tanımlanması ve sınıflandırılmasında birtakım farklılıklar görülmektedir. Gresham ve Elliot (1987) sosyal becerileri; olumlu tepkileri ortaya çıkarıp, olumsuz tepkilerden kaçınmaya yardımcı olacak şekilde bireylerin birbirleri ile etkileşimini sağlayan, sosyal açıdan kabul gören davranışlar olarak tanımlamış ve geliştirdikleri "Sosyal Beceri Derecelendirme Sistemi Ölçeği"nde sosyal becerileri iş birliği, atılganlık, öz-kontrol, empati ve sorumluluk olmak üzere beş alt boyutta ele almışlardır (Gresham ve Elliott 1990). Canderalla ve Merrell (1997) sosyal becerileri; uyum becerileri, akranlarla ilişkili beceriler, kendini kontrol etme becerileri ve akademik beceriler olarak; Shapiro ise (2004), arkadaş edinme, konuşma becerileri, bir grup içindeki işlevsellik ve mizah olarak sınıflandırmıştır. Sorias'a (1986) sosyal becerileri bireyin çevresiyle olumlu ilişkiler kurması, duyguları uygun şekilde ifade edebilmesi, haklarını savunabilmesi ve uygun olmayan istekleri geri çevirebilmeyi sağlayan davranışlar olarak tanımlamıştır. Merrell ve Gimpell'e göre ise (1998) sosyal beceriler; kişiler arası davranışlar, kendisiyle ilişkili davranışlar ve görevle ilişkili davranışlar olarak üç kategoriye ayrılmaktadır.

Sosyal beceriler öğrenilebilen, belirli bir amaç için kullanılan, duruma özgü olan ve sosyal ortamlara göre farklılaşan becerilerdir (Elksnin ve Elksnin,1998). Teşekkür etme, selamlaşma gibi davranışlar gözlenebilen davranışlar iken; karar verme ve diğer bireylerin tepkilerini değerlendirme gibi beceriler gözlenemeyen davranışları oluşturmaktadır

(Dinçer,2011). Elksnin ve Elksnin (1998) gözlenemeyen davranışlara örnek olarak problem çözme becerilerini vermiştir.

Cartledge ve Milburn (1983) sosyal beceri tanımlarının çoğunda bulunan ortak öğeleri; sosyal açıdan kabul edilebilirliği sağlama, amaca yönelik olma, öğrenilme, duruma ve sosyal bağlama göre değişen davranışlar olma olarak belirlemişlerdir. Sosyal becerilere sahip olan çocukların; yardımlaşma, paylaşma, iş birliği yapma, arkadaşlık kurma, eleştiriye açık olma ve öfke kontrolü sağlama gibi davranışlar göstermesi beklenmektedir (Akfırat-Önalın, 2006; Kamaraj,2004; Sarı,2007).

Sosyal beceriler alanında yapılan farklı tanımlar incelendiğinde öne çıkan ortak noktaların; bu becerilerin genellikle sosyal öğrenme yoluyla kazanıldığı, sözel ve sözel olmayan davranışları içerdiği, uygun etkileşim başlatma ve sürdürmeyi sağladığı, bireyin çevresiyle etkileşimi sonucunda oluştuğu, yaş, cinsiyet, sosyal konum gibi özelliklerden etkilenecek şekilde şekillendiği, doğru değerlendirme yöntemlerinin kullanılmasıyla eksikliğinin ortaya çıkarılabileceği ve hazırlanan eğitim programlarıyla geliştirilebileceği olduğu görülmektedir.

Sosyal Zekâ ve Sosyal Yeterlik

Sosyal beceri sosyal zekanın iki bölümünden biri olup birinci bölüm sosyal farkındalık adını taşır ve karşıdaki kişinin duygu ve düşüncelerini anlamayı kapsar. Sosyal beceri ise başkalarıyla etkili ve sürdürülebilir ilişkiler kurmayı ifade eder (Goleman,2006).

Sosyal beceriler sosyal yeterlilik kavramının bir parçasıdır. Sosyal yeterlilik, çocuğun sahip olduğu sosyal becerilerinin sosyal etkileşimlerini bütünsel olarak belirleyen; kendilik algısı, empati, olumlu sosyal davranışlar, kendini ortaya koyabilme ve kendini denetleme gibi becerilerdir. Hangi becerilerin işlevsel olacağı yetişkinler ve diğer çocuklarla kurulan ilişkilerin niteliğine bağlıdır (Önder,2018). Bireylerin sosyal yeterlikleri sahip oldukları sosyal becerileri uygun yer ve zamanda gösterebilmeleri ile çevrelerinden aldıkları olumlu geri

bildirimlerle gelişmektedir (Kerr ve Nelson,1989). Sosyal beceriler sosyal yeterliğin gözlenebilir ve ölçülebilir boyutunu oluşturmaktadır (Çiftci ve Sucuoğlu,2005). Becerilerin davranışa aktarılması, sosyal beceri sürecini oluşturmakta olup bu süreç sosyal yeterlik açısından değerlendirilir (Bacanlı,2020). Yeterlik belirli bir görevde bireyin genel performansındaki nitelik veya uygunluğu ifade eden bir terimdir (McFall ,1982). Sosyal yeterlik de bireyin sosyal bir görevdeki performansının uygunluğunun belli bir ölçütlere göre değerlendirilmesinin sonucu olarak ele alınabilir.

Gresham ve Reschly (1981) sosyal yeterlilik ile ilgili bir model oluşturmuşlardır. Bu modelin iki ögesi uyumsal davranış ve sosyal becerilerdir. Oluşturulan bu modele daha sonra Gresham tarafından (1986) 'akran kabulü' eklenmiştir. Bireyin akranları tarafından kabul derecesinin ölçülmesi ve değerlendirilmesi yoluyla sosyal yeterliliği hakkında bilgi sahibi olunabileceği ve bu boyutta yetersiz olarak kabul edilen bireylerin sosyal açıdan da yeterli olamayacakları kabul edilmektedir (Gresham ve Elliot, 1987; Gresham ve Reschly, 1987). Sosyal yeterliliğe sahip olmayan çocuklar yaşlılarıyla ve yetişkinlerle yüksek oranda olumsuz etkileşim yaşarlar. Yapılan farklı araştırmalarda (Evans,2002; Kirsch,2000; Lindsey,2002) okul öncesi dönemdeki sosyal yeterlik ile akran gruplarındaki sosyal konum arasında ilişki bulunmuştur.

Sosyal Beceri Yetersizliği

Sosyal beceri eksikliği sosyal becerilerin kullanılamaması olarak tanımlanmaktadır (Hupp ve diğerleri 2009). Gelişim süreci içinde bireyler; sosyal ortamlar, zihinsel yetersizlik, kaygı, çekingenlik ve bireysel farklılıklar gibi sebeplerle sosyal beceri eksikliği yaşayabilirler (Gültekin,2008). Gresham (1988) sosyal becerilerde görülen yetersizlikleri beceri, kendini kontrol, performans ve beceriyi ortaya koymada yaşanan yetersizlik olarak dört gruba ayırmıştır. Sosyal beceri yetersizliğinin hangi türde olduğunu belirlemek sosyal beceri öğretim programlarının hazırlanmasında oldukça önem taşımaktadır. Farklı yaş gruplarındaki çocuklar ve yetişkinler için birçok farklı sosyal beceri programı oluşturulmaktadır (Bülbin ve Sucuoğlu,2005). Hazırlanan programlarla tüm katılımcıların

sosyal becerileri kazanabilecekleri ve bireylerin güçlü ve zayıf yönlerinin belirlenmesinin başarıyı arttıracacağı düşünülmektedir (Warger ve Rutherford,1996). Yapılan araştırmalar bu programların sosyal becerileri artırma ve problem davranışları azaltmada oldukça etkili olduğunu ortaya koymuştur (Dempsey ve Matson, 2009).

Matson ve Ollendick (1988) sosyal becerilere sahip olan çocukların çevrelerine rahatlıkla uyum sağladıklarını, saldırganlığa başvurmadıklarını; sosyal becerilerde yetersiz olanların ise akranları arasında yeterli popülerliğe sahip olmadığını, sık kavga ettiklerini ve öğretmenleriyle de olumlu ilişkiler kuramadıklarını ileri sürmüşlerdir. Dodge (1983) çocukluk dönemindeki sosyal beceri yetersizliğinin temelde akran reddi ve saldırgan davranışlardan kaynaklanabileceğini belirtmiştir. Yeterli ve etkili sosyal becerilere sahip olan çocuklar okulda arkadaşlık kurabilir, öğrenme ve sosyal deneyimlere karşı olumlu tutumları vardır, akranları tarafından kolayca kabul edilebilir ve akademik olarak başarılı olma olasılığı daha yüksektir (Denham ve diğerleri,2003). Sosyal beceriler yönünden yetersiz çocukların ileride karşı karşıya buldukları riskler arasında, zayıf bir akıl sağlığı, okuldan ayrılma, okul başarısızlığı, iş hayatında karşılaşılabilecek problemler olduğu söylenebilir (Ward,2002).

Sosyal Becerilerin Değerlendirilmesi ve Öğretimi

Sosyal beceri eğitiminin kuramsal temeli göz önünde bulundurulduğunda davranışçı kuramlardan çok bilişsel ağırlıklı kuramların öne çıktığı; bilişsel ağırlıklı kuramlar içerisinde de en çok Bandura'nın sosyal öğrenme kuramına vurgu yapıldığı görülmektedir (Özabacı, 2006) Gözlem yolu ile öğrenmeyi temele alan sosyal öğrenme kuramında sadece taklit yoluyla öğrenmenin olmadığı bilişsel süreçlerin de yer aldığı bilinmektedir (Senemoğlu,2009). Kuramsal bilgiler dikkate alındığında ebeveynlerin ve diğer yetişkinlerin yönlendirme ve olumlu model olma etkileriyle çocukların sosyal becerileri öğrenmesinde önemli rol üstlendikleri görülmektedir.

Sosyal becerilerin öğretiminde öncelikle gelişimsel bir bakış açısının temele alınması gerekir çünkü verilecek eğitimi katılımcıların gelişim düzeyleri biçimlendirmektedir (Cartledge ve Milburn,1980). Sosyal beceri öğretim programlarının hazırlanmasında farklı

değerlendirme yöntemleri kullanılarak sosyal beceri yetersizlikleri ve hangi becerilerin kullanılıp kullanılmadığının belirlenmesi gerekmektedir (Merrell ve Gimpel,1998). Çocuğun gelişim düzeyi dikkate alınmalı ve ilerleme için gerekli performanslar belirlenerek programda yer verilmelidir (Bacanlı,2005). Çocukların bireysel özelliklerini dikkate alan farklı gelişimsel yaklaşımlarda bulunulmalıdır. Sosyal beceri eğitimi kişiler arası problem çözme becerisi eğitimini de içermektedir ve uygulanan bu eğitimler çocukların akran ilişkilerini geliştirmede de etkili olmaktadır (Shure,2001; Spence,2003).

Sosyal becerilerin öğretilmesi doğrudan yönerge alma, akranlardan öğrenme, problem davranışların önlenmesi ve çocuk kitaplarından öğrenme gibi birkaç farklı yöntemi içermektedir. Birçok sosyal davranış akran grupları arasında daha iyi öğrenilir bu nedenle öğretmenler sınıflarında sosyal öğrenmeyi destekleyici yaklaşımlarda bulunmalıdırlar (Ladd,2005). Sosyal becerilerin desteklenmesinde resimli kitapların kullanılması yönteminde dikkat çekici çizimler içeren, ilginç hikâye içeriğine ve bütünlüğe sahip, gelişimsel olarak uygun olan kitaplar tercih edilmelidir (Nicholson ve Pearson,2003). Bunlara ek olarak serbest oyun da çocukların sosyal becerileri doğrudan öğrenmeleri ve uygulamaları için etkili ve doğal bir yoldur (Lynch ve Simpson,2010). Drama uygulamalarının da çocuklarda sosyal beceri gelişimi sağlamak için önemli fırsatlar sunduğu bilinmektedir (Ceylan,2009). Öğretmenler sosyal becerileri geliştirmeye yönelik çalışmalar planlarken farklı etkinlik türlerinden faydalanmalı ve bu becerileri günlük rutinlerle de bütünleştirmelidir.

Öğretmenler tarafından çocukların bireysel farklılıkları ve var olan sosyal becerilerinin farkına varılması önemlidir. Bu becerilerin gelişimi için öğretmenlerin çocuklardan beklentileri ile çocukların performans düzeyi arasında tutarlılık olmalıdır (McClelland ve Morrison, 2003). Çocukların bireysel farklılıkları da göz önünde bulundurulmalıdır. “Olumlu davranışları dikkate alma” felsefesi geliştirilerek olumlu şeyler yaptıkları zaman gecikmeden o davranış vurgulanarak pekiştirilebilir (Uysal ve Dinçer,2012).

Erken çocukluk döneminde sosyal becerilerin farklı yaş grupları için kapsamlı olarak değerlendirilmesi önem taşımaktadır (Bülbül,2008). Araştırmacılar ve uygulayıcılar, çocukların sosyal becerilerini değerlendirmek için çeşitli yöntemler kullanmışlardır. En yaygın değerlendirme tekniklerinden biri, başkalarının değerlendirmelerini kullanmayı içerir. Derecelendirme ölçekleri çocuğun çevresinden bilgi toplamak için kullanılan yöntemlerden biridir. Bunun yanında doğrudan davranış gözlemi de en çok kullanılan yöntemlerden biridir (Elliott ve Busse,1991; Merrell ve Gimpel,1998; Sheridan ve Walker,1999). Sosyal becerilerin değerlendirilmesinde gözlem, görüşme, derecelendirme ölçekleri sosyometri gibi farklı yöntemlerin kullanıldığı çok faktörlü değerlendirme modelinin kullanılması önerilmektedir. (McConnell ve Odom,1999; Merrell ve Gimpel,1998).

Sosyal beceriler gelişimin birçok yönüyle ilişkili olup desteklenmesi gereken becerilerdir. Çocukların sosyal becerilerinin ve ilişkilerinin ne şekilde gelişim gösterdiğini anlamak için öncelikle akran etkileşimlerindeki tutumları ve geçmiş deneyimlerini dikkate almak gerekmektedir (Howes,2013). Çocuklar, ebeveynleri ve diğer yetişkinlerle olan etkileşim ve ilişkilerine bağlı çeşitli deneyimlerini olduğu kadar geçmiş akran deneyimlerini de mevcut akran karşılaşmalarına taşırlar (Howes ve Spieker,2008).

Akran İlişkileri

Çocuklar aileleriyle kurmuş oldukları duygusal bağ ve güvenliği, akran ilişkilerinde de ararlar. Çocukların akran kültüründe ve arkadaşlık ilişkilerinde görülen katılım, ortak paylaşım ve bağlanmaya önem vermelerini etkileyen faktörlerden biri de onların güven duygusunu sürdürmeye yönelik bu gayretleridir (Corsaro,1985). Akran ilişkileri bebeklerin birbirlerinin farkına varmaları ile yaşamın henüz ilk haftaları içinde görülmektedir. Birinci yılın sonunda akranlarla iletişim kurma, paylaşma ve çatışma yaşama başlamakta bir yaşından sonra ise yaşlılara karşı olan davranışlar annelerle olan ilişkilere benzer bir hal almaya başlamaktadır (Hays,1985; Hay ve diğerleri 2009). Bu ilişkilerde birbirini tamamlayıcılık ve karşılıklılık görülür. Bebekler, yaşlılarını da anneleri gibi güvenli bir üs

olarak kullanma yoluyla çevreyi keşfederler (Hortaçsu,2012) Üç yaşa kadar genelde nesnelere sahiplenme ile ilgili anlaşmazlıkların yaşandığı ve dil gelişimi de yeterli seviyede olmadığı için daha çok fiziksel saldırganlığa başvurulduğu görülmektedir. Üç yaşından sonra ise genellikle daha olumlu akran ilişkileri ve sosyal etkileşimde daha fazla yeterlilik görülmeye başlanmaktadır (Branco,2003; Hay,2006; Smith ve diğerleri,2005).

Çocuklar, insan ilişkilerini, akranları ile kurdukları ilişkiler sayesinde öğrenmekte ve arkadaşlarının gösterdikleri tepkiler aracılığı ile kendilerini değerlendirme fırsatı elde etmektedirler (Bilbay Çetin ve Kaymak, 2002; Sarıca, 2013). Yaşıtlarla ilişkilerin, çocuğun kendi kendine çaba harcayarak bazı şeyleri öğrenmesini sağladığı görülmektedir. Başka bir deyişle, yaşlılarla ilişkiler çocuğun aktif olarak kendini geliştirmesine yol açmaktadır (Hortaçsu,2012).

Akranlar arasındaki popülerlik ve tercih edilmenin temelleri 4-5 yaş itibari ile şekillenmeye başlamaktadır. Dört yaştan itibaren akranlarla etkileşimlerde ve arkadaş sayılarında artış görülür. Akran ilişkilerinin gelişmesi ile akran gruplarının çocuk üzerindeki etkisi de artar. Aynı zamanda akran grupları da genişler (Çağdaş,2000; Johnson ve diğerleri, 2000; Oktay,2002; Smith ve diğerleri,2005; Uz Baş,2003; Yavuzer,2002).

Akran İlişkilerinin Yapısı

Akran ilişkileri, dikey ve yatay yapılardan oluşmaktadır. Çocuğun kendisinden daha az veya daha fazla sosyal güce sahip olan bir kişiyle kurduğu ilişki dikey ilişki olarak adlandırılırken; gelişim düzeyi kendine benzer veya aynı olan biriyle kurduğu ilişki yatay ilişki olarak tanımlanır (Hartup,1989). Dikey ilişki sosyal güç ve sosyal konum olmak üzere iki unsurdan oluşur. Akran grubunda bir otorite kaynağı haline gelmiş olan çocuk tarafından kabul edilmesi sosyal güç olarak tanımlanır (Rodkin ve Hodges, 2003). Çocuğun belli bir akran grubu içindeki yeri ise sosyal konum olarak tanımlanmaktadır (Çetin, Bilbay ve Kaymak,2002). Akranlarıyla iş birliği içinde olan çocuklar sevilme ve rahatça arkadaşlık kurabilmekte; akranlarına karşı saldırgan davranışlarda bulunanlarsa çok az sayıda arkadaşına sahiptir (Gifford-Smith ve Rabiner, 2004).

Akranlar tarafından kabul edilme, reddedilme, akran şiddetine maruz kalma şeklinde farklılaşan akran ilişkilerinde; akran kabulü çocuğun akran grubu tarafından sevilme düzeyi ile ortaya çıkan profili ifade etmektedir (Ladd ve diğerleri, 1997). Kabul edilen çocuklar, daha çok sevilip arkadaş olarak tercih edilir aynı zamanda daha az davranış sorunu gösterirler (Bradley, 2001; Diesendruck ve Ben-Eliyahu, 2006; Gülay, 2010). Reddedilme ise sevilme veya sevilme düzeyinin az olmasıdır ve ilişki kurmaktan kaçınma, yalnızlık, kaygı, uyum sorunları, akademik başarısızlık gibi durumlara yol açabilmektedir (Buhs ve diğerleri 2006; Farmer,2000; Ladd ve Burges,2002; Ladd ve diğerleri,1997).

Çocuklar düzenli olarak bir araya geldiklerinde birlikte ortak anlamlar, beklentiler ve ritüeller oluştururlar (Kernan, 2013). Corsaro'ya göre (2004) tekrarlayan etkileşimlerde küçük çocuklar birlikte ortak anlamlar, espri, çatışma stratejileri ve yetişkin kültürünün unsurlarını kattıkları oyunlar oluştururlar. Öğretmenlerinden ve ebeveynlerinden öğrendiklerini ve anladıklarını, kendilerine özgü bir yolla akran grubunda uygularlar. Çocuklar, okul öncesi eğitim aldıkları süreçte arkadaşlık kurup sürdürmeyi, kalıcı oyun grupları kurmayı ve sosyal beceri geliştirmeyi öğrenmektedir (Hanish ve diğerleri, 2005). Akranlarla kurulan ilişkiler, çocukların yakın ilişkiler kurmayı öğrenmesini sağlar ve sosyal uyumunu kolaylaştırır (Gülay,2010; Schrepferman ve diğerleri,2006). Akranlarla etkileşim başta sosyal-duygusal alan olmak üzere tüm gelişim alanlarına sağladığı katkıların yanında model olma, rehber olma, bilgi kaynağı olma gibi işlevleri vardır (Batey,2002).

Akran İlişkilerini Etkileyen Faktörler

Akran ilişkilerini etkileyen faktörler yaş, cinsiyet, bireysel farklılıklar, aile, okul öncesi eğitim kurumları, oyun ve kültürdür. Kültürün çocuğun sosyalleşmesindeki aktif bir rol oynamakta olup akran gruplarındaki beklentiler kültüre özgü değerlerle şekillenir (Bierman,2005). Akran ilişkilerini ve önemini anlamak; bireylere, ikililere, akran ve sınıf içi gruplaşmalara ve inançlar, değerler ve kuralları içeren kültürel topluluklara dikkat etmeyi gerektirir (Howes,2013).

Laibe vd. (2004) kız çocukların erkeklerden daha çok ilişki yönelimli olduklarını ve ilişkilerde daha duyarlı ve yapıcı davranışlar gösterdiklerini belirtmişlerdir. Yaşa göre akran ilişkilerinin gelişimine bakıldığında ise yaş ilerledikçe akran ilişkilerindeki sosyal davranışlardaki artış görüldüğü ifade edilmektedir (Gülay,2009). Çocuklarda görülen bireysel farklılıklar, aile tutumları ve aile ile ilişkiler, okul öncesi eğitim kurumlarının nitelikleri ve kültürel farklılıklar da akran ilişkilerini önemli ölçüde etkileyen faktörlerdir. Okul öncesi eğitim kurumları başta öğretmen olmak üzere; diğer personel, fiziki koşullar, uygulanan program gibi öğeleriyle akran ilişkileri üzerinde etkilidir (Ogelman,2018). Bununla birlikte eğitim ortamında, çocukların akran konumlarının oluşmasında öğretmenin onayladığı, beğendiği davranışlar ya da kişiler önem taşıyabilmektedir (Chang,2003).

Akran ilişkilerini etkileyen bireysel farklılıklar; mizaç, kendilik kavramı, zihinsel yeterlik, dil, cinsiyet çekingenlik; sosyal-duygusal problemler ve davranış problemleridir (Ogelman,2018). Kendilik değeri, kişinin hem kendine hem sosyal dünyaya olan bakış açısını etkilediği için dolaylı olarak akran ilişkilerindeki tutumlarını da şekillendirir (Boivin ve Hymel,1997).

Akran ilişkileri toplumdaki diğer sosyal ilişkilerle etkileşim halindedir (Rodkin ve Hodges, 2003). Araştırmacılar akran ilişkilerini bireysel, diydik ve grup olmak üzere üç aşamada çalışırlar. Bireysel aşama çocukların akran gruplarındaki popülerlik, reddedilmişlik, mağdur olma, zorbalık gibi bireysel sosyal rollerini; diydik aşama arkadaşlığı, grup aşaması ise daha geniş sosyal grupları ve çocukların birbirleriyle etkileşim süreçlerini içerir (Cillessen ve Bellmore,2014).

Anlamli akran ilişkilerinin kurulması çocuklukta en önemli sosyal gelişim görevlerinden biridir. (Allen ve diğerleri,1998; Bohlin ve diğerleri,2000). Okul öncesi dönemde yüksek düzeyde sosyal duygusal yeterlilik gösteren çocukların daha az kışkırtıcı davranış örnekleri sergilediği, aktivitelerde kolayca eşleştiği, verilen görevleri yerine getirmede istikrarlı davrandıkları gözlemlenmiştir (McClelland,2007; Miller ve diğerleri,2004). Akranlar arasındaki düşük sosyal konumun bazı zihinsel sorunlar ve okulu

erken bırakmayla ilişkili olduğu bulunmuştur (Mayeux ve diğerleri 2007; Zimmer ve diğerleri ,2007).

Çocukların sosyal etkileşim, ilişki ve davranışlarını hakkında fikir yürütebilmek için akran ilişkilerini gözlemlemenin yanı sıra gerekli çıkarımların da yapılması gerekir (Kernan ve Singer,2013). Çocukların akran ilişkilerinde yaşadıkları problemlerin altında yatan nedenlerin belirlenmesi ve risk faktörlerinin azaltılması gerekmektedir. Akran şiddetine yönelik olarak ise öncelikle; kabul edilemeyecek davranışlar somut biçimde tanımlanmalıdır. Duyguları olumlu biçimde ifade etme becerisi kazandırılmalıdır. Çocuklar arasında olumlu, sıcak, sevgiye dayalı ilişkiler desteklenmelidir (Ogelman,2018).

Olumlu sınıf yönetimi stratejileri çerçevesinde öğretmenlerin sosyal becerileri ve akran ilişkileri ile ilgili kuralları, yeterli oranda vurgulamış olmasının akran ilişkilerinde yaşanan problemleri azaltabileceği düşünülmektedir (Durmuşoğlu-Saltalı ve Arslan,2013). Akran ilişkilerinin niteliği ile ilgili yapılan gözlem ve çalışmalarda çocukların bireysel farklılıkları göz ardı edilmemelidir. (Ogelman,2018).

Yetişkinler, çocukların arkadaşlık ilişkileri kurmasını destekleyen koşullar yaratmak için bazı stratejiler kullanabilirler. Yetişkinler için akran oyununu zenginleştirdiği, süresini uzattığı, sosyal yeterliliği teşvik ettiği ve aynı zamanda çocukların ilgi ve endişeleri hakkında kavrayış kazandığı bir rolü tanımlamak üzere 'fark edilmeyen oyuncu' terimi kullanılmıştır (Kernan,2013). Bu terim çocukların ilgilerine dayanarak süreci organize etmeyi, çocukların diğerleriyle etkileşimlerini gözleme ve akran oyun sürecini karıştıran ya da engelleyen her şeyi not etmeyi, yüz yüze oyun içeren aktiviteler düzenlemek suretiyle akran oyununu teşvik etmeyi, materyal ya da oyun arkadaşlarıyla meşgul olmayan ya da katılımında bulunmayan çocukları fark etmeyi içerebilir (Perry,2001).Akran ilişkilerinde yeterlilik gösteren çocuklar ile daha az yeterlilik gösterenleri eşleştirmek, çatışma çözme becerilerini öğretmek de akran ilişkilerini desteklemek konusunda izlenebilecek yollardandır.

Çocukların akran ilişkilerinde yaşadıkları sorunlarla ilgili çözüm ve öneriler geliştirme bağlamında sosyal beceri eğitim programlarından yararlanılmalıdır. Sosyal beceri eğitim

programlarının yaygınlaştırılması da bu noktada önem taşımaktadır. Öğrenilen sosyal becerilerin gündelik hayata genelleştirilmesi de önemli bir husustur (Bacanlı,2020). Bu noktada aile katılımı ve aile ile iş birliği oldukça önem taşımaktadır. Öğretmen ve aile arasındaki iş birliği çocuğun davranışsal ve sosyal ihtiyaçlarının en iyi şekilde karşılanmasını sağlar. Bu nedenle her okul programının en önemli bileşenlerinden biri aile ile iletişim olmalıdır (Quinn ve diğerleri,2000).

Anne -Çocuk İlişkileri

Anne, babaya ve diğer yetişkinlere göre çocuğun hayatında oldukça önemli bir yere sahiptir (Fitch,1985). Bireyin yaşamındaki ilk temel ilişki annesiyle kurduğu ilişkidir ve daha sonraki süreçte gerçekleşen bağlanmalara örnek oluşturmaktadır (Pehlivan Türk,2004). Psikanalitik teoriye göre, bağlılığın oluşmasında en önemli nokta, beslenme ve diğer bakım durumlarıdır. Beslenmeyi çoğunlukla anne sağladığı için bebek bağlılığı annesine geliştirmektedir (Deniz ve Kesicioğlu,2012). Bebeğin temel ihtiyaçlarının vaktinde karşılanması, annenin ulaşılabilirliği ve bebekle yeterli etkileşim içinde olunması anne ile bebek arasında bir bağ oluşmasını sağlar (Posada ve diğerleri,2004). Bebeğin anneye olan bağlılığıyla ilgili oluşturduğu duygusal ve bilişsel şemalar, diğer kişilerle ilişkilerine yansımaktadır (Thompson,2006). Çocuk annesine güvenli biçimde bağlanmış ise akranları başta olmak üzere diğer kişilere yaklaşımı daha olumlu iken, güvenli bağlanmayan, annesi ile ilişkilerinde sorun yaşayan çocukların diğer sosyal ilişkilerinde de karamsar ve olumsuz bir bakış açısına sahip olabildikleri görülmektedir (Abigail-Raikes ve Thompson,2009). Bu nedenle yaşamın özellikle ilk iki yılındaki bağlanma şeklinin niteliği önem taşımaktadır. Erikson (1984) da güven duygusuna ve bakım veren kişiyle anne ile bebek arasındaki bağa, bakım veren kişinin davranışlarına vurgu yapmıştır. Hayatın ilk yıllarında yaşanan deneyimlerden çıkarılan, dünyaya ve diğer insanlara yönelik yaygın tutumlar temel güven duygusu olarak tanımlanır. Anne bebek ilişkisi bebeğin güven ya da güvensizlik duygusunu büyük ölçüde belirlemektedir. Bebeklerle yetişkinler arasındaki etkileşimin niteliği, geliştirilen özerklik ve güven duyguları duygusal açıdan sağlıklı bireyler yetişmesinde hayati

önem taşımaktadır (Gander ve Gardiner, 2004). Anne ile kurulan yakın ve olumlu ilişki çocuklardaki davranış problemlerini azaltmakta ve çocuğun gelişimini desteklemektedir. Olumsuz ilişki ise duygusal ve davranışsal sorunlara neden olabilmektedir (Deater-Deckard ve Petrill,2004).

Bebek-ebeveyn ilişkileri üzerine yürütülen çalışmalar, en çok bağlanma kuramından özellikle de John Bowlby ve Mary Ainsworth'ün çalışmalarından etkilenmiştir. İnsanlarda ilişki kurma süreci, bağlanma davranışının başlangıç safhasını oluşturmaktadır (Yörükhan,2011). Bebeklik döneminde kurulan anne-çocuk ilişkisindeki niteliğin çocuğun sosyal-duygusal gelişimini etkilediği bağlanma kuramıyla da desteklenmektedir (Ferreira ve diğerleri,2016). Okul öncesi eğitimde özellikle çocukların sosyal ilişkilerdeki davranışlarının incelenmesinde bağlanma kuramından faydalanılmıştır. Bağlanma teorisi, erken dönemdeki aile deneyimlerinin sonraki yıllardaki akran ilişkilerinin gelişiminde önemli bir belirleyici olduğunu öne sürmektedir (Michiels ve diğerleri 2008). Çocuklar akranlarıyla bağ kurmada atılımda bulunmak, arkadaşlık kurmak ve sürdürmek, gerekli becerileri geliştirmek ve pratik yapmak için zamana ve kendilerini güvende hissedecekleri fiziksel ve sosyal çevrelere ihtiyaç duyarlar. Aynı zamanda onları dinlemeye hazır, oyun ve arkadaşlık sürecini gözlemlemede ve akran ilişkilerinde zorlandıklarında destek vermek için yeterli becerilere sahip olan yetişkinlere ihtiyaç duyarlar (Kernan,2013). Ebeveynleri ile güvensiz bağlanma gerçekleştiren çocukların düşük özgüvene sahip olduğu ve akran ilişkilerinde daha çok saldırgan davranışlar gösterme eğiliminde oldukları belirtilmektedir (Coleman,2003).

Mahler de ebeveyn çocuk ilişkileri hakkında önemli görüşler öne sürmüştür (Geçtan,2003). Mahler'e göre, bebek ile anne arasındaki bağın kopması ve bireyselleşme çocuğun kişilik gelişimini oluşturmaktadır. Annenin çocuğa karşı gösterdiği koruma ve bağımsızlaştırma ve davranışlarının miktarı, çocuğun kendisi hakkında fikir sahibi olmasına ve edindiği bu fikirleri içselleştirmesine sebep olacaktır. Üç yaş civarında çocuk tarafından

oluşturulan anne imgesi, çocuğun tüm yaşamı boyunca ötekileri anlamasına yardımcı olacaktır (Carver ve Scheier, 1998).

Aile bireyleri ile kurulan ilişkiler, çocuğun diğer bireylere ve hayata karşı geliştirdiği davranış ve tutumların temelini oluşturur. Aynı zamanda aile uyum biçimlerinin temelini atar (Yavuzer, 2017). Çocukların aileleri ile olan ilişkileri ve etkileşimlerinin önemine vurgu yapan kuramlardan biri de sosyal öğrenme kuramıdır. Sosyal öğrenme kuramcıları çocuğun ilk sosyal davranışlarını yetişkinlerin deneyimleriyle ve onları gözlemleme yoluyla kazandıklarını öne sürerler. Çocuklar sosyal becerileri yetişkinlerin ve akranlarının model olmasıyla, gözlem yaparak öğrenirler (Avcioğlu, 2007). Aile çocuğa sosyal deneyim fırsatları sunar ve sosyal anlamda kabul gören davranış biçimlerinin gelişimi konusunda rehberlik eder (Kandır, Alpan, 2008). Eğitim sürecinde aileler önemli role sahip olup bilgi ve deneyimlerini çocuklarına aktarmakta, çocuklar da onları gözlemleyerek yaşam becerileri kazanmaktadırlar (Lidaka ve Lanka, 2014).

Birçok sosyal davranışın kazanılmasında gözlem yoluyla öğrenme kaynaklık etmektedir. Çünkü insanlar sosyal davranışlarının çoğunu birilerini model alarak öğrenmektedir (Senemoğlu, 1997). Çocuklar kendi yaşlılarıyla etkileşimde bulduklarında sağlıklı sosyalleşme sürecini gerçekleştirirler. Sosyal yönden yeterli olan çocuklar daha olumlu davranış örnekleri geliştirir, ebeveynleriyle ve diğer yetişkinlerle iletişimleri daha sağlıklı gerçekleşir (Duruoğlu, 2009).

Bağlanma Kuramı

Kişilik gelişimi alanındaki en önemli kuramlardan olan bağlanma kuramına göre çocuklukta ebeveynlerle kurulan ilişkilerin sonucunda çocuk kendisi ve başkalarına ait zihinsel simgeler oluşturmakta bu simgeler yetişkinlik dönemindeki sosyal ve bilişsel süreçler üzerinde etkili olmaktadır (Hazan ve Shaver, 1994; Mikulincer ve Shaver, 2005).

Bebeklikteki bağlanma kavramı; birincil bakım üstlenen kişilere olumlu tepkilerin verilmesi, bu kişileri arama, onlara yönelme, varlığının fark edilmesine rahatlama gibi duygu

ve davranış örüntülerini içermektedir (Soysal ve diğerleri,2005). Bağlanma teorisini geliştiren John Bowlby 'ye göre bebek ve annenin davranışlarında içgüdüsel olarak bir bağlılık vardır. Bowlby'nin düşünceleri, psikanalitik yaklaşıma, özellikle de anne ile çocuk arasındaki ilk ilişkilerin önemine yapılan vurguya dayanır. Bağlanma, çocukla onun temel bakımından sorumlu kişi arasında oluşan güçlü bir duygusal bağdır ve güvenli bağlanma çocuğun duygusal gelişimini olumlu yönde etkileyerek psikolojik sağlığı için koruyucu bir unsur olmaktadır (Hortaçsu,2003).

Bağlanma davranışı bir insanın kendinden daha güçlü bulduğu ve iyi tanıdığı bir bireyle yakınlık elde etme ve o yakınlığı koruma şeklinde gösterdiği bir davranış biçimidir ve en belirgin olarak erken çocukluk döneminde görülmekle birlikte tüm yaşam döngüsü içinde gözlemlenebilmektedir (Bowlby,1998). Kuramdaki anahtar kavramlar ebeveyn desteği, içsel çalışma modeli ve güvenli üsdür (Michiels ve diğerleri,2008). Temel bağlılıklar çocukluktan yetişkinliğe doğru gelişir ve bu süreç boyunca birey "içsel çalışma modelleri" geliştirir (Bolwby,1973).

Ainsworth, Bowlby'nin görüşlerini bilimsel açıdan test etmesinin yanı sıra, bu kuramın kendini geliştirmesine de katkıda bulunmuştur (Breherton,1992). Güvenli bağlanmanın gerçekleşmesi annenin bebeğine karşı gösterdiği duyarlılık ile ilişkilidir. Ainsworth vd. (1978) duyarlılığı, bir ebeveynin bebeğin davranışında saklı olan sinyalleri algılama, uygun şekilde yorumlama ve bu sinyallere doğru yanıt verme yeteneği olarak tanımlar. Ainsworth güvenli bir bağlanmanın geliştirilmesinde destekleyici ve duyarlı ebeveynliğin hayati önem taşıdığını keşfetmiş ve bunu birkaç deneysel müdahale çalışmasında göstermiştir (van Ijzendoorn, Juffer ve Duyvesteyn,1995). Ebeveynler çocuğun sinyallerine uygun tepki vermez, destekleyici değil duyarsız bir yaklaşımda bulunurlarsa çocuklarında bir güvensizlik hissi uyandırır (Moretti ve diğerleri, 2004).

Bağlanma kuramının vurguladığı başlıca unsurlardan biri ebeveynlerin ve özellikle anne figürünün çocuğa davranış şeklinin çocuğun gelişimindeki güçlü etkisidir (Bowlby,1998). Bağlanma terimi, bebekle ebeveynleri arasında duygusal açıdan olumlu

özelliğe sahip ve karşılıklı yardım ediciliğe dayalı bir ilişkinin kurulmasını ifade eder. Uygun ilişki geliştiğinde ebeveynler bebeklerine uyum sağlar ve bebekler de yetişkinlere gereksinimleri hakkında ipuçları verirler (Gander ve Gardiner,2004). Bowlby bağlılığın biyolojik temellere sahip olduğunu savunmuş ve gülümseme, ağlama, emme, yakalama gibi davranışları bağlanma davranışları olarak adlandırmıştır (Ainsworth ve Bowlby,1991; Bowlby,1998).

Bağlanma davranışının yaşamın ilk yılındaki gelişimini tanımlamak için anne bulunulan ortamdan ayrıldığında ağlama ve onu izleme; döndüğünde ise karşılama ve yakınlaşma olarak iki temel kriter belirtilmiştir (Bowlby,2020).

Bağlanma teorisi, önemli kimselerle ve manidar olaylar dolayısıyla yaşanmış olan tecrübelerin bir zihinsel çalışma modeli şeklinde içselleştirilmiş olduğu ve bu modelin yeni ilişkiler kurmak üzere genelleştirilmiş bulunduğu görüşünü sistemine katmıştır (Yörükhan,2011). Çocukların kurduğu bağlanma örüntülerinde güvenlik açısından farklılıklar görülmekte ve bunun sonucunda da farklı içsel çalışma modelleri gelişmektedir. Güvenli bağlanmaya sahip çocukların daha fazla toplumsal beceriye sahip; daha olgun ve görevlere yaklaşımda daha kararlı oldukları belirtilmektedir (Bee, Boyd,2009).

Ainsworth vd. bağlanma kuramını temel alarak üç farklı bağlanma örüntüsü tanımlamışlardır Bunlardan ilki, güvenli bağlanma, ikincisi, kaygılı/kararsız bağlanma, üçüncüsü ise kaygılı/kaçıngan bağlanma örüntüsüdür (Ainsworth ve diğerleri, 1978).

Mary Ainsworth'un çalışmalarına göre güvenli bağlanma ve diğer istenmeyen bağlanma şekilleri şu şekilde özetlenebilir.

Güvenli Bağlanma

Güvenli bağ kurmuş olan bebek annesi ile aynı ortamda iken huzurlu hisseder, oynar, etrafı araştırır, oyuncaklarıyla ilgilenir, rahat ve girişkendir. Anne uzaklaştığında hafif düzeyde tepki davranışları gösterebilir ama ihtiyaç duyduğunda annenin kendisine yardımcı olacağını bilincindedir. Anneye tekrar kavuştuğunda ise, olumlu duygular yaşar ve bunu

jest ve mimikleriyle belli eder (Ainsworth ve Bell,1970; Gülay ve Akman, 2009; Çağdaş, Şahin ve Seçer,2011; Deniz ve Kesicioğlu,2012).

Bu bağlanma şeklinde birey eğer olumsuz bir durumla karşılaşursa annesinin ona yardım etmeye hazır olduğunu bilir ve bunun verdiği güvenle çevresini rahatça keşfetme imkânı yaşar (Bowlby,1998). Güvenli bağlanmış olan yetişkinler, güvenilir ve sürekli ilişkiler yaşar; yeterli özsaygıya sahip olup duygularını rahatlıkla ifade edebilirler (Bretherton, 2003; Simpson ve Rholes, 1998).

Güvensiz- Kaçınan Bağlanma

Bu bağlanma şeklinde birey, ihtiyaç duyduğu durumda annesinin gerekli olan yardımı sağlayacağı konusunda güvene sahip değildir ve reddedilmeyi beklemektedir. Annenin bebek kendisine rahatlık veya koruma için yaklaştığında onu sürekli reddetmesinin sonucu olarak bu bağlanma şekli gelişir (Bowlby,1998).

Güvensiz-Dirençli Bağlanma

Bu bağlanma şeklinde birey, başvurduğu zaman ebeveyninin cevap veren veya yardımcı konumda olacağından emin değildir. Bu belirsizlik nedeniyle çocuk her zaman ayrılık kaygısı duymaya yatkındır ve dünyayı keşfetmek konusunda kaygılıdır (Bowlby,1998).

Daha sonraki dönemlerde yapılan çalışmalar sonucunda bu üç bağlanma türüne düzensiz bağlanma adı verilen dördüncü bir bağlanma stili eklenmiştir (Cassidy ve diğerleri,1992).

Güvensiz-Düzensiz Bağlanma

Öngörülemeyen düzensiz ebeveyn yanıtları sonucunda oluşan bağlanma türüdür. Anne ile tekrar bir araya geldiğinde bebek hem kaçınma hem de kararsız davranışlar göstermektedir. Anneleri düzensiz bağlanma stiline sahip olan çocuklarda bu bağlanma stilinin görülme oranının yüksek olduğu ve aile bireylerinin psikolojik veya sosyo ekonomik

yönlere zorlanma durumu yaşadığında da uygun bağlanma ilişkisinin gerçekleşemediği belirtilmektedir (Raby ve diğerleri 2015; Solomon ,2011). Bu bağlanma türünde genellikle çekingen, depresif, kötü davranışlarından kolay etkilenen ve endişeli kişilik özellikleri vardır (Ryan, 2004).

Çocuğun çevreyi keşfetmesi, bağlanma kuramında erken dönemdeki özerklik biçimlerinden biri olarak görülmekte olup; bakım veren kişiyle çocuk arasında güvenli bir bağ olması durumunda ortaya çıkmaktadır. Bağlanma kuramını kullanarak farklı toplumlarda yürütülen araştırmalar genel olarak güvenli bağlanmanın güvensiz stile göre daha çok görüldüğünü ve güvenli bağlanmanın özerklik gelişimini sağladığını göstermektedir (Kağıtçıbaşı,2010).

İnsan doğasında temel öge olarak çevreyi keşfetme ve akranlarla değişik aktivitelerde oynama isteği vardır. Birey kendini güvende hissederse bağlanma figüründen uzaklaşarak keşif yapma imkânı elde eder (Bowlby,1998). Bu noktada güvenli bağlanma gerçekleştiren çocukların daha çok akran etkileşimine girme fırsatı yakalayabileceğini söylemek mümkündür. Cesaretlendirici, destekleyici ve iş birlikçi anne yaklaşımı bireye değerli hissettirir; başkalarının yardımseverliğine inanma temelinde gelecek ilişkilerin kurulduğu uygun bir model kazandırır ve yeterlilik duygusunu geliştirir (Bowlby,2020). Güvensiz bağlanma stiline sahip olan çocuklar sosyal etkileşimler hakkında olumsuz beklentilere sahip olup diğerlerini güvenilmez olarak görürler. Bu durum onları akran ilişkilerinde zorbalığa ve mağdurluğa yöneltebilir (Walden ve Beran, 2010). Bağlanma yönelimleri çocuğun gelişim sürecinde akran ilişkileri, sosyal beceriler başta olmak üzere sosyal duygusal gelişim alanına dair birçok değişkenle ilişkilendirilmektedir.

Margaret Mahler 'in Kuramı

Mahler, Freud'un psikanalitik teorisinden uzaklaşmadan çocuğun yaşamındaki ilk otuz altı ayı belirli bir sistematik içinde ele almıştır. (Geçtan,2003; Mahler ve diğerleri,2003). Mahler, insan yavrusunun biyolojik doğumuyla psikolojik doğumunun eş zamanlı

olmadığını; biyolojik doğumun, gözlemlenebilir ve kesin sınırlarının var olduğunu; psikolojik doğumun ise daha yavaş bir şekilde gelişen ruhsal bir süreç olduğunu öne sürmüştür (Mahler,2003). Mahler'e göre doğumdan sonraki 36 aylık süreç içerisinde çocuğun kişilik oluşumu gerçekleşmektedir. Bu süre Freud'un kuramınının temele alınarak farklı sistematikler kurulması ve yeni bir bakış açısı kazandırılması ile belirlenmiştir (Yüksel,2006).

Mahler'e göre, bebek ile anne arasındaki bağın kopması ve bireyselleşme çocuğun kişilik gelişimini oluşturmaktadır. Çocuk, sembiyotik yaşam ve ayrılma-bireyselleştirme evrelerinden geçerek ayrı ve benzersiz olduğunun bilincine varır. Ayrılma-bireyselleştirme süreci bebeklik ve erken çocuklukta kritik dönemler olarak ifade edilmiştir (Mahler ve diğerleri,2003).

Bebekliğin erken dönemlerinde başlayan, iki kişinin çok yakın ve uyumlu ilişkisi sembiyotik yaşam olarak tanımlanmaktadır. Annenin bebeğin davranışlarına olumlu tepkiler vermesi durumunda bir sonraki aşamaya daha rahat ve güvenli bir geçiş yapılırken; sert ve tahammülsüz tepkiler gösterilmesi halinde bebek anneden uzaklaşarak ayrı bir birey olmada zorluk çeker (Bayhan San ve Artan,2004; Mahler ve diğerleri,1975). Annenin çocuğa karşı sabırlı olması ve güven veren davranışlarda bulunması çocukların güvenli bir ayrılık yaşamasını sağlamaktadır (Carver ve Scheier,1998). Araştırmalar anne ile ilişkide, bebeğin ayrılma kaygısı yaşamasının uyarlayıcı ve evrensel bir olgu olduğunu göstermektedir (Topçu,2016). Mahler, annenin tutarlı bir şekilde ulaşılabilir olmasının çocuğun kendilik temsili oluşturmasında oldukça önemi olduğunu belirtmiştir (Mahler ve diğerleri 1975).

Altı ile otuz altıncı aylar arasındaki dönem ayrılma-bireyselleşme olarak tanımlanmaktadır. (Demircioğlu ve diğerleri,2018). Birbirini tamamlayan iki gelişim dönemi olarak düşünülen dönemlerden ayrılma; çocuğun anneye ortak yaşamsal birleşme durumundan çıkmasını ifade ederken birleşme; çocuğun kendi ayırt edici bireysel özelliklerini üstlenmesini başarmasıdır. Çocuğun bireyselleşmesine sürekli müdahale edilir, anneden ayrılmasına hiç izin verilmezse duygusal ve bilişsel işlevlerde gerilik söz konusu

olabilir (Mahler,2003). Bu dönemdeki en önemli belirleyicilerin annenin kişilik yapısı ve çocuğuyla iletişimi olduğu ifade edilmektedir (Bergman ve Harpaz-Rotem,2004; Mahler ve diğerleri,2003). Anne ve çocuk arasında gelişen ilk ilişkinin, çocuğun bağlanma tarzını belirlediği ve bunun da ilerleyen yaşlarda oluşması muhtemel kişilik bozukluklarında etkisinin olabileceği belirtilmektedir (Topçu, 2016; Tüzün ve Sayar, 2006). Çocuk bu dönemde çevresindeki insanlarla etkileşime girer ve bu etkileşimler sonunda edindiği bilgi ve deneyimleri anneyle paylaşma ihtiyacı duyar.

Freud ve Psikoseksüel Gelişim Kuramı

Bowlby'nin bağlanma kuramı ile Freud'un psikanalitik bakış açısı altında geliştirdiği kuramının birçok noktada birleştiği söylenebilir (Atasoy,1996). Yaşamın ilk yıllarındaki anne-baba-çocuk ilişkisinin bireyin yaşamında hayati rol oynadığını savunan Freud, sosyalleşmeyi çocuğun ebeveynlerine karşı geliştirdiği duygusal bağın diğer bireylere uzantısı olarak tanımlamıştır (Çetin, Bilbay ve Kaymak, 2002).

Freud aile bireyleriyle olan ikili etkileşimin yaşam evrelerindeki bilinç gelişimiyle ilişkili olduğunu ve ilgili evrelerdeki ebeveyn çocuk etkileşiminin çocuğun kişilik gelişiminde etkili olduğunu ifade eder. Anneyi daha sonraki ilişkiler için örnek olan eşsiz ve güçlü bir sevgi objesi olarak tanımlamıştır (Gander ve Gardiner,2004).

Freud, kişiliğin temellerinin yaşamın ilk yıllarında oluştuğunu; kişinin içinden geçtiği gelişim dönemlerinin her birinin yetişkinlikteki kişiliği üzerinde etkisi olduğunu belirtmiş ve çocuğun gelişimini beş dönemde incelemiştir (Geator,1993).

- 1.Oral Dönem (0-1,5 yaş)
- 2.Anal Dönem (1.5-3 yaş)
- 3.Fallik Dönem (3-6 yaş)
- 4.Gizil Dönem (6-12 Yaş)
- 5.Genital Dönem (12-18 Yaş)

Kuramın okul öncesi ile ilgili olan ilk üç evresi aşağıda açıklanmıştır.

Oral Dönem (0-1,5 Yaş)

Freud, oral dönemde bebeğin anneye ilk bağlanmayı yaşadığını fark etmiş ve bu bağ ne kadar güçlü olursa bebeğin kişilik yapısının da o kadar güçlü olacağını belirtmiştir (Bee,1992). Bu dönem doğumdan on sekizinci aya kadar sürmekte olup bebeğin ihtiyaç, algı, haz ve kendini ifade etme yolları daha çok ağız bölgesinde odaklanmıştır (Eysenck, 2000). Çocuklar bu dönemde kendi bedenlerine ve içsel dürtülerine odaklanmışlardır (Özgün,2015). Bu dönemde bebeğin ihtiyaçlarının eksik karşılanmasının yanında aşırı karşılanması da kişiliği üzerinde olumsuz etkilere neden olabilmektedir (Deniz ve Aral,2013).

Dış dünyadan gelen objeleri doyurulma ihtiyacının karşılanması bir alışverişi başlatır. Bu durum başlayan insan ilişkisinin en özgül şekillerinin temellerindedir Anne hisleri ve sezgileriyle bebeğin sahip olduğu ihtiyaçlarını bir düzen ve denge eşliğinde karşılayabilirse bebek, fizyolojik dengesini belirli sınırlar içerisinde koruyabilir, ihtiyaçları düzenli ve eşit aralıklarla karşılanan bebekte anneye ve dış dünyaya karşı bir güven duygusunun tohumları atılmaya başlanır (Odağ,1999). Oral dönemde çocuk güven ile güvensizlik arasında bir çatışma yaşar (Deutsch ve Onur,2019).

Anal Dönem (1,5-3 Yaş)

Çocuğun tuvalet eğitimi aldığı dönemdir. Bu dönemde çocuğun olumlu tuvalet eğitimi yaşantısı geçirmesi önem taşımaktadır. Olumlu tuvalet yaşantısı sırasında yetişkinin taleplerine olumlu yaklaşan çocuk titiz, düzenli, tutumlu, yaratıcı ve üretken bir kişilik özelliği geliştirir (Crain,2000; Ross ve Gauvain,2008; Santrock, 2013). Bu dönemde çocuk ile çevre arasında çatışmalar görülmeye başlanır. Bu çatışmalar çocuğun sahip olduğu dürtülerin, düzensizliklerin, bireyleşme çalışmalarının çoğunluğuyla bakım veren kişilerin ve çevrenin beklediği, düzen, uyum, temizlik beklentileri arasındadır. Bu dönemde çocuktan beklenen temel görev, kendisinden daha güçlü durumdaki bir bireyle nasıl ilişki kuracağını

öğrenmesidir (Wolff, 2001). Ebeveynler tarafından baskıcı bir tutum sergilenmesi ve katı bir tuvalet eğitimi verilmesi durumunda aşırı düzenlilik, inatçılık gibi kişilik özellikleri oluşabilir (Burger,2006; Geçtan,1993).

Çocuk bu evrede özerklik ile utanç ve kuşku arasında bir çatışma yaşar (Deutssch ve Onur,2019). Etkinlik yetilerinin gelişmeye başladığı bu dönemde çocuk konuşma, yürüme, dokunma, uzaklaşma eğilimindedir. İlk olarak bu dönemde anneden ayrılma isteği gerçekleşmekte toplumsal normlarla karşılaşmakta, kararsızlıklar içerisinde kalmaktadır. Ayrılma bireyleşme isteğiyle yürümeye başladığı dönem çocuğun en narsistik duygularla her şeyi başarabileceğini düşündüğü dönemdir (Mahler ve diğerleri, 2012). Oral evrede çocuğun gereksinimleri ile ilgili sorumluluğunu anne tek başına üstlenirken anal evrede anne ve çocuğun karşılıklı rolleri vardır. Bu evrede annenin rolü çocuğa yetişkinlerin koyduğu davranış kurallarının bilincini kazanmasında yardımcı olmaktadır (Deutsch ve Onur,2019).

Fallik Dönem (3-6 Yaş)

Freud, kişiliğin fallik dönemde yaşanan Elektra ve Oedipus komplekslerinin özdeşim mekanizmasıyla çözümlenmesi sonucu şekillendiğini belirtmiştir (Bayhan, San ve Artan, 2004). Anne babayla özdeşim kurmalarının sonucu olarak çocuklar cinsel rollerini edinmeye başlar (Bee,1992). Çocuk özdeşim kurduğu ebeveyni aracılığıyla fallik dönemin en önemli kazanımı olan kişiliğin süperegö bileşenini geliştirir. Çocuk bu dönemde yetişkinlik rolleriyle özdeşleşmeye başlar. Bu dönemle ilgili beklenen görevse çocuğun kişisel değerine ilişkin inancını koruyarak çabalarını gelecekteki yetişkin rollerine yöneltmesini sağlayan bir iç tutarlık geliştirmesidir (Deutssch ve Onur,2019).

Freud' a göre kuramda yer alan dönemlerdeki ihtiyaçların karşılanmaması durumunda, birey o döneme takılı kalarak aşırı bağımlılık gerçekleştirir ve bu durum kişilik gelişimini engeller (Senemoğlu, 2005). Bu nedenle yaşamın ilk yıllarındaki ebeveyn davranışları çocuğun tüm yaşamını etkileyecek derecede önem taşımaktadır.

Erikson 'un Sosyal Gelişim Kuramı

Freud'un görüşlerinden yola çıkarak Erikson kendi psikososyal gelişim teorisini oluşturmuştur (Krosh ve Slentz,2011). Freud, kişilik gelişiminde biyolojik etmenlerin önemini vurgularken, Erikson sosyal ve kültürel etmenlerin daha etkili olduğunu öne sürmüştür (Arslan,2008). Psikososyal gelişim kuramında Erikson sosyal gelişimi dönemler halinde ele almış ve bir dönemden diğerine geçebilmek için bireyin gelişimsel görevleri tamamlayıp psikososyal krizin üstesinden gelmesi gerektiğini öne sürmüştür (Newman ve Newman,2012).

Kişilik gelişiminin yaşam boyu sürdüğünü belirten Erikson, Freud'un kuramındaki beş gelişim dönemini geliştirerek sekiz dönem içinde tanımlamıştır (Geçtan,1994). Her dönem olumlu ve olumsuz boyutlar içermekte, kendine özgü bunalımlara belirlenmekte ve toplumun kültür ve değerlerinden önemli ölçüde etkilenmektedir (Geator,1993; Geçtan,1994). Her evrede bir kriz durumu yer almaktadır. İlk dört evre çocukluk son dört evre ise yetişkinlik yaşamına aittir. Bu evrelerde yer alan kriz durumlarını atlatabilen bireyler evreyi sorunsuz tamamlarken, atlatabilmeyen bireylerin yaşadıkları sorunlar sonraki evrelerde halledilinceye kadar devam etmektedir (Santrook 2004; Sprinthall ve Oja,1998).

Erikson'un psikososyal gelişim dönemleri şu şekildedir.

- 1.Temel güvene karşı güvensizlik (0-18 ay)
- 2.Özerkliğe karşı utanç ve kuşku (1,5-3 yaş)
3. Girişimciliğe karşı suçluluk (3-6 yaş)
4. Çalışkanlığa karşı yetersizlik (6-11 yaş)
5. Kimlik kazanmaya karşı kimlik karmaşası (12-21 yaş)
6. Yakınlığa karşı yalıtılmışlık (21-30 yaş)
7. Üretkenliğe karşı durgunluk (30-65 yaş)
8. Benlik bütünlüğüne karşı umutsuzluk (65 yaş ve sonrası)

Kuramın okul öncesi ile ilgili olan ilk üç dönemi aşağıda açıklanmıştır.

Temel Güvene Karşı Güvensizlik (0-18 Ay)

Doğumdan sonraki ilk bir yıl içinde, bebekler ebeveynleriyle kurdukları ilişkilerin niteliğine bağlı olarak temel güven duygusu ya da güvensizlik geliştirir. Erikson, temel güveni bireyin kişiliğin ve kimlik duygusunun temel yapısı olarak tanımlamıştır (Arı,2005). Ana baba-bebek ilişkisi bebeğin güven ya da güvensizlik duymasını büyük oranda belirler. Temel güvensizlik geliştiren bireylerde ise uyumsuzluk ve kişilik anormallikleri gözlemlenebilmektedir (Gander ve Gardiner,2004).

Özerkliğe Karşı Utanç ve Kuşku (1,5-3 Yaş)

Çocuklar iki yaşa doğru çevreyi kendi başlarına keşfetme olanağı sağlayan beceriler geliştirmeye başlarlar. Ebeveynleri tarafından kendi davranışlarını yönetme imkânı tanınır ve rehberlik yapılırsa çocuklarda sağlıklı bir özerklik duygusu gelişecektir (Gander ve Gardiner, 2004). Çocuklar bağımsızlık kazanmak için çaba gösterdiği bu dönem başarıyla atlatılırsa kendine güven, yeterlik ve öz değerler kazanılmış olur (Özbay,2003). Çocukların bağımsızlık kazanmak için yaptıkları girişimler ebeveynleri tarafından desteklenir ve gerekli durumlarda yardım alırlarsa bağımsızlık duygusu rahatlıkla gelişecektir (Yavuzer,2017).

Girişimciliğe Karşı Suçluluk (3-6 Yaş)

Bu dönemde çocuğun bir birey olarak kendisine inanma duygusu başlar ve neler yapabileceğini keşfetmeye çalışır. Çocuklardaki bu girişimci duygu ebeveynler tarafından desteklenmelidir. Bu doğal girişimci davranışların cezalandırılması durumunda çocuklarda suçluk duygusu gelişir (Arı,2005).

Kuramda özellikle erken çocuklukta ebeveynlerin rolünün önemine vurgu yapılmış olup her evrede çocuğun sosyal çevresinin genişlemeye devam ettiği ve gerekli psikososyal kazanımları edindiği belirtilmektedir. Söz konusu davranışları kazanmada ve sonraki evreye sorunsuz geçilmesinde ailenin etkisi büyüktür. (Öz, 2008). Bir dönemdeki kriz tam olarak çözülemediğinde Freud'un kuramında olduğu gibi birey o evreye takılı kalmaz ancak ilgili

kriz ilerleyen dönemlerde çözümleninceye kadar sorun yaşamaya devam eder (Senemoğlu, 2005).

Bandura Sosyal Öğrenme Kuramı

Sosyal öğrenmenin temellerini inceleyen Albert Bandura, gözleyerek öğrenmenin önemini fark etmiş ve kuramını bu olguyu temel alarak oluşturmuştur (Harwood, Miller & Vasta,2008). İnsanların bir davranışı öğrenmeleri o davranışın başkaları tarafından nasıl yapıldığını gözlemlenmeleri ile mümkün olmaktadır. Çocuklar yetişkinlerin yaptığı doğru ve yanlış birçok davranışı model almakta ve taklit etmektedirler (Korkmaz, 2010). Çocukların gelişim sürecinde gözlem önemli bir yere sahiptir ve anne baba modelleri çocuğun yaşamında uzun süreli ve güçlü etkilere sahiptir (Senemoğlu, 1997). Çocuğun sosyal kabul görmesi için gerekli ortam aile tarafından hazırlanır ve sosyal kabul gören davranışların gelişimi için rehberlik edilir (Yavuzer,2017).

Sosyal öğrenme kuramına göre öğrenme çevreden alınan tepki sonuçları ve model alma yoluyla gerçekleşir ancak gözlem yoluyla öğrenme, davranışın taklit edilmesi kadar basit bir olgu değildir ve insan davranışları bilişsel, davranışsal ve çevresel faktörlerin karşılıklı etkileşimi ile gerçekleşir (Bandura,2001; Erden ve Akman, 1998; Ergün,2004).

Model alma yolu ile öğrenme bilgi aktarma işlevi aracılığıyla gerçekleşmektedir. Model almaya dayalı öğrenme birbirine bağlı dört aşamalı bir süreçten oluşmakta olup bu süreçler şöyle sıralanmaktadır:

- 1.Dikkat
- 2.Hatırda tutma süreci
- 3.Davranışı meydana getirme süreci
- 4.Güdülenme süreci (Demirbaş ve Yağbasan,2005).

Sosyal öğrenme kuramında sosyal gelişim araştırmalarına yön veren taklit, model alma gözlem gibi önemli kavramlar yer almaktadır. Kuram çocukların sosyal davranışlarının

gelişimini somut biçimde açıklamak adına önem taşımaktadır. Ahlaki düşünce ve davranışlar da gözlem ve modellemeden etkilenirler ve bireyin ahlaki yargıları doğru veya yanlış modeller aracılığıyla gelişir (Bandura, 1999).

Kuramda, sosyal çevrenin çocuğun gelişimine iki yönden etki sağladığı belirtilmektedir. Çocukların sosyal çevreden yeni davranışları, becerileri öğrenmeleri, onların motivasyonlarını arttırmaktadır. Yaş ilerledikçe toplumdaki beklentiler ve sosyal çevredeki değişiklikler öğrenmeyi şekillendirmeye devam etmektedir (Quie,2002; Wainwright,2002).

Sosyal öğrenme teorilerinden derlenen araştırmalar, özel davranış ve etkileşimde yetişkinlerin çocuklara model olduğu, çocuğa bazı özel yollarla önderlik ettiği ve yetişkinlerin çocuğun davranışlarına duruma göre tepki verdiği zamanlarda bazı etkili öğrenmelerin gerçekleştiğini göstermektedir (Denham,1998; Denham ve diğerleri 2003; Dunn,2000). Çocuklar anne babalarından öğrendikleri davranışları sosyal ortamlarda kullanabilmektedirler. Bununla birlikte akran etkileşimleri sırasında da akranlar model alınarak birçok davranış örneği (iş birliği, saldırganlık, empati vb.) öğrenilir (Evans,2002; Quie,2002; Wainwright,2002; Worden,2002). Akran ilişkileri ile ilgili araştırmalar, sosyal-bilişsel öğrenme kuramındaki birçok bilgidен yararlanmıştır. Kurama göre akranlar sosyal öğrenme kapsamında yeni becerilerin, davranışların, sosyal bilgi sürecinin öğrenilmesini sağlar (Ogelman,2018).

İlgili Araştırmalar

Sosyal Beceriler ile İlgili Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Atılğan (2001) tarafından okul öncesi eğitime devam eden ve etmeyen ilköğretim 1. kademe öğrencilerinin sosyal becerilerinin karşılaştırıldığı çalışmada bireysel ve sosyal beceri özellikleri boyutlarında okul öncesi eğitim alan ve almayan öğrenciler arasında anlamlı farklılık bulunduğu ve okul öncesi eğitime devam eden öğrencilerin daha yüksek

puanlara sahip olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Ayrıca bireysel ve sosyal beceri düzeyleri yüksek olan öğrencilerin akademik başarılarının da yüksek düzeyde olduğu belirlenmiştir.

Gültekin vd. (2005) sosyal beceri düzeyi ve davranış problemleri ilişkisini inceledikleri çalışmalarında problem davranışlarla sosyal beceriler arasında negatif yönlü anlamlı ilişki olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Koçak ve Tepeli 'nin (2006) öncesi eğitim almakta olan 4-5 yaş çocuklarının sosyal ilişkiler ve iş birliği davranışlarına çeşitli değişkenlerin etkisini inceledikleri araştırmada ; beş yaş çocuklarının iş birliği ve sosyal ilişki puanlarının dört yaşındakilerden yüksek olduğu, işbirliği ve sosyal ilişki davranışlarında kız öğrencilerin erkeklerden daha yüksek puanlara sahip olduğu; sosyal ilişki ve işbirliği puanlarının okul öncesi eğitime devam etme süresi arttıkça yükseldiği bulgularına ulaşılmıştır.

Yukay (2006) tarafından yapılan araştırmada; altı yaş çocuklarının kişiler arası ilişkiler kurma becerilerini geliştirmeye yönelik tasarlanmış sosyal beceri eğitimi programı etkinliklerinin çocukların akran ilişkilerini geliştirmede etkili olduğu gözlemlenmiştir.

Seven (2006) tarafından altı yaş çocuklarının bağlanma stilleriyle sosyal beceri düzeyleri arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmada, güvenli bağlanma ile sosyal beceriler, öz-kontrol ve iş birliği becerileri alt boyutları arasında pozitif ve anlamlı ilişkiler olduğu tespit edilmiştir.

Durualp ve Aral (2010) 'ın okul öncesi eğitime devam eden altı yaş çocuklarının sosyal beceri düzeylerine 'Oyun Temelli Sosyal Beceri Eğitimi Programı'nın etkisini inceledikleri araştırmada ilgili programa katılan çocukların daha düşük seviyede uyumsuz davranışlar gösterdikleri katılmayanların ise; yönergeleri takip etmekte ve duygularını ifade etmede zorlandıkları, grup çalışmalarında isteksiz oldukları, problem durumlarına çözüm üretmedikleri ve kolayca arkadaş edinemedikleri bulgularına ulaşılmıştır.

Can Yaşar (2011) okul öncesi dönem çocuklarının sosyal uyum ve becerilerini anne ve öğretmen görüşlerine göre incelediği çalışmada, öğretmen görüşlerine göre; sosyal

uyum puanlarında iki yıl ve daha uzun süreyle okul öncesi eğitime devam etmekte olan çocuklar lehine anlamlı farklılık olduğu bulgusuna ulaşmıştır.

Gülay ve Önder (2011 tarafından) 5-6 yaş grubundaki çocukların sosyal duygusal uyum düzeylerinin anne tutumlarına göre incelendiği çalışmada otoriter, yetkeci ve izin verici tutumlar ile çocukların okula uyum ile sosyal beceri düzeyleri arasında anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir.

Kandır ve Orçan (2011) beş–altı yaş grubundaki çocukların sosyal becerileri ve sosyal uyumlarıyla erken öğrenme becerileri arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmanın sonucunda, sosyal uyum ve beceri puanları ile erken öğrenme puanları arasında anlamlı ve pozitif yönlü ilişki olduğunu belirlemişlerdir.

Pekdoğan tarafından (2011) yapılan okul öncesi eğitime devam etmekte olan 5-6 yaş grubundaki çocukların sosyal becerilerini etkileyen değişkenlerin incelendiği çalışmada daha önceki dönemde okul öncesi eğitim almış olan çocukların sosyal beceri düzeylerinin almayanlara göre daha yüksek olduğu; cinsiyet ve sosyo-ekonomik düzey değişkenlerinin sosyal becerilerde farklılık yarattığı sonucuna ulaşılmıştır.

Haktanır (2012) Türkiye'de okul öncesi ve okul arasındaki geçişi etkileyen bazı faktörleri incelediği çalışmada sosyal becerilerin çocukların okula hazırbulunuşluğu ile yakından ilişkili olduğunu belirtmiştir.

Güral vd. (2013) tarafından 5 yaş grubundaki çocukların kendini yönetme davranışları ve sosyal becerileri arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada kendini yönetme davranışları ile çocukların sosyal beceri düzeyleri arasında anlamlı ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Özdemir-Topaloğlu (2013) etkinlik temelli sosyal beceri eğitiminin anaokuluna devam eden dört-beş yaş çocuklarının akran ilişkilerine etkisini incelediği çalışmada; programın akran ilişkilerini olumlu yönde desteklediği ve çocukların aşırı hareketlilik,

saldırganlık, dışlanma, asosyal davranışlar puanlarına olumlu anlamda etki ettiğini belirlemiştir.

Tunçeli ve Akman (2014) okul öncesi eğitime devam eden altı yaş grubundaki çocukların sosyal beceri seviyelerinin okul olgunluğuna etkisini inceledikleri çalışmada; sosyal beceri seviyesinin okul olgunluğunu pozitif yönde anlamlı yordadığını ve sosyal beceri düzeyi yüksek olan çocukların okul olgunluğu düzeylerinin de daha yüksek olduğunu tespit etmişlerdir.

Kurtulan (2015) 'ın okul öncesi dönemdeki çocukların bilişsel becerileri ile sosyal beceri düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmanın sonucunda çocukların bilişsel beceri düzeyi ile sosyal beceri düzeyleri arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Göktaş (2015) tarafından aile katımlı sosyal beceri eğitim programının çocukların sosyal becerileri üzerindeki etkisini incelemek amacıyla yapılan çalışmada sosyal beceri eğitim programının, 4-5 yaş grubundaki çocukların sosyal becerilerini anlamlı düzeyde arttırdığı ve aile katımlı sosyal beceri eğitim programının çocukların anneleri ile ilişkilerini de olumlu yönde etkilediği ortaya koyulmuştur.

Kılıç (2016) okul öncesi dönem çocuklarına uygulanan sosyal beceri eğitiminin sosyal beceri düzeylerine etkisini incelediği araştırma sonucunda 'Sosyal Beceri Eğitim Programı'na dahil edilen çocukların son test ortalama puanlarının kontrol grubu çocukların son test ortalama puanlarına göre daha yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Buldu ve Er (2016) öğretmenler ve ailelerin eğitim politikasına ilişkin görüş ve deneyimleri ve okula hazırbulunuşluk ile ilgili araştırmada akademik olarak ilkokula hazırbulunuşluğun sosyal gelişim başta olmak üzere tüm alanlardaki gelişimin yeterli seviyede olması ile sağlanabileceğini ifade etmişlerdir.

Mercan Uzun ve Alat (2017) okul öncesi dönemde uygulanan 'Okula Hazırız' eğitim programının ilkokul birinci sınıf öğrencilerinin hazırbulunuşluk düzeylerine etkisini

inceledikleri çalışmada ilkokula hazırbulunuşluk ile çocukların sosyal beceri düzeyleri arasında ilişki olduğunu tespit etmişlerdir.

Kıvanç-Öztuğ ve Çiner (2018) tarafından yaratıcı drama temelli sosyal beceri eğitim programı ile ilgili yapılan araştırmada; bu programın akran baskısı ile baş etme, dinleme ve kendini ifade etme, verilen görevleri tamamlama becerileri açısından sosyal beceri gelişimini olumlu yönde etkilediği görülmüştür.

Akyel (2020) 'in okul öncesi eğitime devam eden çocukların sosyal becerilerine dijital oyun destekli sosyal beceri öğretim programının etkisini incelediği çalışmasında; sekiz hafta süresince uygulanan programın çocukların sosyal beceri kazanımını olumlu yönde ve kalıcı olarak etkilediği bulgusuna ulaşılmıştır.

Hoçur (2021) tarafından 48-72 aylık çocukların öz düzenleme becerileri ile sosyal becerileri arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada çocukların öz düzenleme ölçeği puanları ile sosyal beceri ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Sosyal beceriler ile ilgili ulusal alan yazında yapılan çalışmalar incelendiğinde akran ilişkileri, anne baba tutumları, ebeveyn çocuk ilişkileri ve bağlanma stilleri gibi değişkenlerin öne çıktığı ve sosyal beceri eğitim programlarının ve okul öncesi eğitime devam etme süresinin çocuklardaki sosyal beceri gelişimini olumlu yönde etkilediğine dair birçok çalışma örneği olduğu görülmektedir. Yapılan birçok çalışmada sosyal becerilerin okula hazır bulunuşluk ve akademik becerilerle de ilişkili olduğu bulunmuştur.

Sosyal Beceriler ile İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Paley vd. (2000) yaptıkları araştırma sonucunda ebeveynleriyle yakın ve kabul edici ilişkiler kuran çocukların kardeşleri ve akranlarıyla da olumlu ilişkiler kurdukları; reddedilen ve dışlanan çocuklarınsa sosyal ilişkilerde sorunlar yaşadıkları ve akranları tarafından sevilmediklerini belirlemişlerdir.

Chen vd. (2005) sosyal uyum ve ebeveyn ilişkisini inceledikleri araştırmalarında ebeveynleriyle olumlu ilişkiler kuran çocukların sosyal beceri ve yeterlik yönünden daha başarılı olduklarını tespit etmişlerdir.

Jewell vd. (2009) gelişimsel yetersizlikler ve psikopatoloji konulu çalışmalarında sosyal becerilerin problem davranışlar ve çocukların gelişimsel yetersizlikleriyle ilişkili olduğunu belirtmişlerdir.

Ramani vd. (2010) çalışmalarında olumlu akran ilişkileri ile çocukların olumlu sosyal davranışları arasında ilişki bulunduğunu.; akranlarına karşı yardımsever, işbirlikçi olan çocukların akranları tarafından daha çok sevildiklerini; akranlarına karşı baskıcı tutum ve saldırgan davranışlar gösteren çocukların ise akran gruplarından dışlandığı ve sevilmediğini belirtmişlerdir.

Miller vd. (2010) tarafından gerçekleştirilen sosyal beceri öğretimi ile ilgili araştırmada sosyal becerilerde eksiklik gösteren çocukların akranlarıyla ve yetişkinlerle olan ilişkilerinde daha çok sorun yaşadıkları belirtilmiştir.

Blandon vd. (2010) erken çocukluk dönemindeki anne davranışlarının çocuğun duygusal ve sosyal yetkinliğine etkisini inceledikleri araştırmada düşük sosyal yeterlik, okula uyum sağlayamama ile zayıf düzeydeki akran ilişkileri arasında ilişki olduğunu saptamışlardır.

Rhoades vd. (2010) okul öncesi dönemdeki sosyal duygusal yetkinlik ile ilköğretim birinci sınıftaki akademik başarı arasındaki ilişkiyi incelemiş ve akademik başarıda okul öncesi dönemdeki dikkatin önemli bir araç olduğu; anne eğitim düzeyi, çocuğun cinsiyeti, yaşı ve dil becerilerinin de önemli etkileri olduğunu belirlemişlerdir.

Andrade vd. (2014) tarafından yapılan araştırmada yüksek prososyal becerilere sahip çocukların daha az problem davranışlar gösterdiği ve akran ilişkilerinde daha az sorun yaşadıkları ortaya konmuştur.

Larose vd. (2020) tarafından yapılan sosyal beceri eğitim programının okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal becerilerine etkisinin incelendiği araştırmada; programa dahil edilen kız çocukların kontrol grubundaki kız çocuklara oranla daha düşük düzeyde yıkıcı davranışlar sergilediği; erkek çocukların davranışlarının ise uygulanan program sonucunda herhangi bir değişime uğramadığı belirlenmiştir.

Sosyal beceriler ile ilgili uluslararası alan yazında yapılmış olan çalışmalarda yurt içinde yapılmış olanlara göre çeşitliliğin daha fazla olduğu akran ilişkileri, sosyal konum, problem davranışlar, ebeveyn ilişkileri gibi değişkenlerin öne çıktığı görülmektedir.

Akran İlişkileri ile İlgili Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Seçer vd. (2012), 5-6 yaş grubundaki çocukların akran ilişkileri ile annelerin ebeveynliğe yönelik öz yeterlik algıları arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışma sonucunda annelerin öz yeterlik algıları ile çocuk davranış ölçeği dışlanma, akran şiddetine maruz kalma, saldırganlık, aşırı hareketlilik ve korkulu-kaygılı olma alt boyutları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu belirlemişlerdir.

Özmen (2013) tarafından 5-6 yaş grubundaki çocukların akran ilişkilerinin sosyal problem çözme becerisi açısından incelendiği araştırma sonucunda akran etkileşimleri esnasında sergilenen tutumların çocukların sosyal problem çözme becerisine göre farklılaştığı belirlenmiştir.

Gülay ve Ersan (2014) okul öncesi öğretmenlerinin sınıf yönetimi stratejilerinin akran ilişkilerine etkisini inceledikleri araştırmada yardım amaçlı sosyal davranış, akran şiddetine maruz kalma ve akranlarına karşı korkulu- kaygılı olma değişkenlerinin öğretmenlerin sınıf yönetimi stratejileri tarafından anlamlı biçimde yordandığı sonucuna varmışlardır.

Gülay vd. (2015) tarafından 5-6 yaş grubu 306 çocuk ve anneleriyle yapılan çalışmada, anne-çocuk arasındaki olumlu ve çatışma ilişki düzeylerinin akran ilişkilerinin farklı değişkenlerini ayrı ayrı anlamlı biçimde yordadığı belirlenmiştir.

Önder (2016) tarafından okul öncesi dönemdeki akran ilişkileriyle bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelendiği bir çalışmada, güvenli bağlanmış çocukların sosyal davranışlarının, güvensiz bağlanmış olanlara göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Polat ve Atış-Akyol (2016) 'un 5 yaş çocuklarının, akran ilişkileri ile okula hazır bulunuşluk düzeyleri arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmada olumlu akran ilişkileri ile ilkokula hazır bulunuşluğa ait (matematik, çizgi, fen vb.) beceriler arasında anlamlı ilişkiler olduğu belirlenmiştir.

Şen (2017) okul öncesi dönemdeki çocukların duygusal zekâları ile akran ilişkileri arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmada akran ilişkileri ölçeği toplam puanları ile duygusal zekâ ölçeği toplam puanları arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Sönmez (2019) tarafından okul öncesi dönemdeki çocukların akran ilişkileri ile mizaçları arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada engelleme denetimi ile oyun etkileşimi ve utangaçlık ile oyundan kopma dışındaki diğer tüm alt boyutlardaki ilişkilerin anlamlı olduğu; kız çocukların dikkati odaklama, olumlu oyun etkileşimi ve engelleme denetimi alt boyutlarındaki puanlarının erkeklerden anlamlı olarak farklılaştığı ve bu alt boyutlardaki puanlarının daha yüksek olduğu bulgularına ulaşılmıştır.

Dinçer vd. (2019) tarafından kişiler arası problem çözme ve sosyal beceriler ile akran ilişkilerinin değerlendirildiği çalışmada; düşük sosyal beceri düzeyine sahip çocukların akran ilişkilerinde akranlarını fiziksel olarak zorlama, yalnız kalma isteği, akranları tarafından reddedilme ve akranlarıyla olumsuz sözel iletişim kurma gibi temaların ortaya çıktığı ifade edilmiştir.

Atış-Akyol (2020) 'un okul öncesi dönemdeki çocuklarda bağlanma ile sosyal yetkinlik, kaygı, öfke ve öz -kontrol değişkenlerinde akran ilişkilerinin aracı rolünü incelediği araştırmada bağlanma, akran ilişkileri, düşük öz-kontrol, sosyal yetkinlik, kaygı, öfke değişkenleri arasındaki doğrudan ilişkiler incelendiğinde tüm değişkenlerin düşük, orta veya yüksek düzeyde birbirleriyle ilişkili olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Okul öncesi dönemdeki akran ilişkileri ile yurt içinde yapılan çalışmaların son yıllarda artış göstermekte olduğu; sosyal beceri, sosyal yetkinlik, duygu düzenleme, saldırgan davranışlar, ebeveyn ilişkisi, okula hazır bulunuşluk gibi değişkenlerin öne çıktığı ve yapılan boylamsal araştırma sayısının ise daha az olduğu görülmektedir.

Akran İlişkileri ile İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Laird vd. (2001) tarafından çocuklukta akran reddi ve erken ergenlikteki antisosyal davranış sorunları arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada okul öncesi dönemde yaşanan akran reddinin; ergenlikte görülen antisosyal davranışlar, dışsallaştırılmış problemler ve akranlarla ilişki kurmakta zorluk yaşama ile ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Sebanc (2003) okul öncesi dönemdeki çocukların arkadaşlık özellikleri, prososyal davranış ve saldırganlık bağlantıları arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında çocukların prososyal davranışları ile arkadaş desteği arasında anlamlı ilişki olduğunu aynı zamanda akran çatışmasıyla saldırgan davranışlar ve akran reddi arasında da anlamlı ilişki olduğunu tespit etmiştir.

McDowell ve Parke (2009) çocukların akran ilişkilerini ebeveyn bağıntıları ile inceledikleri çalışmada; çocuklardaki sosyal beceri ve akran kabulünü etkileyen etmenlerin; aile-çocuk etkileşimi, ailelerin çocuklarına rehberlik etmeleri, onları yönlendirmeleri ve uygun fırsatlar sağlamaları olduğunu bulmuşlardır.

Walker (2009) okul öncesi dönemdeki çocukların akran ilişkilerini ve bu ilişkilerin devamlılığını sosyometrik değerlendirme yöntemiyle incelediği ve üç aylık süre boyunca oyunlarını gözlemleyerek sürdürdüğü çalışmada; popüler olarak sınıflandırılan çocukların, ihmal edilen veya reddedilenlerle karşılaştırıldığında sohbeta katılma, iş birliğine girme ve olumlu tepki ile karşılaşma ihtimalinin daha yüksek olduğunu tespit etmiştir.

Welsh vd. (2010) tarafından yapılan düşük gelirli ailelerden gelen çocuklar için akademik olarak okula hazır bulunuşlukla ilgili bilişsel becerilerin geliştirilmesi konulu

araştırmada çocukların akranları ve öğretmenleriyle kurdukları olumlu ilişkilerin, akademik başarılarını doğrudan etkilediği bulunmuştur.

Lindsey ve Colwell (2013), 'in iki yıl süreyle çocukların akran ilişkileri ile duygusal yeterliliklerini inceledikleri araştırmanın sonucunda duygusal yeterlilikle ilgili becerilerin akran ilişkilerinin duygusal boyutunu etkilediği; duygusal yeterliğe sahip çocukların akranlarıyla iş birliğine dayalı oyunlar oynadıkları ve başkalarına yardım amaçlı sosyal davranışlar sergiledikleri tespit edilmiştir.

Scharf vd. (2016) akran ilişkilerinin bağlanma ve sosyal kaygı düzeyi ile olan ilişkisini inceledikleri araştırmada güvenli bağlanma davranışı akran yetkinliği ve arkadaşlara güven sağlama davranışı ile ilişkilendirilmiştir.

Sette vd. (2017) tarafından okul öncesi dönemdeki çocukların utangaçlık ve sosyo-duygusal işlevlerinde akran kabulünün koruyucu rolünün incelendiği çalışmada daha düşük akran kabul düzeylerinde, çocukların yalnız oyun tercihleri ile utangaçlık arasında ilişki olduğu; uyumsuzluk ile de dışsallaştırma sorunları arasında ilişki olduğu belirlenmiştir.

Ward vd. (2018) akran mağduriyeti ve bağlanma güvenliği arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmada bağlanma güvenliği ile akran mağduriyeti yaşama arasında anlamlı ilişki olduğunu tespit etmişlerdir.

107 araştırmanın incelendiği iki meta analiz çalışmasında akran ilişkileri ile bağlanma arasında önemli bir ilişki olduğu görülmüştür (Pallini, 2014; Schneider ve diğerleri, 2001). Uluslararası alan yazında yapılan çalışmalar incelendiğinde akran ilişkileri ile bağlanma güvenliği, prososyal davranışlar, saldırgan davranışlar, sosyal kaygı ve okula hazır bulunuşluk gibi birçok farklı değişkenin bir arada incelendiği; akran ilişkilerinin çocuğun gelişim sürecinde kesitsel etkileri olduğu kadar boylamsal etkilerinin de olduğu görülmektedir. Buna ek olarak akran ilişkilerinin okula uyum süreci ve akademik başarı ile ilişkili olduğunu gösteren çok sayıda araştırma rneği mevcuttur (Elliott, 2002; Hay ve diğerleri 2004; Ledger ve diğerleri 2000; Mashburn ve Pianta, 2006).

Özellikle uluslararası alan yazında yer alan ve akran ilişkileriyle bağlanma davranışı arasındaki ilişkinin incelendiği çok sayıda araştırmada bu değişkenler arasında anlamlı ilişki olduğunun görülmesi sosyal ilişkilerde bağlanmanın önemini belirlemek açısından oldukça önem taşımaktadır (Atış- Akyol,2020).

Güvenli Bağlanma ve Anne-Çocuk İlişkisi ile İlgili Yurt İçinde Yapılmış Olan Araştırmalar

Hortaçsu ve Cesur (1993) tarafından yapılan araştırmada yetiştirme yurdunda büyümüş olan çocukların; ailelerinin yanında büyüyen çocuklara göre daha az güvenli bağlanma ve daha çok kaygılı ve kaçınan bağlanma örüntüsü geliştirdikleri bulunmuştur.

Gülay (2004) tarafından yapılan araştırmada, ailesiyle birlikte yaşayan ve yakın aile ilişkilerine sahip olan çocukların, korunmaya muhtaç olan çocuklarla karşılaştırıldığında sosyal becerileri daha sık kullandıkları görülmüştür.

Türköz (2007) tarafından okul öncesi çocuklarda bağlanma örüntüsünün kişilerarası problem çözme ve açık bellek süreçlerine etkisinin incelendiği çalışmada; güvenli bağlanma örüntüsüne sahip çocukların, kişilerarası problem çözme sürecinde olumlu baş etme yöntemlerini kullandığı, güvensiz bağlanma gerçekleştiren çocuklarınsa daha çok olumsuz baş etme yöntemlerini kullandıkları bulunmuştur.

Akgün (2008) “Anne Çocuk İlişkisini Oyunla Geliştirme Eğitim Programının Etkililiği” konulu çalışmasında ilgili eğitime katılım gösteren annelerin anne-çocuk ilişki ölçeği puanlarında olumlu yönde ve anlamlı bir değişim görüldüğü ve oluşan bu değişimin üç aylık süre sonrasında da devam ettiği sonucuna ulaşmıştır.

Yerlioğlu (2010) ‘nun çocuktaki bağlanma davranışı ve anne duyarlılığı ile kendini denetleme becerisi, sosyal yetkinlik arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmada bağlanma davranışı ve kendini denetleme becerisinin sosyal-duygusal uyum üzerinde anlamlı etkisi bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Usta (2014), okul öncesi dönem çocuklardaki davranış problemlerini anne-çocuk ve öğretmen çocuk ilişkileri açısından incelediği çalışmasında; çocukların anneleriyle kurdukları ilişkilerde yakınlık seviyesinin artmasının çocukta içe ve dışa yönelim davranış sorunlarını azalttığı sonucuna ulaşmıştır.

Özyürek vd. (2014) çocukların yakın çevresindeki yetişkinlerle etkileşimlerinin sosyal becerilerini ne şekilde yordadığını belirlemek üzere yaptıkları araştırmanın sonucunda yakın çevrelerinde bulunan kişilerle olan sosyal etkileşimlerinin çocuklardaki sosyal beceri gelişimini etkilediğini; güçlü ve uyumlu iletişim biçiminin çocuğun olumlu davranışlarında artış sağladığını belirlemişlerdir.

Bolattekin (2014) ebeveynlerin bağlanma stilleri, anne baba tutumları ve çocuklardaki davranış problemleri arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmada güvenli bağlanmış olan ebeveynlerin çocuklarında duygusal, davranışsal ve akranlarla yaşanan sorunlara, dikkat eksikliği ve hiperaktiviteye, rastlanmadığı korkulu bağlanan ebeveynlerin çocuklarının ise akran ilişkilerinde sorunlar yaşadığı bulgusuna ulaşmıştır.

Görgü (2015) tarafından okul öncesi eğitime devam etmekte olan 5-6 yaş grubu çocukların bağlanma stilleri ve sosyal davranışlarıyla, annelerinin bağlanma stili ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada annelerin kişilik özelliklerine göre çocukların bağlanma biçimlerinde anlamlı farklılık olduğu; güvenli bağlanma stilindeki çocukların annelerinin bağımsız, rahat, daha az denetleyici yapıda ve dışa dönük oldukları bulgusuna ulaşılmıştır.

Yurtseven (2017) 'in, okul öncesi dönemdeki çocukların bağlanma stilleriyle saldırganlık yönelimlerini incelediği çalışmada güvensiz bağlanma gerçekleştirmiş olan çocukların güvenli bağlanma gerçekleştirmiş oranlara göre fiziksel ve ilişkisel saldırganlık davranışlarının anlamlı şekilde farklılaşarak daha yüksek düzeyde olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Yilmazer (2020) tarafından çocuğun davranışlarına etkin sınır koymaya yönelik anne eğitim programının annelerin sınır koyma davranışı ve anne çocuk ilişkileri üzerindeki etkisinin incelendiği çalışmada deney grubundaki annelerin Çocuk-Anababa İlişki Ölçeği ön test ve son test puanları ile ilgili analizlere bakıldığında çatışma alt boyutunda ön ve son test puanları arasında anlamlı farklılık olduğu; annelerin katılmış oldukları eğitimle sınır koyma becerileri geliştikçe çocuklarıyla yaşadıkları çatışmalarda azalma olduğu ifade edilmiştir.

Düz (2021) tarafından çocukların bağlanma örüntüleri ile sosyal beceri düzeylerinin incelendiği çalışmada bağlanma stilleri ile sosyal beceri düzeyleri arasında anlamlı ilişki olduğu; güvensiz bağlanan çocukların sosyal beceri düzeylerinin güvenli bağlanma stiline sahip olanların sosyal beceri düzeylerinden anlamlı düzeyde düşük olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Yurt içinde okul öncesi dönem çocuklarının bağlanma stilleri üzerine yapılan sınırlı sayıda araştırmanın olduğu ancak ilgili araştırmaların son yıllarda artış gösterdiği görülmektedir. Bağlanma ile ilişkisi incelenen değişkenlere bakıldığında saldırganlık gibi problem davranışlar, sosyal yetkinlik ve sosyal davranışların öne çıktığı görülmektedir. Yapılan birçok çalışmada bağlanma örüntüleri ile sosyal davranışlar arasında anlamlı ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Güvenli Bağlanma ve Anne-Çocuk İlişkisi ile İlgili Yurt Dışında Yapılmış Olan Araştırmalar

Duygu paylaşımını ve yardımda bulunmayı içeren önemli sosyal davranışlar konusunda yapılmış araştırmalar, güvenli bağlanmanın, bu davranışların içselleştirilmesine önemli bir katkıda bulunduğunu ortaya koymuştur. E. Waters (1979) ve diğerlerinin yapmış olduğu bir araştırma, bebeklik dönemde güvenli bir bağlanma gerçekleştirmiş olan çocukların 3,5 – 4 yaşlarına geldikleri arkadaşlarına daha yardımsever ve sempatik davrandıklarını ortaya koymuştur.

Anne çocuk ilişkisinin duygusal açıdan olumlu olmasının çocuğun zihinsel davranışlarını da etkilediği; anneleriyle olumlu ilişkiler kurmuş olan çocukların daha zor işler tercih ettikleri ve problem çözümünde daha girişken oldukları görülmüştür (Estrada ve diğerleri 1987).

Park ve Waters 'ın (1989), anne-çocuk bağlanmasının okul öncesi dönemdeki arkadaşlık ilişkilerine etkilerini inceleyen araştırmalarında, her ikisi de güvenli bağlanma gerçekleştirmiş arkadaş çiftlerinin, biri güvenli diğeri güvensiz bağlanma gerçekleştirmiş çiftlere oranla daha sorumlu, uyum davranışı içerisinde ve mutlu oldukları sonucuna varılmıştır.

Shulman vd. (1994) bebeklikte anneleriyle farklı bağlılık ilişkisi olan çocukların dört hafta süreli bir yaz kampında arkadaşlık ilişkilerini inceledikleri çalışmalarında güvenli bağlanma örüntüsüne sahip çocukların diğerlerine oranla arkadaş ve yetişkinlerle ilişkilerinde daha yüksek düzeyde toplumsal beceri sergiledikleri, daha yakın arkadaşlıklar kurduklarını tespit etmişlerdir.

Greenough vd. (2001) çocukların gelişiminde bakım verilen ortamın özelliklerinin etkisini inceledikleri çalışmada yetişkin ve çocuk arasında kurulan duyarlı bir ilişkinin empati, güven, vicdan gelişiminde oldukça önemli olduğunu ve bunun yanı sıra öz yönelim, iş birliği ve çatışma çözme becerilerinin de gelişmesini desteklediğini belirtmişlerdir.

Colman ve Thompson (2002) yaptıkları araştırma sonucunda güvenli bağlanmış olan çocukların problem-çözmede daha yüksek oranda yeterliliğe sahip olduğunu; düşük oranda gereksiz yardım arayışı davranışı gösterdiklerini ve az yetersizlik ifadelerini daha az kullandıklarını belirlemişlerdir.

Leibowitz vd. (2002) tarafından yapılan ebeveyn-çocuk duygu iletişimi, bağlanma ve duygusal anlatılar ile ilgili çalışmada güvenli bağlanma gerçekleştiren çocukların güvensiz bağlanma örüntüsüne sahip akranlarına göre duygusal olarak daha olumlu oldukları ortaya konulmuştur.

Morrison vd. (2003) tarafından anne-çocuk etkileşimlerinin çocuğun sosyal ve akademik gelişimine etkisinin incelendiği boylamsal çalışmada çocuğun annesi ile olan etkileşiminin niteliğinin, ileriki yaşlarda gösterdiği akademik başarı ve sosyal davranışları ile yüksek düzeyde anlamlı ilişki içinde olduğu sonucuna varılmıştır.

Colwell ve Hart (2005) çocukların duygusal bilgisi ve sosyal davranışları arasındaki ilişkiyi araştırdıkları çalışmalarında anne-çocuk arasındaki olumlu ilişki ve annenin duygusal yapısı ile çocuğun sosyal ve duygusal yeterliliği arasında olumlu; çocukta görülen saldırgan davranışlar arasındaysa olumsuz ilişki olduğu bulgusuna ulaşmışlardır.

Mikulincer ve Shaver (2005) bağlanma güvenliğinin zihinsel temsilleri ile ilgili çalışmalarında güvenli bağlanma ilişkilerinde işlemekte olan mekanizmaların bağlanma ilişkilerini düzenlemek üzere gerçekleştirilmiş olan içsel bağlanma modellerinin prososyal sosyal yardım davranışlarının gelişmesini desteklediğini ve güvenli bağlanma gerçekleştirmiş olan çocukların güvenli bağlanmayanlardan sosyal anlamda daha becerili oldukları belirtilmiştir.

Szewczyk-Sokolowski ve Bost (2005), tarafından bağlanma türleri ve okul öncesi çocukların akran kabulü ile ilgili yapılan çalışmada güvenli bağlanmış olan çocukların, güvensiz bağlanma kuranlara oranla daha yüksek seviyede akran kabulüne sahip olduğu ve daha düşük seviyede akran reddi ile karşılaştıkları sonucuna varılmıştır.

Zhang vd. (2008), anne ve öğretmen çocuk arasında kurulan ilişkilerin sorunlu davranışlar üzerindeki etkisini inceledikleri araştırmada, anne çocuk arasında gelişen çatışmalı ilişkiyle kız çocuklarda görülen içe ve dışa yönelim sorunlu davranışlar arasında anlamlı ilişki olduğunu tespit etmişlerdir.

Verschueren vd. (2012) tarafından akranlar, öğretmen ve anneye olan ilişkilerin, benlik algısının üç boyutu çerçevesinde incelendiği araştırmada, anne çocuk bağlanma ilişkisiyle genel benlik arasında; sosyal benlik algısı ile de akran kabulü arasında anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir.

Brook vd. (2012), dışsallaştırma davranışı ve ebeveyn-çocuk ilişkileri arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmada anneleri ile olumsuz ilişkileri olan bireylerin çocukları ile de olumsuz ilişkiler geliştirdiğini ve davranış problemlerine sahip çocukların anneleri ile olumsuz ilişkilere sahip olduklarını ileri sürmüşlerdir.

Lu (2012) tarafından anne-çocuk etkileşimi, çocukların sosyal becerileri ve akran ilişkileri ile ilgili yapılan çalışmada anne çocuk etkileşimindeki niteliğin çocuklardaki sosyal beceri gelişimini olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

O'Conner vd. (2012), çocukların erken dönemde anneleri ve öğretmenleriyle olan ilişkilerinin ileri dönemdeki dışa vurum davranışları üzerindeki etkisini incelemiş ve çocuğun anneye olan bağlanmasının 9-11 yaşlarındaki içe ve dışa dönük davranışlar üzerinde etkili olduğunu belirtmişlerdir.

Li vd. (2015) anne-çocuk ve öğretmen çocuk ilişkilerinin çocukların sosyal davranışları üzerindeki etkilerini inceledikleri çalışmada annelerin çocuklarıyla yakın ilişki kurmak için gösterdikleri çabaların, çocuklardaki olumsuz sosyal davranışlarının düzelmesine yardımcı olduğunu ifade etmişlerdir.

Seibert ve Kerns (2015) erken dönemdeki anne çocuk bağlanmasının orta çocuklukta akran ilişkilerine etkisine ilişkin boylamsal çalışmalarında kaçınan güvensiz bağlanma geliştirmiş çocukların daha yüksek düzeyde asosyal davranışa sahip olduğunu; dağınık bağlanma geliştirenlerin ise sosyal davranış konusunda düşük ve akran mağduriyetinde yüksek puanlara sahip olduğu bulgusuna ulaşmışlardır.

Sparks vd. (2017) tarafından bağlanma ilişkisinde ebeveyn temsillerinin aracı rolü ile ilgili yapılan çalışmada çocuklardaki sosyal becerilerin güvenli bağlanma ile ilişkili olduğu görülmüştür.

Escarlante-Barrios vd. (2020) tarafından yapılan 'Çocuk-Ana baba İlişki Ölçeği'nin Türk ve Amerikan ailelerinin karşılaştırıldığı ölçüm değişmezlik analizine göre, çocuk ve

ebeveynler arasındaki ilişkinin kùltürler arası bağlamda farklılıklar gösterebileceği bulunmuştur.

Uluslararası alan yazında bağlanma örüntüleri ile ilgili çok sayıda araştırmaya yer verildiği; bağlanma davranışı ile akran ilişkileri, sosyal -duygusal yeterlik, benlik algısı, davranış sorunları, problem çözme becerisi ve akademik başarı gibi birçok farklı değişkenin bir arada incelendiği görölmektedir.

Bağlanma ile ilgili yapılmış araştırma örneklerinden de anlaşıldığı üzere bağlanma çocuğun sosyal gelişimine dair birçok değişken ile ilişkili bir kavram olarak alan yazında yer almaktadır. Buna bağlı olarak anne ile çocuk arasındaki ilişkinin niteliğinin birçok faktörle ilişkili olduğu ve çocuğun gelişiminin farklı yönleriyle de doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkili olduğu söylenebilir.

Bölüm 3

Yöntem

Okul öncesi dönemdeki akran ilişkileri ve sosyal beceri düzeyleri ile anne çocuk ilişkileri arasındaki ilişkiyi incelemek amacı ile nicel araştırma yöntemlerinden korelasyonel model kullanılmıştır. Korelasyon temelli araştırmalarda, araştırmada yer alan değişkenlerin birlikte değişim gösterip göstermediği ve göstermesi durumunda bu değişimin nasıl olduğuna yönelik bilgi elde edilmeye çalışılmaktadır (Büyüköztürk ve diğerleri,2018).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu kartopu örnekleme yoluyla seçilen Ankara ili merkezinde bulunan resmi okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 4-6 yaş arası 200 çocuk oluşturmaktadır. Çocuklarla ilgili veriler anneleri ve öğretmenleri aracılığı ile toplanmıştır. Veri toplama sürecinde okulların kapalı olması nedeniyle kartopu örneklem seçilmiştir. Araştırmacının hedeflediği örnekleme ulaşmakta zorlanması durumunda bu örneklem türü tercih edilmekte olup araştırmanın amacına uygun olarak ulaşılan kişiler aracılığı ile örnekleme oluşturacak diğer kişilere de ulaşılmaya çalışılmaktadır.

Araştırmaya katılan çocuklar ve annelerle ilgili demografik bilgilere ait frekans tabloları aşağıda yer almaktadır.

Tablo 1

Araştırmaya Katılan Çocukların Cinsiyet, Yaş ve Kardeş Sayısı Değişkenleri İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Değişken		<i>f</i>	%
Cinsiyet	Kız	99	49.50
	Erkek	101	51.50
Yaş	4	44	22.00

	5	136	68.00
	6	20	10.00
	0	53	24.50
Kardeş Sayısı	1	84	41.50
	2 ve üstü	63	34.00
Toplam		200	100

Tablo 1’de görüldüğü gibi araştırmaya dahil edilenlerin %49.50’ si kız, %51.50’si ise erkek çocuklardan oluşmakta olup cinsiyete göre dengeli bir dağılım olduğu söylenebilir. Yaş değişkenine bakıldığında en yüksek oranın (%68.00) 5 yaş grubuna ait olduğu; kardeş sayısı değişkenine bakıldığında ise en yüksek oranın %41.50 ile tek kardeşi olan çocuklara ait olduğu görülmektedir.

Tablo 2

Araştırmaya Katılan Annelerin Öğrenim Durumu, Meslek ve Çocuk Sayısı Değişkenleri İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Değişken		f	%
Annenin Öğrenim Durumu	İlkokul-ortaokul	32	16.00
	Lise	65	32.50
	Üniversite-lisans üstü	103	52.50
Meslek	Destek personel	25	13.50
	Ev Hanımı	84	40.50
	Memur	24	12.00
	Eğitimci	54	27.00
	Sağlık personeli	13	6.50
Çocuk Sayısı	Tek çocuk	49	24.50
	2 çocuk	83	41.50
	3 ve üstü	68	34.00
Toplam		200	100

Araştırmaya katılan annelerin öğrenim durumu değişkenlerine bakıldığında en yüksek oranın %52.50 ile üniversite ve lisans üstü eğitim görmüş annelere ait olduğu, en düşük oranın ise %16.00 ile ilkokul-ortaokul mezunu annelere ait olduğu görülmektedir.

Annelerin meslekleri destek/teknik personel, ev hanımı, meslek uzmanı/memur, öğretmen/ eğitimci ve sağlık personeli olmak üzere 5 kategoriye ayrılarak analizler yapılmış ve çalışmaya katılımda en yüksek oranın %40.50 ile ev hanımlarına ait olduğu görülmüştür. Çocuk sayısı değişkenine bakıldığında ise en yüksek oranın %41.50 ile iki çocuğu olan annelere ait olduğu görülmektedir.

Veri Toplama Süreci

Verilerin toplanabilmesi için Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu'ndan gerekli izinler alınmıştır. Google formlardan oluşturulan formlar ile ulaşılabilen okulların öğretmenlerine ve onlar aracılığı ile ebeveynlere gerekli açıklamalar yapılarak veriler online olarak toplanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplamak amacıyla Kişisel Bilgi Formu, Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği, Çocuk Davranış Ölçeği ve Sosyal Beceri Geliştirme Sistemi Derecelendirme Ölçeği kullanılmıştır. Kişisel Bilgi Formu örneklem grubundaki çocukların ebeveynlerine ilişkin yaş, eğitim düzeyi, meslek, çocuk sayısı gibi demografik bilgilere yönelik soruları içermektedir.

Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği

Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği (Child Parent Relationship Scale), Pianta (1992) tarafından bağlanma teorisinden yararlanılarak geliştirilmiştir. Ölçek 30 maddeden oluşmaktadır ve 5'li likert tipindedir. Ölçek, Akgün ve Yeşilyaprak (2010) tarafından Türkçeye uyarlanmış olup Türkçe formu 24 maddeden oluşmuştur. Olumlu ve olumsuz olarak adlandırılan iki faktörlü bir yapı göstermektedir. Güvenirlilik ile ilgili iç tutarlılık katsayıları olumlu alt boyutu için .73, çatışma alt boyutu için .85, ve toplam için .73 bulunarak kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğu kanıtlanmıştır. Olumlu ilişkiler boyutunda puanların yüksek olması ebeveyn ile çocuk arasındaki ilişkinin olumlu olmasını, çatışma puanlarının

yüksek olması ebeveyn ile çocuk arasındaki ilişkide çatışmanın ön planda olduğunu göstermektedir.

Sosyal Beceri Geliştirme Sistemi Derecelendirme Ölçeği Öğretmen Formu

SBGS-DÖ'nin okul öncesi dönem öğretmen formu 76 maddeden ve 2 ölçekten oluşmaktadır. Birinci ölçek 46 maddeden oluşan "Sosyal Beceri Ölçeği"dir ve 7 alt boyuttan oluşmaktadır. Alt boyutlar, iletişim, iş birliği, kendini ifade etme, sorumluluk, empati, katılım ve öz denetimdir. İkinci ölçek ise, 30 maddeden oluşan "Problem Davranışlar Ölçeği"dir ve 5 alt boyuttan oluşmaktadır. Problem davranışlar alt boyutları; dışsallaştırma, zorbalık, hiperaktivite/dikkatsizlik, içselleştirme ve otizm spektrumudur (Gresham ve Elliott, 2008). Ölçeğin Türkçe uyarlaması Tutkun ve Dinçer (2019) tarafından yapılmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda ölçeğin 76 madde ve 12 faktörlü yapısının toplanan verilerle genel olarak uyum sağladığı belirlenmiştir. Ölçeğin iç tutarlılık katsayılarının .70 ile .86 arasında değiştiği görülmüştür. Bu sonuçlar ölçeğin Türkiye'deki çocukların sosyal becerilerini değerlendirmede geçerli ve güvenilir bir araç olduğunu göstermiştir.

Ladd ve Profilet Çocuk Davranış Ölçeği

Okul öncesi dönemdeki çocukların akranları ile olan ilişkilerini değerlendirmek amacıyla, Ladd ve Profilet tarafından geliştirilmiş bir ölçme aracıdır. Akran ilişkilerini etkileyen saldırgan davranış, başkalarına yardımı amaçlayan sosyal davranış, asosyal davranış, dışlanma, korkulu-kaygılı olma ve aşırı hareketlilik olmak üzere çeşitli değişkenleri temsil eden 6 alt ölçekten oluşmaktadır (Ladd ve Profilet, 1996). Ölçekteki maddeler "Uygun Değil", "Bazen Uygun", "Tamamen Uygun" ifadeleriyle değerlendirilmektedir. Her bir alt ölçek kendi içinde değerlendirilmektedir. Ölçek, Gülay (2008) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Geçerlik güvenilirlik çalışmaları sonucunda, ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .81 olarak belirlenmiştir.

Kişisel Bilgi Formu

Araştırmada yer alan çocuklar ve anneleri hakkında bilgi edinebilmek için “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır. Kişisel Bilgi Formunda çocuğun doğum tarihi, cinsiyeti, kardeş sayısı; annelerin yaşı, öğrenim düzeyleri ve meslekleri bilgileri yer almaktadır.

Verilerin Analizi

Verilerin analizi için Microsoft Excel ve IBM SPSS 23 kullanılmıştır. Temel istatistiklerde frekans, ortalama, standart sapma değerlerine bakılmıştır. Uygun karşılaştırma testlerini belirleyebilmek için de bu değişkenlerin normal dağılım gösterip göstermediği Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro Wilk testlerine bakılarak belirlenmiştir. Örneklem sayısının 50’den küçük olduğu durumlarda Shapiro Wilk, büyük olduğu durumlarda Kolmogorov-Smirnov testi dikkate alındığı ve bu çalışmadaki örneklem büyüklüğü 50’nin üzerinde olduğu için Kolmogorov-Smirnov testi sonuçlarına göre analizler yapılmıştır. Değişkenler arası ilişkiler incelenirken; anlamlılık seviyesi olarak 0.05 temel alınmıştır. Verilerin normal dağılmadığı görüldüğü için non-parametrik yöntemler seçilmiştir. İlişki katsayısı olarak Spearman’s rho, anlamlı farklılıkları test etmek için Mann-Whitney U ve Kruskal Wallis testleri uygulanmıştır. Aynı gruplar üzerinde gerçekleştirilen birden çok karşılaştırmada, şans eseri anlamlı sonuç bulma olasılığını azaltmak ve 1.tip hatayı kontrol etmek amacıyla Bonferonni düzeltmesi yapılmıştır (Akbulut, 2010).

Tablo 3

Normallik Testi

	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Statistic	<i>n</i>	<i>p</i>	Statistic	<i>n</i>	<i>p</i>
Anne Çocuk Olumlu	0.107	200	0.000	0.930	200	0.000
Anne Çocuk Çatışma	0.102	200	0.000	0.931	200	0.000

Anne Çocuk Toplam Puan	0.109	200	0.000	0.939	200	0.000
------------------------	-------	-----	-------	-------	-----	-------

Anlamlılık değerleri 0.05'ten küçük olduğu için verilerin normal dağılım göstermediği görölmüş ve analizde non parametrik yöntemler seçilmiştir.

Bölüm 4

Bulgular, Yorumlar ve Tartışma

Bu bölümde 4- 6 yaş grubundaki çocukların 'Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği' puanları ile sosyal beceri ölçeği ve çocuk davranış ölçeği puanları arasında anlamlı ilişki olup olmadığı ile ilgili analizlere yer verilmiştir. Çocuk ana baba ilişki ölçeği puanları; anne öğrenim durumu ve çocuk sayısı değişkenlerine göre incelenmiş, çocukların SBGS-DÖ ve ÇDÖ puanlarının yaş, cinsiyet, kardeş sayısı, anne öğrenim durumu değişkenlerine göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılığının değerlendirilmesine ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği Alt Boyutları ve Toplam Puanlarının Anne Öğrenim Durumu, Çocuk Sayısı ve Değişkenlerine Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Tablo 4

Anne Öğrenim Durumu Değişkenine Anne-Çocuk İlişki Ölçeği Puanları Arasındaki Farklılığa İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları

	Anne Öğrenim Durumu	<i>n</i>	<i>Sıra Ort.</i>	<i>Sd.</i>	X^2	<i>p</i>
Olumlu	İlkokul-Ortaokul	32	101.64	2	0.344	0.842
	Lise	65	97.07			
	Üniversite-Lisans Üstü	103	102.31			
Çatışma	İlkokul-Ortaokul	32	104.95	2	1.546	0.462
	Lise	65	93.20			
	Üniversite	103	103.72			
Toplam	İlkokul-Ortaokul	32	109.55	2	2.568	0.277
	Lise	65	91.59			
	Üniversite-Lisans Üstü	103	103.31			

Yapılan analiz sonuçlarına göre annenin öğrenim durumuna göre anne-çocuk ilişki ölçeğinin olumlu alt boyutu puanlarında anlamlı bir farklılık söz konusu değildir ($\chi^2= 0.344$, $p>0.05$).

Aritmetik ortalama ve standart sapma değerlerine bakıldığında ölçeğin olumlu alt boyutunda ilkokul ve ortaokul mezunu anneler için $\bar{x}= 16.84$, $SS=5.353$; lise mezunu olanlar için $\bar{x}= 16.40$, $SS= 4.440$; üniversite ve lisans üstü mezunları için ise $\bar{x}= 16.44$, $SS= 3.798$ olarak hesaplanmıştır.

Çatışma alt boyutu puanlarında da annenin öğrenim durumuna göre anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. ($\chi^2= 1.546$, $p>0.05$).

Çatışma alt boyutunda ilkokul ve ortaokul mezunu annelerin puan ortalaması $\bar{x}= 32.16$, $SS=11.648$; lise mezunu olanların puan ortalaması $\bar{x}= 29.25$, $SS= 8.718$; üniversite ve lisans üstü mezunlarının ise $\bar{x}= 30.00$, $SS= 7.509$ olarak hesaplanmıştır.

Anne çocuk ilişki ölçeği toplam puanlarında da öğrenim durumu değişkenine göre anlamlı farklılık görülmemiştir ($\chi^2= 2.568$, $p>0.05$).

İlkokul ve ortaokul mezunu annelerin puan ortalaması $\bar{x}= 49.00$, $SS=12.276$; lise mezunu olanların puan ortalaması $\bar{x}= 45.65$, $SS= 11.571$; üniversite ve lisans üstü mezunlarının ise $\bar{x}= 46.44$, $SS= 9.353$ olarak hesaplanmıştır.

Bu araştırmadaki bulgulara benzer olarak Button ve diğerleri de (2001) anne çocuk iletişimi ile ilgili çalışmalarında anne öğrenim durumu ile anne çocuk iletişimi arasında ilişki bulunmadığını tespit etmişlerdir. Atmaca vd. (2020) 'nin sosyal beceri düzeylerini bazı demografik özellikler açısından inceledikleri çalışmada da anne öğrenim durumunun sosyal beceri puanlarında anlamlı farklılığa yol açmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Alanyazında farklı bulgulara ulaşan çalışmalar da mevcut olup Gutman ve Feinstein (2010), üniversite mezunu annelerin çocuklarıyla daha olumlu ilişkiler geliştirdiklerini belirtmişlerdir. Uyanık ve Saygı (2013) da çalışmalarında anne – çocuk ilişki ölçeğinin

çatışma ve yakınlık alt ölçek puanlarında ilköğretim ve üniversite mezunu anneler arasında anlamlı farklılık olup ilköğretim mezunu annelerin çocuklarının daha yüksek puanlara sahip olduğu; ölçek toplam puanlarında ise anne eğitim durumuna göre anlamlı farklılık bulunmadığı sonucuna ulaşmışlardır.

Dereli ve Dereli (2017) tarafından yapılan okul öncesi dönemdeki çocukların ebeveynleri ile olan ilişkilerinin psikososyal gelişimlerine etkisinin incelendiği çalışmanın sonucunda da annenin eğitim düzeyi yükseldikçe çocuğuyla daha olumlu ilişki kurduğu sonucuna ulaşılmıştır. Tüm bunların yanında Türk aile yapısında ebeveyn eğitim ve gelir düzeyinden bağımsız olarak, kültürel olarak sıcaklık ve duygusal bağlılık içeren bir anne özelliği olduğu bilinmekte olup bulgular değerlendirilirken bu noktanın da göz önünde bulundurulması gerektiği düşünülmektedir (Kağıtçıbaşı, 2010).

Tablo 5

Çocuk Sayısı Değişkenine Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği Puanları Arasındaki Farklılığa İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları

	Çocuk Sayısı	n	Sıra Ort.	Sd.	χ^2	p
Olumlu	Tek Çocuk	49	98.64			
	2 Çocuk	83	114.67	2	10.277	0.006
	3 ve Üstü	68	84.54			
Çatışma	Tek Çocuk	49	102.06			
	2 Çocuk	83	100.08	2	0.048	0.976
	3 ve Üstü	68	99.89			
Toplam	Tek Çocuk	49	101.07			
	2 Çocuk	83	107.05	2	2.505	0.286
	3 ve Üstü	68	92.10			

*p<.05

Yapılan analiz sonucunda çocuk sayısı değişkenine göre anne çocuk ilişki ölçeği olumlu alt boyutu puanlarının anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur($\chi^2 = 10.277$, p<0.05).

Puan ortalaması ve standart sapma değerleri tek çocuğu olan anneler için \bar{x} = 16.20, 3.565; iki çocuğu olanlar için \bar{x} = 17.36, SS=4.145; 2 ve üzeri sayıda çocuğu olanlar için ise \bar{x} = 15.63, SS=4.726; olarak hesaplanmıştır.

Farklılığı yaratan grup için çoklu kategori sayısı söz konusu olduğu için Bonferonni düzeltmesi yapılmıştır.

Tablo 6

Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği Olumlu Alt Boyutu Çocuk Sayısı Değişkeni İçin Yapılan Bonferonni Düzeltmesi

Çocuk Sayısı	Test istatistiği	p
1/3 ve üzeri	14.106	0.575
2/3 ve üzeri	30.138	0.004
1/2	16.032	0.368

* $p < .05$

Yapılan bonferonni düzeltmeli analiz sonuçlarına göre iki çocuğu olan annelerin çocuklarının anne-çocuk ilişki ölçeğinin olumlu alt boyutu puanlarının tek çocuğu olanlara ve üç ve üzeri sayıda çocuğu olanlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir ($p < 0.05$). Ulaşılan bulgu çocuk sayısının ikinin üstüne çıkması durumunda annenin çocukları arasındaki ilişkilerde denge kurmakta zorlanmasıyla ilişkilerde daha çok çatışma yaşanabileceği şeklinde yorumlanabilir. Aynı zamanda tek çocuk olması durumunda da çocuğun anneden daha çok ve sürekli ilgi beklemesi de ilişkide çatışmaların yaşanmasına yol açabilir.

Benzer olarak Çakıcı (2006) tarafından aile işlevleri ve anne-çocuk ilişkilerinin incelendiği araştırmada da çocuk sayısı değişkeninin anne-çocuk ilişkilerini anlamlı derecede etkilediği bulunmuştur. Saygı (2011) anne çocuk ilişkisini farklı değişkenler açısından incelediği çalışmada ailenin sahip olduğu çocuk sayısı değişkenleri ile anne çocuk ilişki puanları arasında anlamlı farklılık olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Öz (2008) ise altı yaş çocuklarının aile ilişkilerini algılayışları ile ilgili çalışmasında kardeşi olmayan çocukların ebeveynlerine daha olumlu duygular besledikleri ve daha fazla ilişki içinde oldukları sonucuna ulaşmıştır. Elde edilen bulgu kardeşi olmayan çocukların ebeveynleriyle daha yakın ilişkiler kurma imkanına sahip olacağı ve ebeveynlerin de çocuklarına daha fazla zaman ayırarak olumlu ilişkiler kurma konusunda üstlerine düşen sorumlulukları daha kolay yerine getirebilecekleri düşüncesiyle örtüşmektedir. Yavuzer de (2007), aileye yeni bir kardeşin katılmasıyla birlikte annelerin diğer çocuklarıyla daha az zaman geçirdiğine dikkat çekmiştir. Buna ek olarak kardeşler arasındaki ilişkilerde kıskançlık ve rekabet gibi duyguların görülebileceği bilinen bir gerçektir (Gander& Gardiner,1998).

Annenin sahip olduğu çocuk sayısı değişkeninin çocuğu ile kurduğu ilişkinin düzeyine etkisiyle ilgili farklı bulgulara ulaşılan çalışmaların görülmesinde; ailenin gelir düzeyi, kardeşler arasındaki yaş farkı, kardeşler arası ilişkilerin boyutları gibi aile içi dinamiklerin de etkisinin olabileceği düşünülmektedir.

Çatışma alt boyutunda puanlar arasında anlamlı farklılık görülmemiştir ($\chi^2= 0.048$, $p>0.05$). Puan ortalaması ve standart sapma değerleri tek çocuğu olan anneler için $\bar{x}= 29.63$, 6.757 ; iki çocuğu olanlar için $\bar{x}= 29.80$, $SS=8.106$; 2 ve üzeri sayıda çocuğu olanlar için ise $\bar{x}= 30.81$, $SS=7.578$ olarak hesaplanmıştır.

Çocuk ana-baba ilişki ölçeği toplam puanlarında da çocuk sayısı değişkenine göre anlamlı farklılık görülmemiştir ($\chi^2= 2.505$, $p>0.05$). Puan ortalaması ve standart sapma değerleri tek çocuğu olan anneler için $\bar{x}= 45.84$, 8.094 ; iki çocuğu olanlar için $\bar{x}= 47.16$, $SS=9.375$; 2 ve üzeri sayıda çocuğu olanlar için ise $\bar{x}= 46.44$, $SS=13.385$ olarak hesaplanmıştır.

Sosyal Beceri Geliştirme Sistemi Derecelendirme Ölçeği Puanlarının Cinsiyet, Yaş, Kardeş Sayısı ve Anne Öğrenim Durumu Değişkenlerine Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Tablo 7

Cinsiyet Değişkenine Göre Sosyal Beceri Ölçeği Puanları Arasındaki Farklılığa İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları

Çocuğun Cinsiyeti		N	Sıra Ort.	Sıra Toplamı	U	P
İletişim	Kız	99	110.29	10919.00	4030.000	0.017
	Erkek	101	90.90	9181.00		
İş birliği	Kız	99	111.27	11016.00	3933.000	0.009
	Erkek	101	89.94	9084.00		
Kendini İfade Etme	Kız	99	108.82	10773.00	4176.000	0.044
	Erkek	101	92.35	9237.00		
Sorumluluk	Kız	99	110.73	10962.50	3986.500	0.012
	Erkek	101	90.47	9137.50		
Empati	Kız	99	109.80	10870.50	4078.500	0.024
	Erkek	101	91.38	9229.50		
Katılım	Kız	99	108.90	10781.00	4168.000	0.041
	Erkek	101	92.27	9319.00		
Özdenetim	Kız	99	108.58	10749.50	4199.500	0.050
	Erkek	101	92.58	9350.50		
Toplam		200				

*p<.05

Sosyal beceri ölçeğinin iletişim alt boyutunda kız ve erkek çocuklarının puanları arasında anlamlı farklılık olduğu ve kız çocukların bu alt boyuta ilişkin ortalama puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür (U=4030.000, p<0,05). Ele alınan boyuta ilişkin puan ortalaması ve standart sapma değerleri kız çocuklarda \bar{x} =,16.39 SS=4.078; erkek çocuklarda \bar{x} =15.00, SS= 4.416 olarak hesaplanmıştır.

İş birliği alt boyutunda da kız ve erkek çocuklarının puanları arasında anlamlı farklılık olduğu ve kız çocukların bu alt boyuta ilişkin ortalama puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür ($U=3933.000$, $p<0,05$). Ele alınan boyuta ilişkin puan ortalaması ve standart sapma değerleri kız çocuklarda $\bar{x}=14.42$, $SS=3.384$; erkek çocuklarda, $\bar{x}=13.07$, $SS=4.003$ olarak hesaplanmıştır.

Kendini ifade etme alt boyutunda kız ve erkek çocuklarının puanları arasında anlamlı farklılık olduğu ve kız çocukların bu alt boyuta ilişkin ortalama puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür ($U=4176.000$, $p<0,05$). Ele alınan boyuta ilişkin puan ortalaması ve standart sapma değerleri kız çocuklarda $\bar{x}=14.69$, $SS=3.958$; erkek çocuklarda, $\bar{x}=13.38$, $SS=4.474$ olarak hesaplanmıştır.

Sorumluluk alt boyutunda kız ve erkek çocuklarının puanları arasında anlamlı farklılık olduğu ve kız çocukların bu alt boyuta ilişkin ortalama puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür ($U=3986.500$, $p<0,05$). Ele alınan boyuta ilişkin puan ortalaması ve standart sapma değerleri kız çocuklarda $\bar{x}=14.69$, $SS=3.958$; erkek çocuklarda $\bar{x}=13.33$, $SS=4.097$ olarak hesaplanmıştır.

Empati alt boyutunda kız ve erkek çocuklarının puanları arasında anlamlı farklılık olduğu ve kız çocukların bu alt boyuta ilişkin ortalama puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür ($U=4078.500$, $p<0,05$). Ele alınan boyuta ilişkin puan ortalaması ve standart sapma değerleri kız çocuklarda $\bar{x}=13.03$, $SS=3.590$, erkek çocuklarda $\bar{x}=11.73$, $SS=11.130$ olarak hesaplanmıştır.

Katılım alt boyutunda kız ve erkek çocuklarının puanları arasında anlamlı farklılık olduğu ve kız çocukların bu alt boyuta ilişkin ortalama puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür ($U=4168.000$, $p<0,05$). Ele alınan boyuta ilişkin puan ortalaması ve standart sapma değerleri kız çocuklarda $\bar{x}=16.48$, $SS=4.392$; erkek çocuklarda $\bar{x}=15.20$, $SS=4.754$ olarak hesaplanmıştır.

Öz denetim alt boyutunda kız ve erkek çocuklarının puanları arasında anlamlı farklılık olduğu ve kız çocukların bu alt boyuta ilişkin ortalama puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür ($U=,4199.500$, $p<0,05$). Ele alınan boyuta ilişkin puan ortalaması ve standart sapma değerleri kız çocuklarda $\bar{x}=14.30$, $SS=4.253$; erkek çocuklarda $\bar{x}=13.00$, $SS=4.923$ olarak hesaplanmıştır.

Araştırma bulgularına benzer şekilde Gültekin (2008) de çalışmasında kız çocukların iş birliği, kendini ifade, özdenetim ve toplam sosyal beceri puanlarının erkeklere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Koçak ve Tepeli (2006) tarafından yapılan araştırmada kız çocukların iş birliği ve sosyal ilişki davranışlarındaki puan ortalamalarının erkeklerden daha yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Sucuoğlu ve Özokçu (2005) 'nun yaptıkları çalışmada kız çocukların sosyal beceri alt boyut ve toplam puanlarının erkek çocuklardan daha yüksek olduğu; problem davranışlar alt boyut ve toplam puanlarında ise erkek çocukların ortalama puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Atılğan da (2001) yaptığı araştırmada kız çocukların sosyal beceri puanlarının erkek çocuklardan daha göre yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Tablo 8

Cinsiyet Değişkenine Göre Sosyal Beceri Ölçeği Problem Davranışlar Alt Boyutu Puanları Arasındaki Farklılığa İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları

Çocuğun Cinsiyeti		N	Sıra Ort.	Sıra Toplamı	U	p
Otizm	Kız	99	94.16	9321.50	4371.500	0.120
	Erkek	101	106.72	9627.00		
İçe Dönük	Kız	99	95.18	9422.50	4472.500	0.193
	Erkek	101	105.72	10677.50		
Hiperaktivite	Kız	99	91.38	9047.00	4097.000	0.025
	Erkek	101	109.44	11053.00		
Zorbalık	Kız	99	93.17	9223.50	4273.500	0.041
	Erkek	101	107.69	10876.50		

Dışa Dönük	Kız	99	96.22	9525.50	4575.500	0.259
	Erkek	101	104.70	10774.50		
Toplam		200				

* $p < .05$

Sosyal beceri ölçeği problem davranışlar otizm alt boyutu puanlarında cinsiyete göre anlamlı farklılık olmadığı görülmüştür ($U=4371.500$, $p > 0.05$). Puan ortalaması ve standart sapma değerleri kız çocuklar için $\bar{x}=2.54$, $SS=2.678$; erkek çocuklar için $\bar{x}=3.10$, $SS=2.823$ olarak bulunmuştur.

İçe dönük alt boyutu puanlarında da cinsiyete göre anlamlı farklılık olmadığı görülmüştür ($U=4472.500$, $p > 0.05$). Puan ortalaması ve standart sapma değerleri kız çocuklar için $\bar{x}=2.87$, $SS=3.036$; erkek çocuklar için $\bar{x}=3.62$, $SS=3.805$ olarak bulunmuştur.

Dışa dönük alt boyutu puanlarında da cinsiyete göre anlamlı farklılık olmadığı görülmüştür ($U=4575.500$, $p > 0.05$). Puan ortalaması ve standart sapma değerleri kız çocuklar için $\bar{x}=1.26$, $SS=2.252$; erkek çocuklar içinse $\bar{x}=1.82$, $SS=2.910$ olarak bulunmuştur.

Hiperaktivite alt boyutunda ise kız ve erkek çocuklar arasında anlamlı farklılık olduğu görülmüştür ($U=4097.000$, $p < 0.05$). Puan ortalaması ve standart sapma değerleri kız çocuklar için $\bar{x}=2.89$, $SS=3.907$; erkek çocuklar için $\bar{x}=4.08$, $SS=4.386$ olarak bulunmuştur.

Zorbalık alt boyutunda da kız ve erkek çocuklar arasında anlamlı farklılık olduğu görülmüştür ($U=4273.500$, $p < 0.05$). Puan ortalaması ve standart sapma değerleri kız çocuklar için $\bar{x}=0.69$, $SS=1.404$; erkek çocuklar için $\bar{x}=1.24$, $SS=1.976$ olarak hesaplanmıştır.

Araştırma bulgularına benzer olarak Olcay (2008) da yaptığı çalışmada sosyal beceriler dikkatsizlik ve aşırı hareketlilik alt boyutlarında cinsiyete göre anlamlı farklılık olduğu ve erkek çocukların bu alt boyutlardaki puanlarının daha yüksek olduğu sonucuna

ulaşmıştır. Ertürk Kara ve Gürge'nin (2016) çocuklardaki davranış problemlerini farklı değişkenler açısından inceledikleri araştırmalarının sonucunda da erkek çocukların kızlara göre daha saldırgan, dikkatsiz ve aşırı hareketli oldukları bulunmuştur. Kılınç ve Ceylan (2018) 'ın çalışmalarında 5-6 yaş grubu çocuklarda erkeklerin dışa yönelim problem davranışlarının kızlardan anlamlı bir biçimde yüksek olduğu görülmüştür. Yapılan başka çalışmalarda da erkek çocuklardaki dikkatsizlik, saldırganlık gibi problem davranışların kız çocuklara göre daha çok görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır (Gültekin ve diğerleri;2015; Kargı& Erkan,2004; Maglica,2020).

Genel olarak aşırı hareketlilik, saldırganlık gibi problem davranışların erkek çocuklar tarafından daha çok gösterilmesinde biyolojik ve çevresel etmenlerin yanı sıra kültürel etmenlerin de rol oynayabileceği; bu durumun toplumun erkek ve kız çocuklarından beklentilerinin farklı olmasıyla; ilişkili olabileceği düşünülmektedir. Park ve Cheah (2005) tarafından yapılan çalışmada kız çocuklarının olumsuz duyguları kontrol etmede daha başarılı oldukları ve bunun sosyal beceri düzeylerini arttırdığı belirtilmiştir.

Yapılan araştırmaların çoğunda kız çocukların daha çok olumlu sosyal davranışa ve daha yüksek sosyal beceri düzeyine sahip olması sonucuna ulaşılması çocukların sosyal öğrenme kuramıyla da desteklenen yetişkinleri model alarak öğrenmeleri ile açıklanmaktadır. Davranışlar, kültürden ve toplumsal cinsiyet rollerinden de etkilendiği için kız çocukların kendi cinsiyetinden modelleri gözlemlene aracılığıyla bu davranışları edinebileceği düşünülmektedir (Öztürker, 2014). Bu noktada erkek çocuklardaki sosyal beceri düzeyinin geliştirilmesi; toplumda süregelen kalıplaşmış algıların değiştirilmesi ve yeni kültürel bakış açıları geliştirilmesine yönelik daha kapsamlı ve boylamsal çalışmalar yapılması gerekmektedir.

Tablo 9

Yaş Değişkenine Göre Sosyal Beceri Ölçeği Puanları Arasındaki Farklılığa İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları

	Çocuğun Yaşı	<i>n</i>	Sıra Ort.	<i>Sd.</i>	χ^2	<i>p</i>
İletişim	4	44	97.42	2	4.980	0.083
	5	136	105.25			
	6	20	74.95			
İş birliği	4	44	86.68	2	5.411	0.067
	5	136	106.99			
	6	20	86.75			
Kendini İfade Etme	4	44	92.30	2	4.941	0.085
	5	136	106.27			
	6	20	79.33			
Sorumluluk	4	44	87.83	2	5.237	0.073
	5	136	106.82			
	6	20	85.38			
Empati	4	44	95.49	2	3.799	0.150
	5	136	105.16			
	6	20	79.83			
Katılım	4	44	94.09	2	4.613	0.100
	5	136	105.80			
	6	20	78.55			
Özdenetim	4	44	81.01	2	10.106	0.006
	5	136	109.39			
	6	20	82.90			

**p*<.05

Analiz sonuçlarına göre sosyal beceri ölçeğinin iletişim ($\chi^2=4.980$, $p>0.05$), iş birliği ($\chi^2=5.411$, $p>0.05$), kendini ifade etme ($\chi^2=3.044$, $p>0.05$), sorumluluk ($\chi^2=5.237$, $p>0.05$), empati ($\chi^2=3.799$, $p>0.05$) ve katılım ($\chi^2=4.613$, $p>0.05$) alt boyutlarında yaşa göre anlamlı farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Puan ortalamaları ve standart sapma değerleri iletişim alt boyutunda 4 yaş için $\bar{x}=15.07$, $SS=5.311$, 5 yaş için $\bar{x}=16.15$, $SS=3.810$, 6 yaş için $\bar{x}=13.90$, $SS=4.553$; iş birliği alt boyutunda 4 yaş için $\bar{x}=12.48$, $SS=4.781$; 5 yaş için $\bar{x}=14.26$, $SS=3.246$, 6 yaş için $\bar{x}=12.95$, $SS=3.913$; kendini ifade etme alt boyutunda 4 yaş için $\bar{x}=13.23$, $SS=4.917$; 5 yaş için $\bar{x}=14.55$, $SS=3.912$, 6 yaş için $\bar{x}=12.20$,

SS=4.503; sorumluluk alt boyutunda 4 yaş için \bar{x} =12.70, SS=4.954, 5 yaş için \bar{x} =14.56, SS=3.299, 6 yaş için \bar{x} =13.05, SS=4.211; empati alt boyutunda 4 yaş için \bar{x} =11.64, SS=4.899, 5 yaş için \bar{x} =12.85, SS=3.449, 6 yaş için \bar{x} =10.80, SS=4.047; katılım alt boyutunda ise 4 yaş için \bar{x} =14.89, SS=5.820, 5 yaş için \bar{x} =16.43, SS=3.956, 6 yaş için \bar{x} =13.90, SS=5.139 olarak hesaplanmıştır.

Diğer boyutlardan farklı olarak öz denetim alt boyutunda ise yaşa göre anlamlı fark olduğu bulunmuştur ($\chi^2=10.106$, $p<0.05$). Puan ortalamaları ve standart sapma değerleri 4 yaş için \bar{x} =11.86, SS=5.501, 5 yaş için \bar{x} =14.46, SS=4.044, 6 yaş için ise \bar{x} =12.05, SS=5.094 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 10

Yaş Değişkenine Göre Sosyal Beceri Ölçeği Öz Denetim Alt Boyutu Puanları Arasındaki Farklılığa İlişkin Bonferonni Düzeltmesi Analizi Sonuçları

Yaş	Test istatistiği	p
4/6	-1.889	1.000
4/5	-28.382	0.014
6/5	26.493	0.166

*p<.05

Bonferonni düzeltmesi sonucuna göre sosyal beceri ölçeğinin öz denetim alt boyutu puanlarında 4 yaş ve 5 yaş grupları arasında anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. 5 yaş grubundaki çocukların sosyal beceri öz denetim puanları (\bar{x} =14.46), 4 yaş grubundaki çocukların puanlarından (\bar{x} =11.86) daha yüksektir.

Tablo 11

Yaş Değişkenine Göre Sosyal Beceri Ölçeği Problem Davranışlar Alt Boyutu Puanları Arasındaki Farklılığa İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları

	Çocuğun Yaşı	n	Sıra Ort.	Sd.	χ^2	p
	4	44	115.84			
Otizm	5	136	93.18	2	6.968	0.031
	6	20	116.52			

İçe Dönük	4	44	106.95	2	4.849	0.089
	5	136	95.11			
	6	20	122.95			
Hiperaktivite	4	44	111.51	2	2.242	0.326
	5	136	96.78			
	6	20	101.60			
Zorbalık	4	44	119.03	2	8.749	0.013
	5	136	93.65			
	6	20	106.27			
İçe Dönük	4	44	112.84	2	3.262	0.196
	5	136	96.27			
	6	20	102.13			

*p<.05

Problem davranışlar içe dönük ($\chi^2= 4.849$, $p>0.05$); hiperaktivite ($\chi^2= 2.242$, $p>0.05$) ve dışa dönük ($\chi^2= 3.262$, $p>0.05$) alt boyutlarında yaşa göre anlamlı farklılık olmadığı görülmüştür. Puan ortalamaları ve standart sapma değerleri içe dönük boyutunda 4 yaş için $\bar{x}=3.32$, $SS= 3.161$, 5 yaş için $\bar{x}=3.05$, $SS=3.526$, 6 yaş için ise $\bar{x}= 4.45$, $SS=3.531$ olarak hesaplanmıştır.

Otizm alt boyutunda ise yaş değişkenine göre anlamlı farklılık olduğu görülmüştür ($\chi^2=6.968$, $p<0.05$). Puan ortalamaları ve standart sapma değerleri 4 yaş için $\bar{x}=3.66$, $SS= 3.227$, 5 yaş için $\bar{x}=2.44$, $SS=2.482$, 6 yaş için ise $\bar{x}= 3.55$, $SS=3.034$ olarak hesaplanmıştır.

Zorbalık alt boyutunda da yaş değişkenine göre anlamlı farklılık olduğu görülmüştür ($\chi^2=8.749$, $p<0.05$). Puan ortalamaları ve standart sapma değerleri 4 yaş için $\bar{x}=1.61$, $SS= 2.233$, 5 yaş için $\bar{x}=0.71$, $SS=1.349$, 6 yaş için ise $\bar{x}= 1.25$, $SS=2.403$ olarak hesaplanmıştır.

Tablo 12

Yaş Değişkenine Göre Problem Davranışlar Zorbalık Alt Boyutu Puanları Arındaki Farklılığa İlişkin Bonferonni Düzeltmesi Analizi Sonuçları

Yaş	Test istatistiği	p
5/6	-12.621	0.085
5/4	25.380	0.011
6/4	12.759	1.000

*p<.05

Yapılan analiz sonucuna göre problem davranışlar zorbalık alt boyutu puanlarında 4 ve 5 yaş grupları arasında anlamlı farklılık görülmektedir. 4 yaş grubundaki çocukların bu alt boyuta ait puanlarının ($\bar{x}=1.61$) 5 yaş grubundakilerden ($\bar{x}=0.71$) daha yüksek olduğu görülmüştür ($p<0.05$).

Tablo 13

Yaş Değişkenine Göre Problem Davranışlar Otizm Alt Boyutu Puanları Arasındaki Farklılığa İlişkin Bonferonni Düzeltmesi Analizi Sonuçları

Yaş	Test istatistiği	p
5/4	22.661	0.067
5/6	-23.345	0.265
4/6	-684	1.000

*p<.05

Analiz sonucuna göre otizm alt boyutu puanlarında 4 ve 5 yaş grupları arasında anlamlı farklılık görülmektedir. 4 yaş grubundaki çocukların bu alt boyuta ait puanlarının ($\bar{x}=3.66$) 5 yaş grubundakilerden ($\bar{x}=2.44$) daha yüksek olduğu görülmüştür ($p<0.05$).

Sosyal beceri ölçeği öz denetim alt boyutunda 5 yaş grubu çocukların puanlarının 4 yaş grubundakilerden yüksek olması; zorbalık ve otizm alt boyutlarında ise 4 yaş grubundakilerin daha yüksek puanlara sahip olması yaşla beraber sosyal becerilerde ilerleme gösterildiğini belirten çalışmaların bulgularıyla benzerlik göstermektedir. Akduman (2021) vd. tarafından yapılan çalışmanın bulguları da bu sonucu destekler nitelikte olup sosyal beceri duygularını yönetme, arkadaşlık alt boyutları ve toplam puanlarında yaşa göre anlamlı farklılık bulunmuştur. 61 ay ve üzeri çocukların almış oldukları puanların 48-60 ay arasındakilerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu belirlenmiştir. Deniz (2019) yaptığı

araştırma sonucunda, 66-72 aylık çocuklar ile 60-65 aylık olanlar arasında sosyal beceri düzeyinde anlamlı fark olup büyük yaş grubundaki çocukların puanlarının daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. Kapıkıran (2006) vd. de çalışmalarında yaş değişkeni ile sosyal beceri düzeyi arasında anlamlı farklılık olduğunu ifade etmişlerdir.

Araştırma bulgularına paralel olarak çocukta yaşın ilerlemesiyle artan sosyal gelişime bağlı olarak sosyal becerilerde artış görülmesi karşılaşılan uyum sorunlarında ise azalma olması beklenmektedir. Brodeski ve Hembrough da (2007) yaptıkları çalışmada sosyal davranış gelişiminde yaşın önemli bir unsur olduğunu ve yaşları ilerledikçe çocukların sosyal davranışlarının şekillendiğini ifade etmişlerdir. Bununla birlikte çocuklarda görülen sosyal beceri yetersizliğinin erken dönemde belirlenmesi ve içinde bulunulan gelişim dönemine uygun yöntemlerle desteklenmesi gerekmekte olup yaş değişkeninin tek başına değil sosyal beceri gelişimiyle ilgili tüm değişkenlerle birlikte değerlendirilmesi önem taşımaktadır.

Tablo 14

Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Sosyal Beceri Ölçeği Puanları Arasındaki Farklılığa İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları

	Kardeş Sayısı	<i>n</i>	Sıra Ort.	<i>Sd.</i>	X^2	<i>p</i>
İletişim	0	49	93.88	2	1.827	0.401
	1	83	106.83			
	2 ve Üstü	68	97.54			
İş Birliği	0	49	94.43	2	3.914	0.141
	1	83	110.04			
	2 ve Üstü	68	93.23			
Kendini İfade Etme	0	49	93.64	2	1.140	0.566
	1	83	104.73			
	2 ve Üstü	68	100.27			
Sorumluluk	0	49	84.51	2	6.797	0.033
	1	83	111.19			
	2 ve Üstü	68	98.98			

Empati	0	49	86.92	2	7.194	0.027
	1	83	112.95			
	2 ve Üstü	68	95.10			
Katılım	0	49	89.60	2	4.203	0.122
	1	83	109.84			
	2 ve Üstü	68	96.96			
Özdenetim	0	49	85.92	2	5.941	0.051
	1	83	110.93			
	2 ve Üstü	68	98.27			

* $p < .05$

Sosyal beceri ölçeği iletişim ($\chi^2=1.827$, $p>0.05$), iş birliği ($\chi^2=3.914$, $p>0.05$), kendini ifade etme ($\chi^2=1.140$, $p>0.05$), katılım ($\chi^2=4.203$, $p>0.05$) ve öz denetim ($\chi^2=5.941$, $p>0.05$) alt boyutlarında kardeş sayısı değişkenine göre anlamlı farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Puan ortalamaları ve standart sapma değerleri iletişim alt boyutunda kardeşi olmayan çocuklar için $\bar{x}=15.06$ $SS=4.819$, tek kardeşi olanlar için $\bar{x}=16.27$, $SS=3.778$, 2 ve üzeri sayıda kardeşi olanlar için ise $\bar{x}=15.44$, $SS=4.473$; iş birliği alt boyutunda kardeşi olmayan çocuklar için $\bar{x}=13.20$ $SS=4.282$, tek kardeşi olanlar için $\bar{x}=14.47$, $SS=3.066$, 2 ve üzeri sayıda kardeşi olanlar için ise $\bar{x}=13.24$, $SS=4.034$; kendini ifade etme alt boyutunda kardeşi olmayan çocuklar için $\bar{x}=13.39$, $SS=4.591$, tek kardeşi olanlar için $\bar{x}=14.40$, $SS=4.039$, 2 ve üzeri sayıda kardeşi olanlar için ise $\bar{x}=14.03$, $SS=4.305$; katılım alt boyutunda kardeşi olmayan çocuklar için $\bar{x}=14.78$, $SS=5.181$, tek kardeşi olanlar için $\bar{x}=16.57$, $SS=4.237$, 2 ve üzeri sayıda kardeşi olanlar için ise $\bar{x}=15.71$, $SS=4.525$; öz denetim alt boyutundaysa kardeşi olmayan çocuklar için $\bar{x}=12.24$ $SS=5.391$, tek kardeşi olanlar için $\bar{x}=14.49$, $SS=4.139$, 2 ve üzeri sayıda kardeşi olanlar için ise $\bar{x}=13.62$, $SS=4.449$ olarak hesaplanmıştır.

Sorumluluk alt boyutunda ise çocuğun kardeş sayısına göre anlamlı farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır ($\chi^2=6.797$, $p<0.05$). Puan ortalamaları ve standart sapma değerleri

kardeşi olmayan çocuklar için $\bar{x}=12.82$, $SS=4.343$, tek kardeşi olanlar için $\bar{x}=14.80$, $SS=3.279$, 2 ve üzeri sayıda kardeşi olanlar için ise $\bar{x}=13.88$, $SS=4.028$ olarak hesaplanmıştır.

Tablo 15

Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Sosyal Beceri Ölçeği Sorumluluk Alt Boyutu Puanları Arasındaki Farklılığa İlişkin Bonferonni Düzeltmesi Analizi Sonuçları

Kardeş Sayısı	Test istatistiği	p
0/ 2 ve üzeri	-14.468	0.529
0/1	26.677	0.029
2 ve üzeri/1	12.209	1.574

*p<.05

Kardeşi olan çocuklar ile olmayanların sosyal beceri sorumluluk alt boyutu puanları anlamlı farklılık göstermektedir. Kardeşi olanların sorumluluk alt boyutu puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir ($p<0.05$).

Empati alt boyutunda da kardeş sayısı değişkenine göre anlamlı farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır ($\chi^2=7.194$, $p<0.05$). Puan ortalamaları ve standart sapma değerleri kardeşi olmayan çocuklar için $\bar{x}=11.31$, $SS=4.234$, tek kardeşi olanlar için $\bar{x}=13.23$, $SS=3.644$, 2 ve üzeri sayıda kardeşi olanlar için ise $\bar{x}=12.10$, $SS=3.829$ olarak hesaplanmıştır.

Tablo 16

Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Sosyal Beceri Ölçeği Empati Alt Boyutu Puanları Arasındaki Farklılığa İlişkin Bonferonni Düzeltmesi Analizi Sonuçları

Kardeş Sayısı	Test istatistiği	p
0/ 2 ve üzeri	-8.177	1.000
0/1	-26.027	0.036
2 ve üzeri/1	17.850	0.175

*p<.05

Yapılan analizlerin sonucuna göre tek kardeşi olan çocuklarla kardeşi olmayan çocukların sosyal beceri ölçeği empati alt boyutu puanları arasında anlamlı fark olduğu; tek kardeşi olan çocukların sosyal beceri empati puanlarının (\bar{x} =13.23) olmayanlardan (\bar{x} =11.31) daha yüksek olduğu görülmüştür ($p<0.05$).

Kardeşler sosyal ilişkilerde birbirlerine model olmalarının yanı sıra, sevgi, saygı ve güven gibi duyguların paylaşımında da avantajlı konuma sahip olabilmektedirler (Yiyen, 2005). Kardeşi olan çocuklar olmayanlara göre bazı sosyal deneyimleri ve duyguları daha erken dönemde yaşama imkânı bulmaktadırlar.

Gülay ve Sarıkaya (2014) tarafından yapılan 5-6 yaş grubundaki çocukların sosyal becerileri ile kardeş sayısı değişkeni arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada kardeşi olan çocuklar ile olmayan çocukların sosyal beceri düzeylerinin anlamlı farklılık gösterdiği ve kardeşi olan çocukların daha yüksek puanlara sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ece Bülbül (2008) 'ün yaptığı çalışmada da kardeşi olan çocukların olmayanlara göre iş birliği ve özdenetim puanları ve sosyal beceri toplam puanlarının daha yüksek olduğu; kendini ifade etme ve atılganlık alt boyutlarında ise gruplar arasında anlamlı farklılık görülmediği bulgusuna ulaşılmıştır.

Kardeş sayısının çocukların davranış sorunlarında anlamlı bir farklılaşma yaratmadığı sonucuna ulaşan çalışmalar da bulunmaktadır (Alisinanoğlu ve Kesicioğlu, 2010; Kanlıkılıçer, 2005). Kardeşler ile olan ilişkilerin çocuklara sosyal deneyim fırsatı sağlayıp akranları ile ilişkilerinde model olma gibi işlevlerinin olması kardeşi olan çocukları olmayanlara göre sosyal becerilerde daha yetkin konuma getirebilmektedir. Bununla birlikte kardeşler arasındaki olumsuz ilişkiler ve çatışma düzeyi akran ilişkilerine farklı yönde de etki edebilir. Bu noktada ebeveynlerin ilişkilerdeki rolü, kardeşler arasındaki yaş farkı, ailenin sosyo ekonomik düzeyi gibi değişkenlerin farklılık yaratabileceği düşünülmektedir.

Tablo 17

Annenin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Sosyal Beceri Ölçeği Puanları Arasındaki Farklılığa İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları

	Anne Öğrenim Durumu	N	Sıra Ort.	Sd.	χ^2	p
İletişim	İlkokul-Ortaokul	32	82.39	2	6.377	0.041
	Lise	65	94.89			
	Üniversite-Lisans Üstü	103	109.67			
İş Birliği	İlkokul-Ortaokul	32	90.73	2	5.808	0.055
	Lise	65	90.23			
	Üniversite-Lisans Üstü	103	110.01			
Kendini İfade Etme	İlkokul-Ortaokul	32	79.83	2	6.704	0.035
	Lise	65	96.88			
	Üniversite-Lisans Üstü	103	109.20			
Sorumluluk	İlkokul-Ortaokul	32	91.28	2	3.512	0.173
	Lise	65	93.45			
	Üniversite-Lisans Üstü	103	107.81			
Empati	İlkokul-Ortaokul	32	86.66	2	4.122	0.127
	Lise	65	95.38			
	Üniversite-Lisans Üstü	103	108.03			
Katılım	İlkokul-Ortaokul	32	88.00	2	4.265	0.119
	Lise	65	94.11			
	Üniversite-Lisans Üstü	103	108.42			
Özdenetim	İlkokul-Ortaokul	32	107.81	2	1.092	0.579
	Lise	65	95.22			
	Üniversite-Lisans Üstü	103	101.56			

* $p < .05$

Sosyal beceri ölçeği iş birliği ($\chi^2= 5.808$, $p>0.05$), sorumluluk($\chi^2=,3.512$ $p>0.05$), empati ($\chi^2=4.122$, $p>0.05$), katılım ($\chi^2=4.265$, $p>0.05$), ve öz denetim ($\chi^2=1.092$, $p>0.05$) alt boyutlarında anne öğrenim durumu değişkenine göre anlamlı farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Puan ortalamaları ve standart sapma değerleri iş birliği alt boyutunda ilkokul-ortaokul mezunu annelerin çocukları için $\bar{x}=13.47$, $SS=3.121$, lise mezunu annelerin çocukları için $\bar{x}=13.03$, $SS=4.131$, üniversite ve lisans üstü annelerin çocukları için $\bar{x}=14.27$, $SS=4.385$; sorumluluk alt boyutunda ilkokul-ortaokul mezunu annelerin çocukları için $\bar{x}=13.72$, $SS=3.245$, lise mezunu annelerin çocukları için $\bar{x}=,13.43$ $SS=4.235$, üniversite ve lisans üstü annelerin çocukları için $\bar{x}=,14.45$ $SS=3.806$; empati alt boyutunda ilkokul-ortaokul mezunu annelerin çocukları için $\bar{x}=11.75$, $SS=,2.840$, lise mezunu annelerin çocukları için $\bar{x}=12.03$, $SS=3.925$, üniversite ve lisans üstü annelerin çocukları için $\bar{x}=12.79$, $SS=4.177$; katılım alt boyutunda ilkokul-ortaokul mezunu annelerin çocukları için $\bar{x}=15.28$, $SS=3.549$, lise mezunu annelerin çocukları için $\bar{x}=,15.48$ $SS=4.535$, üniversite ve lisans üstü annelerin çocukları için $\bar{x}=16.23$, $SS=4.943$; öz denetim alt boyutunda ilkokul-ortaokul mezunu annelerin çocukları için $\bar{x}=14.50$, $SS=3.152$, lise mezunu annelerin çocukları için $\bar{x}=13.18$, $SS=,4.831$, üniversite ve lisans üstü annelerin çocukları için $\bar{x}=13.67$, $SS=4.894$ olarak hesaplanmıştır.

Ölçeğin iletişim alt boyutu puanlarında ise anne öğrenim durumu değişkenine göre anlamlı farklılık söz konusudur ($\chi^2=6.377$, $p<0.05$). Puan ortalamaları ve standart sapma değerleri ilkokul-ortaokul mezunu annelerin çocukları için $\bar{x}=14.63$, $SS=3.900$, lise mezunu annelerin çocukları için $\bar{x}=15.32$, $SS=4.352$, üniversite ve lisans üstü annelerin çocukları için ise $\bar{x}=16.25$, $SS=4.333$ olarak hesaplanmıştır. Üniversite ve lisans üstü öğrenim düzeyindeki annelerin çocuklarına ait iletişim alt boyutu puanları ilkokul-ortaokul mezunu annelerin çocuklarından yüksektir.

Ölçeğin kendini ifade etme alt boyutu puanlarında da anne öğrenim durumu değişkenine göre anlamlı farklılık söz konusudur ($\chi^2=6.704$, $p<0.05$). Puan ortalamaları ve standart sapma değerleri ilkokul-ortaokul mezunu annelerin çocukları için $\bar{x}=12.75$,

SS=3.601, lise mezunu annelerin çocukları için \bar{x} =13.77, SS=4.278, üniversite ve lisans üstü annelerin çocukları için \bar{x} =14.58, SS=4.385 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 18

Anne Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Sosyal Beceri Ölçeği Kendini İfade Etme Alt Boyutu Puanları Arasındaki Farklılığa İlişkin Bonferonni Düzeltmesi Analizi Sonuçları

Öğrenim durumu	Test istatistiği	p
İlkokul-ortaokul/lise	-17.056	0.513
İlkokul-ortaokul/Üni.-lisans üstü	-29.376	0.036
Lise/Üni.-lisans üstü	-12.319	0.533

*p<.05

Yapılan bonferonni düzetmeli analiz sonuçlarına göre sosyal beceri ölçeği kendini ifade etme alt boyutu puanları annelerin öğrenim durumuna göre farklılık göstermekte olup üniversite ve lisans üstü öğrenimi görmüş annelerin çocuklarının sosyal beceri ölçeği kendini ifade etme alt boyutu puanları (\bar{x} =14.58), ilkokul-ortaokul mezunu annelerin çocuklarının puanlarından (\bar{x} =12.75) daha yüksektir ($p<0.05$).

Bu bulguya benzer olarak Elibol Gültekin (2008), 5 yaş grubundaki çocukların sosyal becerilerini farklı değişkenler açısından incelediği çalışmasında, annesi üniversite mezunu olan çocukların iş birliği ve kendini ifade etme alt boyutlarındaki puanlarının üniversite mezunu olmayanlara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Tutkun (2012), çocukların sosyal becerilerini anne ve öğretmen değerlendirmelerine göre incelediği çalışmasında annelerin öğrenim düzeyi arttıkça çocukların sosyal beceri puanlarının da arttığı sonucuna ulaşmıştır. Eğitim düzeyinin annenin iletişim biçimi ve çocuğuna yaklaşımında önemli bir unsur olduğu; eğitim düzeyi yükseldikçe daha bilinçli yaklaşım sergileneceği beklenen sonuçlar arasındadır. Anne çocuk arasında kurulan doğru iletişim çocuğun kendini daha rahat ifade etmesine de imkân sağlamaktadır.

Çocuk Davranış Ölçeği Puanlarının Cinsiyet, Yaş ve Kardeş Sayısı Değişkenlerine Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Tablo 19

Cinsiyet Değişkenine Göre Çocuk Davranış Ölçeği Puanları Arasındaki Farklılığa İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları

Çocuğun Cinsiyeti		N	Sıra Ort.	Sıra Toplamı	U	p
Yardımlaşma-Sosyal	Kız	99	105.79	10473.00	4476.000	0.197
	Erkek	101	95.32	9627.00		
Aşırı Hareketli	Kız	99	88.15	8727.00	3777.000	0.001
	Erkek	101	112.60	11373.00		
Asosyal	Kız	99	92.98	9205.00	4255.000	0.047
	Erkek	101	107.87	10895.00		
Korkulu-Kaygılı	Kız	99	94.11	9316.50	4366.500	0.114
	Erkek	101	106.77	10783.50		
Dışlama	Kız	99	92.99	9136.50	4186.500	0.012
	Erkek	101	108.55	10963.50		
Saldırganlık	Kız	99	100.76	9975.00	4974.000	0.946
	Erkek	101	100.25	10125.00		
Toplam		200				

*p<.05

Çocuk davranış ölçeğinin yardımlaşma-sosyal (U=4476.000, p>0.05), korkulu kaygılı (U=4366.500, p>0.05) ve saldırganlık (U=4974.000, p>0.05) alt boyutlarında cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Puan ortalamaları ve standart sapma değerleri yardımlaşma/sosyal alt boyutunda kız çocuklar için \bar{x} =15.17, SS=5.018, erkek çocuklar için \bar{x} =14.16, SS=5.360; korkulu-kaygılı alt boyutunda kız

çocuklar için $\bar{x}=2.53$, $SS=3.101$, erkek çocuklar için $\bar{x}=3.45$, $SS=3.866$; saldırganlık alt boyutunda kız çocuklar için $\bar{x}=1.11$, $SS=1.778$ erkek çocuklar için $\bar{x}=1.61$, $SS=2.782$ olarak hesaplanmıştır.

Ölçeğin aşırı hareketlilik alt boyutunda ise cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık olup ($U=3777.000$, $p<0.05$) erkek çocukların puan ortalamalarının ($\bar{x}=2.19$, $SS=2.481$) kız çocuklardan ($\bar{x}=1.22$, $SS=2.028$) daha yüksek olduğu görülmüştür.

Asosyal davranışlar alt boyutunda cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık olup ($U=4255.000$, $p<0.05$) erkek çocukların puan ortalamaları ($\bar{x}=2.08$, $SS=2.848$) kız çocuklardan ($\bar{x}=1.33$, $SS=2.330$) daha yüksektir.

Çocuk davranış ölçeği dışlama alt boyutu puanlarına bakıldığında da kız ve erkek çocuklar arasında anlamlı farklılık olup ($U=4255.000$, $p<0.05$) erkek çocukların puan ortalamalarının ($\bar{x}=1.64$, $SS=3.05$) kız çocuklardan ($\bar{x}=0.85$, $SS=2.057$) daha yüksek olduğu görülmektedir.

Araştırmadaki bulgulara benzer olarak Jamyang-Tshering (2004) tarafından yapılan araştırmada okul öncesi dönemdeki kız çocukların erkek çocuklarla karşılaştırıldığında sosyal becerileri daha sık gösterdikleri, erkeklerinse kızlara göre daha sık problem davranışlar sergiledikleri görülmüştür. Peren vd. (2007) çalışmalarında erkek çocukların aşırı hareketlilik düzeylerinin kızlardan daha yüksek olduğunu; kız çocuklarınsa daha yüksek düzeyde prososyal davranışlara sahip olduğunu bulmuşlardır. Dervişoğlu (2007) araştırmasında kız çocuklarının, erkeklere göre sosyal beceri puanlarının daha yüksek olduğu, erkek çocuklarınsa problem davranışlarda daha yüksek puanlara sahip olduklarını belirlemiştir. Altay ve Güre (2012) sosyal yeterlik ve olumlu sosyal davranışlarla ilgili çalışmalarında, olumlu sosyal davranışların kız çocuklar tarafından daha çok gösterildiği bulgusuna ulaşmışlardır. Nicolaidis (2018), dört-altı yaş grubundaki çocuklarla yaptığı araştırmada kız çocukların erkeklere oranla daha fazla olumlu sosyal davranış sergilediği sonucuna ulaşmıştır. Sosyal beceri düzeyinin daha yüksek olması akran ilişkilerine de yansımakta ve kız çocukların bu ilişkilerde daha yeterli olmasını

sağlamaktadır. Erkek çocukların sosyal beceri düzeylerini arttırmak için yapılacak çalışmaların problem davranışların azalmasını ve buna bağlı olarak akran ilişkilerinin gelişmesini sağlayacağı düşünülmektedir.

Tablo 20

Yaş Değişkenine Göre Çocuk Davranış Ölçeği Puanları Arasındaki Farklılığa İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları

	Çocuğun Yaşı	N	Sıra Ort.	Sd.	χ^2	p
Yardımlaşma-Sosyal	4	44	95.05	2	5.584	0.061
	5	136	106.01			
	6	20	75.05			
Aşırı Hareketli	4	44	119.42	2	7.044	0.030
	5	136	94.58			
	6	20	99.13			
Asosyal	4	44	107.68	2	4.988	0.083
	5	136	95.25			
	6	20	120.43			
Korkulu-Kaygılı	4	44	112.82	2	4.588	0.101
	5	136	94.62			
	6	20	113.40			
Dışlama	4	44	111.91	2	4.195	0.123
	5	136	96.15			
	6	20	104.95			
Saldırganlık	4	44	117.32	2	5.953	0.051
	5	136	94.71			
	6	20	102.88			

* $p < .05$

Çocuk davranış ölçeği yardımlaşma-sosyal ($\chi^2=5.584$; $p>0.05$); asosyal ($\chi^2=4.988$; $p>0.05$); korkulu- kaygılı ($\chi^2=4.588$; $p>0.05$); dışlama ($\chi^2=4.195$; $p>0.05$) ve saldırganlık alt boyutlarında yaş değişkenine göre anlamlı farklılık olmadığı görülmüştür. Puan ortalamaları ve standart sapma değerleri yardımlaşma/sosyal alt boyutunda 4 yaş için $\bar{x}=13.68$, $SS=6.382$, 5 yaş için $\bar{x}=15.33$, $SS=4.499,6$ yaş için $\bar{x}=12.25$, $SS=6.025$; asosyal alt

boyutunda 4 yaş için $\bar{x}=2.00$, $SS=2.869$, 5 yaş için $\bar{x}=1.47$, $SS=2.394$, 6 yaş için $\bar{x}=2.70$, $SS=3.342$; korkulu-kaygılı alt boyutunda 4 yaş için $\bar{x}=3.84$, $SS=4.092$, 5 yaş için $\bar{x}=2.58$, $SS=3.178$, 6 yaş için $\bar{x}=3.90$, $SS=4.141$; dışlama alt boyutunda 4 yaş için $\bar{x}=1.77$, $SS=2.932$, 5 yaş için $\bar{x}=1.01$, $SS=2.397$, 6 yaş için $\bar{x}=1.70$, $SS=3.130$ ve saldırganlık alt boyutunda 4 yaş için $\bar{x}=2.07$, $SS=2.872$, 5 yaş için $\bar{x}=1.04$, $SS=1.821$, 6 yaş için $\bar{x}=2.00$, $SS=3.627$ olarak hesaplanmıştır.

Aşırı hareketlilik alt boyutunda ise yaşa göre anlamlı farklılık olduğu bulunmuştur ($\chi^2=7.044$, $p<0.05$). Puan ortalamaları ve standart sapma değerleri 4 yaş için ($\bar{x}=2.66$, $SS=2.861$); 5 yaş için ($\bar{x}=1.44$, $SS=2.079$); 6 yaş için ise ($\bar{x}=1.45$, $SS=2.038$) olarak hesaplanmıştır.

Tablo 21

Yaş Değişkenine Göre Çocuk Davranış Ölçeği Aşırı Hareketlilik Alt Boyutu Puanları Arasındaki Farklılığa İlişkin Bonferonni Düzeltmesi Analizi Sonuçları

Yaş	Test istatistiği	p
5/6	-4.544	1.000
5/4	24.840	0.024
6/4	20.295	0.491

* $p<.05$

Yapılan Bonferonni düzeltmesi analizi sonucuna göre aşırı hareketlilik alt boyutu puanlarının 4 ve 5 yaşa göre anlamlı farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır ($p<0.05$). 4 yaş grubundaki çocukların aşırı hareketlilik puanlarının ($\bar{x}=2.66$) 5 yaş grubundaki çocuklara göre ($\bar{x}=1.44$) daha yüksek olduğu görülmektedir.

Bu bulgulara benzer olarak Akçınar ve Baydar (2018) çocuklardaki dışsallaştırma davranış problemlerinin zaman içerisindeki değişiminin anne davranışları ile ilişkisini araştırmak amacıyla yaptıkları boylamsal çalışmada; dışsallaştırma davranışlarının yaş büyüdükçe azalma gösterdiği bulgusuna ulaşmışlardır. Gültekin Akduman vd. (2015)

tarafından yapılan çalışmada da 48-60 ay aralığındaki çocukların problem davranış düzeylerinin 61 ay ve üzeri çocukların problem davranış düzeylerinden anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çocuklarda yaşla birlikte sosyal becerilerin gelişimine bağlı olarak akran ilişkilerinde gelişim gösterilmesi; olumlu davranışların artarak problem davranışların azalması beklenen sonuçlar arasındadır. Yaştaki ilerlemeyle birlikte edinilen deneyimler sayesinde akran ilişkilerinde daha yetkin konuma gelmekte ve deneyimlerini sonraki dönemdeki sosyal davranışlarında da kullanmaktadırlar (Denham ve Holt, 1993).

Tablo 22

Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Çocuk Davranış Ölçeği Puanları Arasındaki Farklılığa İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları

	Kardeş Sayısı	n	Sıra Ort.	Sd.	X ²	p
Yardımlaşma-Sosyal	0	49	90.80	2	2.364	0.307
	1	83	106.66			
	2 ve Üstü	68	99.97			
Aşırı Hareketli	0	49	97.10	2	1.211	0.546
	1	83	97.72			
	2 ve Üstü	68	106.35			
Asosyal	0	49	105.73	2	1.487	0.475
	1	83	95.20			
	2 ve Üstü	68	103.19			
Korkulu-Kaygılı	0	49	105.54	2	0.782	0.676
	1	83	101.02			
	2 ve Üstü	68	96.23			
Dışlama	0	49	105.07	2	1.089	0.580
	1	83	96.81			
	2 ve Üstü	68	101.71			
Saldırganlık	0	49	105.71	2	2.506	0.286
	1	83	93.37			
	2 ve Üstü	68	105.44			

Test sonucuna göre çocuk davranış ölçeği yardımlaşma- sosyal ($\chi^2=2.364$, $p>0.05$); aşırı hareketli ($\chi^2=1.211$, $p>0.05$); asosyal ($\chi^2=1.487$, $p>0.05$); korkulu -kaygılı ($\chi^2=0.782$, $p>0.05$); dışlama ($\chi^2=1.089$; $p>0.05$) ve saldırganlık ($\chi^2=2.506$; $p>0.05$) alt boyutlarına ait puanların kardeş sayısı değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği görülmüştür. Puan ortalamaları ve standart sapma değerleri yardımlaşma-sosyal alt boyutunda kardeşi olmayan çocuklar için ($\bar{x}=13.71$, $SS=5.705$) tek kardeşi olan çocuklar için ($\bar{x}=15.41$, $SS=4.489$), 2 ve üzeri sayıda kardeşi olan çocuklar için ($\bar{x}=14.43$, $SS=5.578$); aşırı hareketlilik alt boyutunda kardeşi olmayan çocuklar için ($\bar{x}=1.65$, $SS=2.385$) tek kardeşi olan çocuklar için ($\bar{x}=1.47$, $SS=2.008$), 2 ve üzeri sayıda kardeşi olan çocuklar için ($\bar{x}=2.04$, $SS=2.588$); asosyal alt boyutunda kardeşi olmayan çocuklar için ($\bar{x}=2.20$, $SS=3.285$) tek kardeşi olan çocuklar için ($\bar{x}=1.52$, $SS=2.515$), 2 ve üzeri sayıda kardeşi olan çocuklar için ($\bar{x}=1.59$, $SS=2.180$); korkulu-kaygılı alt boyutunda kardeşi olmayan çocuklar için ($\bar{x}=3.33$, $SS=3.837$), tek kardeşi olan çocuklar için ($\bar{x}=2.80$, $SS=2.999$), 2 ve üzeri sayıda kardeşi olan çocuklar için ($\bar{x}=2.99$, $SS=3.915$); dışlama alt boyutunda kardeşi olmayan çocuklar için ($\bar{x}=1.67$, $SS=3.071$) ,tek kardeşi olan çocuklar için ($\bar{x}=0.83$, $SS=1.779$), 2 ve üzeri sayıda kardeşi olan çocuklar için ($\bar{x}=1.46$, $SS=3.034$) ve saldırganlık alt boyutunda kardeşi olmayan çocuklar için ($\bar{x}=1.55$, $SS=2.615$) tek kardeşi olan çocuklar için ($\bar{x}=0.96$, $SS=1.641$), 2 ve üzeri sayıda kardeşi olan çocuklar içinse ($\bar{x}=1.72$, $SS=2.796$) olarak hesaplanmıştır.

Gülay ve Sarıkaya (2014) tarafından yapılan 5-6 yaş grubundaki çocukların akran ilişkileri ile kardeş sayısı değişkeni arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada saldırganlık, dışlanma, sosyal olmayan davranış, aşırı hareketlilik ve akran şiddetine maruz kalma alt boyutlarında kardeşi olan ve olmayan çocuklar arasında anlamlı bir farklılık bulunduğu ancak olumlu sosyal davranış ve korkulu-kaygılı olma davranışlarında kardeş değişkenine göre anlamlı fark olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Liman (2020) sosyal yetkinlik ve davranış durumlarını bazı değişkenlere göre incelediği çalışmada kardeş sayısı değişkeninin sosyal yetkinlik ölçeğinin akran ilişkileri ile de ilgili olan içe dönüklük, kızgınlık-saldırganlık gibi alt boyutlarında anlamlı bir farklılaşma

yaratmadığı sonucuna ulaşmıştır. İlgili çalışmalar göz önünde bulundurulduğunda kardeş sayısı değişkeninin cinsiyet ve yaş değişkenleri ile karşılaştırıldığında çocukların sosyal davranışları üzerinde daha düşük düzeyde anlamlı farklılık yarattığı söylenebilir.

Anne Çocuk İlişki Ölçeği Alt Boyut ve Toplam Puanları ile Çocuk Davranış Ölçeği Alt Boyut Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesine İlişkin Bulgular

Tablo 23

Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği Puanları ile Çocuk Davranış Ölçeği Puanları Arasındaki İlişkinin Spearman's Rho Korelasyon Katsayısı Analizi Sonuçları

Spearman's Rho Testi Sonuçları	Anne çocuk olumlu	Anne çocuk çatışma	Anne çocuk toplam
Yardımlaşma-sosyal	-0.118	-.151*	-0.172*
Aşırı Hareketli	0.073	0.223**	0.201**
Asosyal	0.111	0.165*	0.181*
Korkulu-Kaygılı	0.142*	0.203**	0.209**
Dışlama	0.144*	0.126	0.154*
Saldırganlık	0.043	0.140*	0.125

*p<0.05; **p<0.01

Çocuk ana-baba ilişki ölçeğinin olumlu alt boyutu puanları ile çocuk davranış ölçeğinin korkulu-kaygılı ve dışlama alt boyutları puanları arasında çok düşük oranda da olsa anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır (p<0.05, r= 0.142, r=0.144)

Çocuk ana-baba ilişki ölçeğinin çatışma alt boyutu puanları ile çocuk davranış ölçeğinin saldırganlık alt boyutu puanları arasında anlamlı ve pozitif yönlü ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır (p<0.05, r=0.140).

Alan yazın incelendiğinde ilk bulguyla aynı sonuca ulaşılan çalışmaya rastlanmazken ikinci bulguyla benzer sonuçlara ulaşılmış olan çalışmalara örnekler verilmiştir. Topçu ve Bilir (2016) tarafından anne-çocuk ilişkileriyle çocuklarda görülen davranış problemleri arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada anne-çocuk çatışma düzeyi arttıkça davranış problemlerinin de arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Ogelman vd. tarafından yapılan (2015) araştırmada da anne- çocuk çatışma düzeyi arttıkça çocuklardaki saldırganlık, korkulu-kaygılı olma ve aşırı hareketlilik davranışlarının arttığı tespit edilmiştir. Usta (2014) çocuklardaki davranış problemlerini anne ve öğretmenleriyle ilişkileri açısından incelediği çalışmasında içe ve dışa yönelim davranış problemleri arttıkça anneleriyle ilişkilerinde çatışmanın arttığı ve yakınlığın azaldığını tespit etmiştir. Grych vd. 'nin yaptıkları çalışmada da (2003) ebeveynleri ile olan ilişkilerinde daha yoğun çatışma durumlarına maruz kalan çocuklarda içe ve dışa yönelim davranış problemlerinin daha yüksek oranda görüldüğü tespit edilmiştir. Yapılan birçok çalışmada çocuklarda görülen sorunlu davranışların anneleri ile olan çatışma düzeyleri ve olumsuz ilişkileriyle doğru orantılı olarak arttığı görülmüştür Ebeveynleriyle olumsuz ilişkiler kurmuş olan çocukların akran gruplarında da sosyal olmayan ve saldırgan davranışlara daha çok yöneldikleri bilinmektedir (Chen ve diğerleri, 2005). Aksi yönde ulaşılan bulgularda kişilik özellikleri ve kültürel değerlerin etkisinin olabileceği düşünülmektedir. Kültürel değerler ebeveynlik stillerini de etkilemekte olup otoriter tutumda olan annelerin çocuklarıyla olumlu ilişkiler kurmuş olsalar dahi ebeveynlik stillerine bağlı yaklaşımlardan kaynaklanan nedenlerle çocuklarda korkulu-kaygılı davranışlar görülebileceği düşünülmektedir.

Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği Alt Boyutları ve Toplam Puanları ile Sosyal Beceri Geliştirme Sistemi Derecelendirme Ölçeği Alt Boyutlarına Ait Puanlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesine İlişkin Bulgular

Tablo 24

Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği Puanları ile Sosyal Beceri Ölçeği Puanları Arasındaki İlişkinin Spearman's Rho Korelasyon Katsayısı Analizi Sonuçları

Spearman's Rho Testi Sonuçları	Anne çocuk olumlu	Anne çocuk çatışma	Anne çocuk toplam
İletişim	-0.124	-0.161*	-0.223**
İş Birliği	-0.085	-0.161*	-0.158*
Kendini İfade Etme	-0.076	-0.137	-0.147*
Sorumluluk	-0.146*	-0.199**	-0.224**
Empati	-0.100	-0.206**	-0.212**
Katılım	-0.092	-0.167*	-0.169
Öz denetim	-0.077	-0.160*	-0.158*

*p<0.05; **p<0.01

Çocuk ana-baba ilişki ölçeğinin çatışma alt boyutu puanları ile sosyal beceri ölçeğinin iş birliği alt boyutu arasında anlamlı ve ters yönlü bir ilişki vardır (p<0.05, r=-0.161).

Çocuk ana-baba ilişki ölçeğinin çatışma alt boyutu puanları ile sosyal beceri öz denetim alt boyutu puanları arasında da anlamlı ve ters yönlü bir ilişki vardır (p<0.05, r=-0.160).

Anne çocuk çatışma puanı düştükçe sosyal beceri iş birliği ve öz denetim puanları artmaktadır. Alanyazında olumlu anne çocuk ilişkisinin sosyal beceriler üzerinde olumlu etkisi olduğunu belirten çalışmalar bulunmakta olup (Lu,2012; Mikulincer& Shaver, 2005; Morrison,2003) anneleriyle çatışma yaşayan çocukların öz denetim ve iş birliği becerilerinde eksiklik gösterebilecekleri öngörülebilir sonuçlar arasındadır.

Çocuk ana-baba ilişki ölçeğinin olumlu alt boyutu puanları ile sosyal beceri ölçeğinin sorumluluk alt boyutu puanları arasında da anlamlı ve ters yönlü bir ilişki olduğu bulunmuştur ($p < 0.05$, $r = -0.146$). Literatürde bu bulguyla benzerlik gösteren çalışmalara rastlanılmamıştır. Elde edilen bulgunun anne-çocuk ilişkisinde olumlu boyutun farklı yorumlanması ile annelerin çocuklarıyla yakın ilişkiler kurdukça korumacı davranışlar sergileyerek çocuğa daha az görev ve sorumluluk vermelerinden kaynaklanıyor olabileceği; sonuçlar değerlendirilirken kültürel bağlamın da göz önünde bulundurulması gerektiği düşünülmektedir. Yine kültürel bağlamla ilişkili olarak annenin sahip olduğu ebeveynlik stilinin de çocuğun davranışlarına etki edebileceği düşünülmektedir. Aşırı koruyucu ebeveynlik stilini benimseyen annelerin, çocukların gelişim dönemlerine uygun becerileri kazanmalarını engelleyen davranışlara sahip olduğu bilinmektedir (Işık,2018). Yılmaz-Bolat (2017) ebeveynlik tutumlarının sosyal becerilere etkisini incelediği araştırmada çocuk yetiştirme tutumlarının çocuklardaki sosyal beceriler üzerinde etkili olduğunu tespit etmiştir. İlişkiye etki edebilecek annenin kişilik özellikleri, mizacı, psikolojik durumu gibi değişkenler ise bu çalışmanın sınırlılığı olarak değerlendirilebilir.

Ebeveynlerin çocuklarıyla aşırı yakınlık kurma eğilimine sahip olması çocukların çevreyi keşfetmekle ilgili davranışlarında annelerinin onlar için bir güven üssü olma durumunu olumsuz yönde etkileyebilir (Mikulincer & Shaver, 2007). Türk aile yapısında annelerin çocuklarına karşı çoğunlukla daha korumacı tutumlar sergilemesi anne çocuk ilişkisine daha farklı bir boyut kazandırabilmektedir.

Bölüm 5

Sonuç ve Öneriler

Çalışmadan elde edilen bulgulara dayanılarak ulaşılan sonuçlar aşağıda verilmiştir.

Çocuk ana-baba ilişki ölçeğinin olumlu alt boyutu ve toplam puanları ile sosyal beceri ölçeğinin sorumluluk alt boyutu puanları arasında da anlamlı ve ters yönlü bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Çocuk ana-baba ilişki ölçeğinin çatışma alt boyutu puanları ile sosyal beceri ölçeğinin iş birliği ve öz denetim alt boyutları arasında anlamlı ve ters yönlü bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Çocuk ana-baba ilişki ölçeğinin çatışma alt boyutu puanları ile çocuk davranış ölçeğinin saldırganlık alt boyutu puanları arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır

Annenin öğrenim durumuna göre çocuk ana-baba ilişki ölçeğinin olumlu ve çatışma alt boyutları ve toplam puanlarında anlamlı bir farklılık söz konusu olmadığı belirlenmiştir.

Çocuk sayısı değişkenine göre çocuk ana-baba ilişki ölçeği puanlarının anlamlı farklılık gösterdiği ve iki çocuğu olan annelerin çocuklarının anne-çocuk ilişki ölçeğinin olumlu alt boyutu puanlarının tek çocuğu olanlara ve üç ve üzeri sayıda çocuğu olanlara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Sosyal beceri ölçeğinin iletişim, iş birliği, kendini ifade etme, sorumluluk, empati, katılım ve öz denetim alt boyutlarında kız ve erkek çocuklar arasında anlamlı fark olduğu ve kız çocukların bu alt boyutlara ilişkin ortalama puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Sosyal beceri ölçeğinin problem davranışlar hiperaktivite ve zorbalık alt boyutlarında kız ve erkek çocuklar arasında anlamlı farklılık olduğu ve erkek çocukların bu boyutlardaki puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Sosyal beceri ölçeğinin öz denetim alt boyutu puanlarında 4 yaş ve 5 yaş grupları arasında anlamlı farklılık olduğu ve 5 yaş grubundaki çocukların sosyal beceri öz denetim puanlarının 4 yaş grubundaki çocuklardan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Sosyal beceri problem davranışlar zorbalık ve otizm alt boyutu puanlarında 4 ve 5 yaş grupları arasında anlamlı farklılık olduğu; 4 yaş grubundaki çocukların otizm ve zorbalık puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür.

Sosyal beceri empati ve sorumluluk alt boyutlarında kardeşi olan çocuklar ile olmayanların puanları arasında anlamlı farklılık olduğu; kardeşi olanların sorumluluk ve empati alt boyutlarındaki puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Sosyal beceri ölçeği kendini ifade etme ve iletişim alt boyutları puanlarında anne öğrenim durumu değişkenine göre anlamlı farklılık olup üniversite ve lisans üstü öğrenimi görmüş annelerin çocuklarının puanlarının, ilkokul-ortaokul mezunu annelerin çocuklarının puanlarından daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Çocuk davranış ölçeği aşırı hareketlilik, asosyal davranışlar ve dışlama alt boyutu puanlarında cinsiyete göre anlamlı farklılık olup erkek çocukların bu alt boyutlardaki puanlarının kız çocuklardan daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Çocuk davranış ölçeğinin aşırı hareketlilik alt boyutu puanlarında 4 ve 5 yaşa göre anlamlı farklılık bulunmuş ;4 yaş grubundaki çocukların aşırı hareketlilik puanlarının 5 yaş grubundaki çocuklara göre daha yüksek tespit edilmiştir.

Öneriler

Araştırmada çocukların anneleriyle ilişkileri, akran ilişkileri ve sosyal beceri düzeyleri öğretmen ve anne değerlendirmesine dayalı nicel veri toplama araçlarından yararlanılarak belirlenmiştir. Elde edilen bulguların desteklenmesi ve çeşitlendirilmesi için nitel veri toplama yöntemlerinden de faydalanılabilir.

Sosyal beceriler, akran ilişkileri ve ebeveyn çocuk ilişkileri ile ilgili daha çok boylamsal araştırmaya yer verilmesi önerilmektedir.

Erkek çocukların sosyal becerilerinin kız çocuklara göre daha düşük düzeyde bulunması sebebiyle uygulanan sosyal beceri eğitim programlarında erkek çocukların becerilerini geliştirmeye yönelik düzenlemelerin yapılması önerilmektedir.

Araştırmacılar tarafından geliştirilen sosyal beceri eğitim programlarının çeşitlendirilmesi ve yaygınlaştırılması önerilmektedir.

Sosyal beceriler, akran ilişkileri ve anne çocuk ilişkileri ile ilgili yapılacak olan çalışmaların sonuçlarından daha geniş kitlelerin faydalanması için araştırmacılar ve örgün eğitim kurumları arasındaki koordinasyon ve iş birliğini geliştirmeye yönelik çalışmalar düzenlenmesinde fayda vardır.

Okul öncesi eğitim programı içinde tüm öğretmenlerin sınıflarında uygulamalarına yönelik sosyal beceri etkinliklerine yer verilmesi ya da MEB' e bağlı tüm okul öncesi eğitim kurumlarında uygulanmak üzere ulusal bir sosyal beceri eğitim programı hazırlanması önerilmektedir.

Anne-çocuk ilişkilerini olumlu yönde geliştirmeye yönelik olarak daha çok eğitim programı düzenlenmesi ve ailelerin de düzenli katılım göstermesinin gerekli olduğu düşünülmektedir. Hazırlanacak olan program ve çalışmaların anne-çocuk ilişkisinin farklı yönlerini de ele alarak daha kapsamlı hale getirilmesinde ve farklı sosyo ekonomik düzeydeki annelere hitap etmesinde fayda vardır.

Kaynaklar

- Abigail-Raikes H.& Thompson, R.A. (2009). Attachment security and parenting quality predict children's problem-solving attributions and loneliness with peers. *Attachment Human Development*,10(3),319-344.
- Adler, A. (2005). *Çocuk eğitimi*. Cem Yayınevi.
- Adler, A. (2018). *İnsanı tanıma sanatı*. Say Yayınları.
- Aguilar, B., Sroufe, L. A., Egeland, B., & Carlson, E. (2000). Distinguishing the early-onset/persistent and adolescence-onset antisocial behavior types: From birth to 16 years. *Development and Psychopathology*,12(2),109-132.
- Akbulut, Y. (2010). *Sosyal bilimlerde SPSS uygulamaları: Sık kullanılan istatistiksel analizler ve açıklamalı SPSS çözümleri*. İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık.
- Akçamete, G., & Avcioğlu, H. (2005). Sosyal becerileri değerlendirme ölçeğinin (7-12 yaş) geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (5),61-77.
- Akçınar, B. & Baydar, N. (2018). Erken çocuklukta ebeveyn davranışlarının dışsallaştırma problemleri ile ilişkisi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(66), 455-471.
- Akfırat Önalın, F. (2006). Sosyal yeterlilik, sosyal beceri ve yaratıcı drama. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 1(1),39-58.
- Akgün, S. (2005). *Akran zorbalığının anne-baba tutumları ve anne-baba ergen ilişkisi açısından değerlendirilmesi* (Yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Akgün, E. ve Yeşilyaprak, B. (2010). Çocuk ana baba ilişki ölçeği Türkçe formunun geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*,24(13), 44-53.

- Akhan, L., Batmaz, M. (2011). 0-6 Yaş grubu çocuğu olan çalışan annelerin çocuk bakımı ile ilgili karşılaştıkları sorunların ve sorun çözme yaklaşımlarının incelenmesi. *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 19 (3), 161-16.
- Aktaş Özkafacı, A. (2012). *Annenin çocuk yetiştirme tutumu ile çocuğun sosyal beceri düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Akyel, A.İ. (2020). *Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocuklara uygulanan dijital oyun destekli sosyal beceri eğitim programının sosyal beceri kazanımına etkisi* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Altay, F. B. & Güre, A. (2012). *Relationship among the parenting styles and the social competence and prosocial behaviors of the children who are attending to state and private preschools*. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 12(4), 2712-2718
- Ainsworth, M.D.S., Bell, S.M. (1970). Attachment, exploration and seperation: Illustrated by the behaviour of one-year-olds in a strange situation. *Child Development*.49-67. <https://doi.org/10.2307/1127388>
- Ainsworth M., Blehar M., & Waters E. (1978). *Patterns of attachment*. Hillsdale, NJ, Erlbaum.
- Ainsworth,M.D (1978).*Patterns of attachment. A psychological study of the strange situation*. Hillsdale,Nj: Earlbaum.
- Ainstworth, M.D.S., & Bowlby, J. (1991). An ethological approach to personality development. *American Psychologist*, 46(4),333-341. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.46.4.333>
- Allen, J.P., Moore, C., Kuperminc, G., & Bell, K. (1998). Attachment and adolescent psychosocial functioning. *Child Development*,69,1406-1419.

- Alibali, M.W.& Siegler, R.S. (2005). *Children's thinking*. Pearson Education- Prentice-Hall.
- Alisinanoğlu, F. & Kesicioğlu, O.S. (2010). Okul öncesi dönem çocuklarının davranış sorunlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Giresun İli Örneği). *Kuramsal Eğitim Bilim*, 3 (1), 93-110.
- Andrade, B. F., Browne, D. T. & Tannock, R. (2014). *Prosocial skills may be necessary for better peer functioning in children with symptoms of disruptive behavior disorders*. *PeerJ*, 2.
- Ansell, N. (2005). *Children, youth, and development*. London: Routledge.
- Anthony, G.L., Anthony, J.B., Glanville, N.D., Naiman, Q.D., Waanders, C. ve Shaffer, S. (2005). The relationships between parenting stress, parenting behaviour and preschoolers' social competence and behaviour problems in the classroom. *Infant and Child Development*, 14 (133–154).
- Arı, R. (2005). *Gelişim ve öğrenme*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Arslan, E. (2008). *Bağlanma stilleri açısından ergenlerde Erikson 'un psikososyal gelişim dönemleri ve ego kimlik süreçlerinin incelenmesi*. (Doktora tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Atasoy, Z. (1996). *6 aylık bebeklerde bağlanma* (Tıpta uzmanlık tezi). Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı, Ankara.
- Atılgan, G. (2001). *Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden ve etmeyen ilköğretim 1. kademe 1. devre öğrencilerinin sosyal beceri özelliklerinin karşılaştırılması* (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Atış Akyol, N. (2020). *Okul öncesi dönem çocuklarda bağlanma ile sosyal yetkinlik, kaygı, öfke ve öz-kontrol değişkenlerinde akran ilişkilerinin aracı rolü* (Doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Atmaca, R. N., Gültekin Akduman, G. & Şepitci Sarıbaş, M. (2020). Okul öncesi dönem çocuklarının sosyal beceri düzeylerinin bazı demografik özelliklere göre incelenmesi. *Uluslararası Eğitim Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 6 (2), 157-173.
- Atmaca, R. N., Gültekin Akduman, G. & Şepitci Sarıbaş, M. (2021). Okul öncesi dönem çocuklarının sosyal beceri düzeylerinin annelerinin empati becerileri ile ilişkisi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(77), 134-151.
- Avcioğlu, H. (2001). *İşitme engelli çocuklara sosyal becerilerin öğretilmesinde işbirlikçi öğrenme yaklaşımı ile sunulan öğretim programının etkililiğinin incelenmesi* (Doktora tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Avcioğlu, H. (2003). *Okul öncesi dönemdeki çocuklara sosyal becerilerin öğretilmesinde işbirlikçi öğrenme yöntemi ile sunulan öğretim programının etkililiğinin incelenmesi*. OMEP Dünya Konsey Toplantısı ve Konferansı. Kuşadası. Türkiye.
- Avcioğlu, H. (2007) İşitme engelli çocuklara sosyal becerilerin öğretilmesinde işbirlikçi öğrenme yöntemi ile sunulan öğretim programının etkililiğinin incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(1),313-347.
- Aydoğan Y., &Akduman G. (2019). *Çocuk ruh sağlığı*. (2).32-33. Eğiten Kitap.
- Bacanlı, H. (2005). *Sosyal beceri eğitimi*. Nobel Yayınevi.
- Bacanlı, H. (2009). *Sosyal beceri eğitimi*. Asal Yayınları
- Bacanlı, H. (2020). *Sosyal beceri eğitimi*. Pegem Akademi.
- Bandura, A. (1971). *Psychological modeling: Conflicting theories*. Aldine Atherton Inc.
- Bandura, A. (1999). Social cognitive theory: An Agentic perspective. *Asian Journal of Social Psychology*, (2),21-41. <https://doi.org/10.1111/1467-839X.00024>
- Bandura, A. (2001). A cognitive theory: An Agentic perspective. *Annual Review of Psychology*, 52, 1-26. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.52.1.1>

- Batey, J.J. (2002). *Development of peer competence in preschool: Preservice early childhood teacher's beliefs about influence and importance*. (Doctora dissertation). University of Florida. USA.
- Baygal, A. (2012). Şiddetin aile içi görünümüleri. *Değişen toplumda değişen aile sosyolojik tartışmalar*. Adak, N. (Ed.). (177-199). Siyasal Kitabevi.
- Bayhan San, P., & Artan, İ. (2004). *Çocuk gelişimi ve eğitimi*. Morpa Yayınları.
- Bee, H. (1992). *The developing child*. New York. Harper Collins College Publishers.
- Bee, H., & Boyd, D. (2009). *Çocuk gelişim psikolojisi*. Kaknüs Yayınları.
- Bergman, A., & Harpaz-Rotem, I. (2004). Revisiting rapprochement in the light of contemporary developmental theories. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 52(2), 555-569. <https://doi.org/10.1177/00030651040520020301>
- Beyazkürk D., Anlıak Ş., & Dinçer, Ç. (2007). Çocuklukta akran ilişkileri ve arkadaşlık. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 26, 13-26.
- Bierman, K.L. (2005). *Peer rejection. Developmental processes and intervention strategies*. The Guilford Press.
- Bilbay, A., Çetin, F. & Kaymak, A., D. (2002). *Araştırmadan uygulamaya çocuklarda sosyal beceriler*. Epsilon Yayınları.
- Bilgiç, E., & Yurtal, F. (2008). İlköğretimde zorbalığın sınıf atmosferine göre incelenmesi. VII. *Ulusal Sınıf Öğretmenliği Kongresi Bildiri Kitabı*. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi. (270-274). Nobel Yayın Dağıtım
- Birch, S. H., & Ladd, G. W. (1998). Children's interpersonal behaviors and the teacher-child relationship. *Developmental Psychology*, 34(5), 934-946.
<https://doi.org/10.1037/0012-1649.34.5.934>

Blandon, A. Y., Calkins, S. D. & Keane, S. P. (2010). Predicting emotional and social competence during early childhood from toddler risk and maternal behavior. *Development and Psychopathology*, (22),119-132.

<https://doi.org/10.1017/S0954579409990307>

Bohlin, G., Hagekull, B., & Rydell, A.M. (2000). Attachment and social functioning: A longitudinal study from infancy to middle childhood. *Social Development*. 9,24-39.

<https://doi.org/10.1111/1467-9507.00109>

Boisjoli, J.A., & Matson, J.L. (2009). General methods of assessment. In J.L.Matson(Ed.),*Social behavior and skills in children* (pp.61-75). New York, NY: Springer.

Boivin, M., & Hymel, S. (1997). Peer experiences and social perceptions. A sequential model. *Developmental Psychology*,33(1),135-145. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.33.1.135>

Bolattekin, A. (2014). *Anne babanın bağlanma stilleri, anne baba tutumları ve çocuklarındaki davranış problemleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Bowlby, J. (1971). *Attachment*. Penguin Books.

Bowlby, J. (1973). *Attachment and loss: Vol. 2. Separation: Anxiety and anger*. Basic Books.

Bowlby, J. (1979). *The making and breaking of affectional bands*. Tavistock.

Bowlby, J. (1988). *A secure Base: Clinical applications of attachment theory*. Routledge.

Bowlby, J. (1998). *A secure Base parent-child development*. Basic Books.

Bowlby, J. (2014). *Güvenli bir dayanak,ebeveyn çocuk bağlanması ve sağlıklı insan gelişimi*.(Çev.Sarp Güneri). Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları.

Bretherton, I. (1992). The origins of attachment theory: John Bowlby and Mary

Ainsworth. *Development Psychology*, (28), 759-775.

<https://doi.org/10.1037/0012-1649.28.5.759>

- Bretherton, I. (2003) Mary Ainsworth: Insightful observer and courageous theoreticians. In G.A., Kimble, M., Wertheimer, (Eds.), *Portraits of pioneers in psychology*, (pp. 317-331), Washington D.C.: APA.
- Broadhead, P., Johnston, J., Tobbell, C., & Woolley, R. (2010). *Personal, social, and emotional development*. NY: Continuum International Publishing.
- Brodeski, J. & Hembrough M. (2007). *Improving social skill in young children*. An action research project. Degree of Master of Art in Teaching and Leadership, Saint Xavier University, Chicago.
- Brook, J. S., Lee, J. Y., Finch, S.J. & Brown, E.N. (2012). The association of externalizing behavior and parent–child relationships: An intergenerational study. *Journal of Child Family Studies*, 21, 418–427. <https://doi.org/10.1007/s10826-011-9493-9>
- Buldu, M., & Er, S. (2016). School readiness and school entry- age: Views and experiences of Turkish teachers and families on a new educational policy. *Journal of Education and Science*, 41(187), 97-114.
- Buluş, M. & Samur, A. Ö. (2017). 5-6 yaş çocuklarının sosyal duygusal uyumunu yordamada ebeveyn benlik saygısı, temel ihtiyaçları ve öz yeterliğin rolü. *Pamukkale University Journal of Education*, 41, 105-119.
- Burger, JM. (2006). *Kişilik*. Kaknüs Yayınları.
- Bush, E. S., Ladd, G. W. & Herald, S. L. (2006). Peer exclusion and victimization: Processes that mediate the relation between peer group rejection and children’s classroom engagement and achievement? *Journal of Educational Psychology*, 95 (1), 1-13. <https://doi.org/10.1037/0022-0663.98.1.1>

- Button S., Pianta, R.C., Marvin, R.S. (2001). Mothers' representations of relationships with their children: Relations with parenting behavior, mother characteristics, and child disability status. *Social Development*, (10), 455 – 472. <https://doi.org/10.1111/1467-9507.00175>
- Bülbül, E. (2008). *4 Yaş çocuklarının sosyal becerilerinin bazı değişkenler açısından değerlendirilmesi* (Yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2018). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Bradley, K. D. (2001). *Group entry strategies as socially excluded children as a function of sex, ethnicity, and sociometric status* (Doctorate dissertation). The University of Texas, USA.
- Branco, A. (2003). Social development in cultural context. Cooperative and competitive interaction patterns in peer relations. In J. Valsier, & K. Connelly, (Eds.), *Handbook of developmental psychology*. (pp.238-256). Sage Publications.
- Can, G., & Akdoğan, R. (2007). Öğretmen adaylarının empatik eğilim ve saldırganlık düzeyleri ile uyum düzeyleri arasındaki ilişkiler. Erginer (Ed.) *XVI. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Bildiriler Kitabı*. (568-575). Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Fakültesi.
- Can Yaşar, M. (2011). Anne ve öğretmen görüşlerine göre çocukların sosyal uyum ve becerilerinin incelenmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2) 99-112.
- Candarella, P., & Merrell, K. W. (1997). Common dimensions of social skills of children and adolescents: A taxonomy of positive behaviors. *Social Psychology Review*, 26(2), 264-278. <https://doi.org/10.1080/02796015.1997.12085865>
- Carver, C. & Scheier, M. (1998). *Perspectives on psychology*. Cambridge University Press.
- Carsaro, W. (2004). *The sociology of childhood*. Thousand Oaks, C.A.: Pine Forge Press.

- Cartledge, G., & Millburn, J.F. (1980). *Teaching social skills to children: Innovative approaches*. N.Y.: Pergamon.
- Cartledge, G., & Milburn, J.F. (1983). Social skills assessment and teaching in the schools. T Kratochwill, T.R.(Ed.), *Advances in Scholl Psychology*.3. (pp.) 175-235.London: Lawrence Erlbaum Ass.
- Caselman, T.D., & Self, P.A. (2008). Assessment instruments for measuring young children's social emotional behaviour development. *Children and Schools*,30(2),103-115. <https://doi.org/10.1016/j.appdev.2016.02.003>
- Ceylan, Ş. (2009). *Vineland sosyal-duygusal erken çocukluk ölçeğinin geçerlik güvenirlik çalışması ve okul öncesi eğitim kurumuna devam eden beş yaş çocuklarının sosyal duygusal davranışlarına yaratıcı drama eğitiminin etkisinin incelenmesi* (Doktora tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Chang, L. (2003). Variable effects of children's aggression, social withdrawal and prosocial leadership as function of teacher's belief and behaviors. *Child Development*,74(2),535-548.
- Chen, X. He, Y. Chang, & Liu, H. (2005) The peer group as a context: Moderating effects on relations between maternal parenting and social and school adjustment in Chinese children. *Child Development*, 76, 417-434 <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2005.00854.x>
- Choi, D. H., & Kim, J. (2003). Practicing social skills training for young children with low peer acceptance: A cognitive social learning model. *Early Childhood Education Journal*,31(1),41-45.
- Cicirelli, V.G. (1995). *Sibling relationships across the life span*. USA: Springer.
- Cillessen, A.H. N, &Bellmore, A.D. (2014). Social skills and social competence in interactions with peers.P.K., Smith, C.H.,Hart,(Eds.),*The Wiley blackwell handbook of childhood social development*.(p.93).John Wiley & Sons.

- Coleman, P.K. (2003). Perceptions of parent-child attachment, social self-efficacy and peer relationships in middle childhood. *Infant and Child Development*,12,351-368.
- Colman, R. A. ve Thompson, R. A. (2002). Attachment security and the problem solving behaviors of mother and children. *Merril-Palmer Quarterly*,48(4), 337-359.
<https://doi.org/10.1353/mpq.2002.0016>
- Colwell, M. J. & Hart, S. (2005). Emotion framing: Does it relate to children's emotion knowledge and social behavior? *Early Child Development and Care*, 176(6) 591–603.
- Corsaro, W.A. (1985). *Friendship and peer culture in the early years*.Norwood.N.J.: Ablex.
- Craig, W. (1999). *Childhood social development*. Blackwell Publisher.
- Crain, W. (2000). *Theories of development: Concepts and applications*. Prentice-Hall.
- Csóti, M. (2009). *Developing children's social, emotional and behavioural skills*. NY: Continuum International Publishing.
- Çağdaş, A. & Seçer Şahin, Z. (2002). *Çocuk ve ergende sosyal ve ahlak gelişimi*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Çağdaş, A., & Şahin Seçer Z. (2006). *Anne- baba eğitimi*. Kök Yayıncılık.
- Çakıcı, S. (2006). *Alt ve üst sosyoekonomik düzeydeki ailelerin aile işlevlerinin, anne çocuk ilişkilerinin ve aile işlevlerinin anne-çocuk ilişkilerine etkisinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çakır, M.A., & Yazıcıoğlu, A. (2007). Lise son sınıf öğrencilerinin aile içi ve okulda yaşanan şiddet ve saldırganlığa yönelik görüş ve düşünceleri. *XVI Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi*. Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Fakültesi.
- Çetin, F., Bilbay, A., & Kaymak, D. (2002). *Araştırmadan uygulamaya çocuklarda sosyal beceriler*. Epsilon Yayıncılık.

- Çorapçı, F., Aksan, N., Arslan-Yalçın, D. & Yağmurlu, B. (2010). Okul öncesi dönemde duygusal, davranışsal ve sosyal uyum taraması: sosyal yetkinlik ve davranış değerlendirme ölçeği. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 17 (2), 63-74.
- Darling-Churchill, K. E. & Lippman, L. (2016). Early childhood social and emotional development: Advancing the field of measurement. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 45, 8-18. <https://doi.org/10.1016/j.appdev.2016.02.003>
- Deather-Deckard, & K., Petrill, S.A. (2004). Parent-child dyadic mutuality and child behavior problems: An investigation of gene-environment processes. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, (45), 1171-1179.
- Demir, T., Ocak Karabay, Ş., & Şahin, D. (2017). 5 yaş çocuklarının sosyal duygusal uyumları ile ebeveynlerinin tutumları arasındaki ilişki. *Disiplinlerarası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 1-14.
- Demirbaş, M., & Yağbasan, R. (2005). Sosyal öğrenme teorisine dayalı öğretim etkinliklerinin öğrencilerin bilimsel tutumlarının kalıcılığına olan etkisinin incelenmesi. *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(2), 363-382.
- Demircioğlu, Z.I., Demir, K., Fuçular, E.E., Sülüngür, O., Yalçın, E.S., & Topçu, M. (2018). Mahler'in ayrışma-bireyleşme kuramına göre 'Küçük Kara Balık' kitabının incelenmesi. *Ayna Klinik Psikoloji Dergisi*, 5(2), 72-93.
- Dempsey, T., & Matson, J. L. (2009). General methods of treatment. In J. L. Matson (Ed.) *Social behavior and skills in children*. 76-95. NY: Springer.
- Denham, S. A., & Holt, R. W. (1993). Preschoolers' likability as cause or consequence of their social behavior. *Developmental Psychology*, 29 (2), 271. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.29.2.271>
- Denham, S.A. (1998). *Emotional development in young children. The Guilford series and emotional development*. Guilford Press.

- Denham, S., Blair, K., Demulder, E., Levitas, J., Sawyer, K., Auerbach-Major, S., & Queenan, P. (2003). Preschool Emotional Competence: Pathway to Social Competence? *Child Development*,74(1),238-256. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00533>
- Deniz, Ü., & Kesicioğlu, O.S. (2012). Çocuk ve bağlılık duygusu. *Standard*,51(603),101-107.
- Deniz, U. H. (2019). *60- 72 aylık çocukların sosyal becerilerinin problem çözme becerilerini yordama gücü* (Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Dereboy, İ.F. (1993). *Kimlik bocalaması, anlamak, tanımak, ele almak*. Özmert Ofset.
- Dereli, E. &Dereli, B. M. (2017). Ebeveyn-çocuk ilişkisinin okul öncesi dönem çocukların psikososyal gelişimlerini yordaması. *YY Eğitim Fakültesi Dergisi*,14(1),227-258.
- Dervişoğlu, M.C. (2007) *Okul öncesi kurumlarına devam eden 6 yaş çocuklarının, sosyal becerilerini ve problem davranışlarını etkileyen faktörlerin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Deutsch, H. & Onur, B. (2019). Psikoseksüel Gelişim Evreleri. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences*. 19 (1), 225-237. https://doi.org/10.1501/Egifak_0000001116
- Diesendruck, G. & Ben- Eliyahu, A. (2006). The relationships among social cognition, peer acceptance and social behavior in Israeli kindergarteners. *The International Society for the Study of Behavioral Development*, 30 (2),137-147. <https://doi.org/10.1177/0165025406063628>
- Dinçer, Ç. (1995). *Anaokuluna devam eden 5 yaş grubu çocuklarına kişiler arası problem çözme becerilerinin kazandırılmasında eğitimin etkisinin incelenmesi* (Doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Dinçer, Ç., Baş, T., Teke, N., Aydın, E., İpek, S. & Göktaş, İ. (2019). Okul öncesi dönem çocuklarının kişiler arası problem çözme ve sosyal becerileri ile akran ilişkilerinin değerlendirilmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19 (3), 882-900
- Dinçer, Ç. (2011). Okul öncesi dönemde sosyal beceri eğitimi. *Eğitimci Dergisi*, (5),6-11.
- Dodge, K. A. (1983). Behavioral antecedents of peer social status. *Child Development*, (54), 1386-1399. <https://doi.org/10.2307/1129802>
- Dunn, J. (2000). Mind-reading, emotion understanding and relationships. *International Journal of Behavioral Development*, (24),142-144.
<https://doi.org/10.1080/016502500383241>
- Durmuşoğlu-Saltalı, N., Arslan, E. (2013). Okul öncesi öğretmenlerinin sınıflarında koydukları kurallar ve uygulamaları. *İlköğretim Online*,12(4),1032.1040.
- Durualp, E. (2009). *Anasınıfına devam eden 6 Yaş çocuklarının sosyal uyum ve becerilerine oyun temelli sosyal beceri eğitiminin etkisinin incelenmesi*. Çankırı Örneği (Doktora tezi). Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Durualp, E. & Aral, N. (2010) Altı yaşındaki çocukların sosyal becerilerine oyun temelli sosyal beceri eğitiminin etkisinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39, 160-172.
- Durualp, E., & Aral, N. (2011). *Oyun temelli sosyal beceri eğitimi*. Vize Basın Yayın.
- Düz, L. (2021). *Okul öncesi dönem çocuklarının bağlanma örüntüleri ve sosyal beceri düzeylerinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sivas.
- Ece Bülbül, N. (2008). *4 yaş çocuklarının sosyal becerilerinin bazı değişkenler açısından değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Elibol Gültekin, S. (2008). *5 yaş çocuklarının sosyal becerilerinin bazı değişkenler açısından değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Elliott, S. N., & Busse, R. T. (1991). Social skills assessment and intervention with children and adolescents. *School Psychology International*, (12), 63–83. <https://doi.org/10.1177/0143034391121006>
- Elliott, S., N. (2002). Children's social behaviors as predictors of academic achievement: A longitudinal analysis. *School Psychology Quarterly*, 7 (1), 1- 23
- Elksnin, L. K. & Elksnin, N. (1998). Teaching social skills to students with learning and behavior problems. *Intervention in School and Clinic*, 33 (3),131-141.
- Erarslan Çapan, B., & Korkut Owen, F. (2017). Çocukların kendilik değerini geliştirmede kendilik değeri geliştirme programı ve sosyal ve duygusal eğitim programının etkililiği. *Electronic Journal of Social Sciences*,6 (62), 756-769.
- Erbay, E. (2008). *Okul öncesi eğitim alan ve almayan ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin sosyal becerilere sahip olma düzeyleri* (Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Erden, M. & Akman, Y. (1998). *Gelişim-öğrenme-öğretme, eğitim psikolojisi*. Arkadaş Yayınevi.
- Ergün, M. (2004). Sınıfta motivasyon. Karip, E. (Ed.), *Sınıf yönetimi*. Pegem Yayıncılık.
- Erikson, E.H. (1984). *İnsanın sekiz çağı*. Birey ve Toplum Yayıncılık.
- Ertokuş Delikara, I. (2000). *Ergenlerin akran ilişkileri ile suç kabul edilen davranışlar arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Ertürk Kara, G. H. & Gürgen, F. (2016). 48-72 aylık çocukların davranış sorunlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 2(4), 1207-1216.
- Escalante-Barrios, E. L., Suarez-Enciso, S. M., Raikes, H., Davis, D., Garcia, A., Gonen, M., Veziroglu-Celik, M., & Hazar, R. G. (2020). Child-parent interactions in American and Turkish families: Examining measurement invariance analysis of Child-parent Relationship Scale. *PLoS ONE*, 15(4), Article e0230831. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0230831>
- Estell, D.B., Jones, M.H., Pearl, R., Van Acker, R., Farmer, T.W.&, Rodkin, P.C. (2008). Peer groups, popularity and social preference (trajectories of social functioning among students with and without learning disabilities. *Journal of Learning Disabilities*,41(1), 5-14. <https://doi.org/10.1177/001440290907600106>
- Estrada, P., Arsenio, W.F., Hess, R.D., & Haloway, S.D. (1987). Affective quality of the mother- child relationships: Logitudinal consequences for children's school relevant cognitive functioning. *Developmental Psychology*, (23),210-215. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.23.2.210>
- Evans, I.D. (2002). *The relationships between sociometric status of preschool children and parenting styles* (Master thesis). University of North Texas, USA.
- Fan, X., &Chen, M. (2001). Parental involvement and student's academic achievement: A meta-analysis. *Educational Psychology Review*,13(1),20-21. <https://doi.org10.1023/A:1009048817385>
- Ferreira, T., Cadima, J., Matias, M., Vieira, J.M., Leal, T., & Matos, P.M. (2016). Preschool childrens's prosocial behavior:the role of mother-child,father-child and teacher-child relationships.*Journal of Child and Family Studies*,25(6),1829-1839. <https://doi.org/10.1007/s10826-016-0369-x>

- Fitch, S.K. (1985). *The science of child development*. The Dorsey Press.
- Gander, M.J., & Gardiner, H.W. (1998). *Çocuk ve ergen gelişimi*. İmge Kitabevi.
- Gander, M.J., & Gardiner, H.W. (2004). *Çocuk ve ergen psikolojisi*. İmge Kitabevi.
- Geçtan E. (1993). *Psikanaliz ve sonrası*. Remzi Kitabevi.
- Geçtan, E. (1994). *Psikodinamik psikiyatri ve normal dışı davranışlar*. Remzi Kitabevi.
- Geçtan, E. (2003). *Psikodinamik psikiyatri ve normal dışı davranışlar*. Metis Yayınları.
- Gifford-Smith, M. E., & Rabiner, D. L. (2004). Social information processing and children's social adjustment. In J. B. Kupersmidt & K. A. Dodge (Eds.,) *Children's peer relations from development to intervention*. (pp. 61- 79). Washington, DC: American Psychological Association.
- Goleman, D. (2006). *Sosyal zekâ: İnsan ilişkilerinin yeni bilimi*. Varlık Yayınları.
- Gökçe, F. (2013). *5-6 Yaş çocukların sosyal-duygusal uyumları ile annelerinin çocuk yetiştirme tutumlarının incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Göktaş, İ. (2015). *Aile katılımı ve sosyal beceri eğitim programlarının tek başına ve birlikte 4-5 yaş çocuklarının sosyal becerileri ve anne çocuk ilişkileri üzerindeki etkisinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- Görgü, E. (2015). *Okula Devam Eden 5-6 Yaş Grubu Çocukların Bağlanma Biçimleri ve Sosyal Davranışları ile Annelerinin Bağlanma Biçimi ve Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Greenough, W., Emde, R.N., Gunnar, M., Massinga, R., & Shonkoff, J.P. (2001). The impact of the caregiving environment on young children's development. *Zero to Three*, 21(5), 16-23.

- Gresham, F.M., & Elliott, S.N. (1987). The relationship between adaptive behavior and social skills: Issues in definition and assessment. *Journal of Special Education*, 21(1), 167-181. <https://doi.org/10.1177/002246698702100115>
- Gresham, F.M., & Reschly, D.J. (1987). Dimensions of social competence: Method factors in the assessment of adaptive behavior, social skills and peer acceptance. *Journal of School Psychology*, 25(4), 367-381. [https://doi.org/10.1016/0022-4405\(87\)90038-0](https://doi.org/10.1016/0022-4405(87)90038-0)
- Gresham, F. M., Sugai, G., & Horner, R. H. (2001). Interpreting outcomes of social skills training for students with high-incidence disabilities. *Exceptional Children*, 67(3), 331-344. <https://doi.org/10.1177/001440290106700303>
- Gresham, F. M., Van, M. B., & Cook, C. R. (2006). Social skills training for teaching replacement behaviors: Remediating acquisition on deficits in at-risk students. *Behavioral Disorders*, 31(4), 363–377. <https://doi.org/10.1177/019874290603100402>
- Grych, J. H., Harold, G. T. & Miles, C. J. (2003). A prospective investigation of appraisals as mediators of the link between interparental conflict and child adjustment. *Child Development*, 74, 1176-1193. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00600>
- Gutman, L. M. & Feinstein, L. (2010). Parenting behaviours and children's development from infancy to early childhood: Changes, continuities and contributions. *Early Child Development and Care*, 180(4), 535-556.
- Gülay, H. (2009). Okul öncesi dönemde akran ilişkileri. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(22), 82-93.
- Gülay, H. (2010). *Okul öncesi dönemde akran ilişkileri*. Pegem Yayıncılık.
- Gülay, H. (2004). *Korunmaya muhtaç çocuklarla ailesi ile yaşayan 6 yaş çocuklarının sosyal becerilerinin karşılaştırılması* (Yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Gülay Ogelman H., & Erten, Sarıkaya,H.(2014).5-6 yaş çocuklarının sosyal beceri, akran ilişkileri ve okula uyum düzeyleri ile kardeş değişkenleri arasındaki ilişkiler.*Akademik Bakış Dergisi*, (41),0-11.
- Gülay Ogelman, H., Körükçü, Ö., & Ersan, C. (2015). Anne ve öğretmen ile olan ilişkilerin okul öncesi dönem çocuklarının akran ilişkilerini yordayıcı etkisinin incelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (19) ,179-206.
- Gülay, H. & Önder, A. (2011). Annelerinin tutumlarına göre 5-6 yaş çocuklarının sosyal-duygusal uyum düzeyleri. *Celal Bayar Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (1), 89-105.
- Gülay, H. & Önder A. (2013). A study of social–emotional adjustment levels of preschool children in relation to peer relationships. *International Journal of Primary Elementary and Early Years Education*,41 (5), 514-522.
- Güler, T. (2015). Okul öncesi eğitimde ailenin önemi ve okul aile iş birliği. Haktanır, G. (Ed.), *Okul Öncesi Eğitime Giriş* (283-308). Anı Yayıncılık.
- Gültekin Akduman, G., Günindi, Y., & Türkoğlu, D. (2015). Okul öncesi dönem çocukların sosyal beceri düzeyleri ile davranış problemleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(37), 673-683.
- Gültekin, Elibol, S. (2008).*5 Yaş çocuklarının sosyal becerilerinin bazı değişkenler açısından değerlendirilmesi*. (Yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gültekin, Z. (2003). *Akran zorbalığını belirleme ölçeği geliştirme çalışması* (Yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Güral, M., Sezer, T., Güven, G., & Efe Azkeskin, K. (2013). Investigation of the relationship between social skills and self-management behaviors of 5-year-old children. *Journal of Educational and Instructional Studies in The World*,3(1), 53-62.

- Gürel, R. (2014). Sosyal pekiştireçlerin ve model davranışlarının çocukların ahlaki yargılarının şekillenmesindeki etkisi (Bandura Örneği). *Değerler Eğitimi Dergisi*, 12(28), 101-119.
- Haktanır, G. (2002). Some factors influencing the transition between preschool and school in Turkey. OMEP (Organisation Mondiale Pour L'Education Prescolaire). Regional Meeting and Conference. 25-27 Nisan 2002. Gotenburg. İsveç.
- Hanish, L. D., Ryan, P., Lynn-Martin, C., & Fabes, R. A. (2005). The social context of young children's peer victimization. *Social Development*, 14(1), 2-19.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-9507.2005.00288.x>
- Harwood, R., Miller, S.A., & Vasta, R. (2008). *Child psychology: Development in a changing society*. John Wiley & Sons.
- Hartup, W.W. (1989). Behavioral manifestations of children's friendships. Berndt, T.J. & Ladd, G.W. (Eds.), (pp.46-71). *Peer relationships in child development*. USA: A Wiley Interscience Publication.
- Hay, D.F. (2006). Yours and mine: Toddler's talk about possessions with familiar peers. *British Journal of Developmental Psychology*, (24), 39-52.
<https://doi.org/10.1348/026151005X68880>
- Hay, D. F., Caplan, M., & Nash, A. (2009). The beginnings of peer relations. In K. H. Rubin, W. M. Bukowski, & B. Laursen (Eds.). *Handbook of peer interactions, relationships, and groups*. (121- 142). New York: The Guilford Press.
- Hay, D. F., Payne, A., & Chadwick, A. (2004). Peer relations in childhood. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45 (1), 84-108.
- Hays, R.B. (1985). A longitudinal study of friendship development. *Journal of Personality and Social Psychology*, (46), 909-924.

- Hoçur, İ.B. (2021). *48-72 aylık çocukların öz düzenleme becerileri ile sosyal becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Medipol Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Hortaçsu, N. & Cesur, S. (1993). "Relationship between depression and attachment styles in parent-child institution-reared Turkish children". *Journal of Genetic Psychology*,154(3),329-338.
- Hortaçsu, N. (1997). *İnsan ilişkileri*. İmge Kitabevi Yayınları.
- Hortaçsu, N. (2003). *Çocuklukta ilişkiler ana baba, kardeş ve arkadaşlar*. İmge Kitabevi.
- Hortaçsu, N. (2012). *İnsan ilişkileri*. İmge Kitabevi.
- Howes, C., &James, J. (2002). Children's' social development within the socialization context at childcare and early childhood education. Smith, P.K., Hart, C.H.(Eds.), *Blackwell handbook of childhood social development*. Oxford: Blackwell.
- Howes, C., & Spieker, S. (2008). Attachment relationships in the context of multiple caregivers.In Cassidy, J.& Shaver, P.R.(Eds.), *Handbook of attachment theory and research*(pp.317-332). New York City: Guilford.
- Howes, C. (2013). *Erken çocukluk eğitim ve bakım ortamlarında sosyalleşme çalışmaları için bir model*. Kernan,M& Singer,E. (Ed.), *Erken çocukluk eğitim ve bakımında akran ilişkileri*(15-26). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Hupp, S. D.A., LeBlanc, M., Jewell, J. D., &Warnes, E. (2009). History and overview. J. L. Matson (Ed.) *Social behavior and skills in children* (1-21). New York: Springer.
- Işık, H K. (2018). *Çalışan/çalışmayan ebeveynlerin çocuklarına karşı tutumları ve bu tutumların 5-6 yaş grubu çocukların davranış problemleri ile ilişkisinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Jamyang-Tshering, K. (2004). *Social competence in preschoolers: An evaluation of the psychometric properties of the preschool social skills rating system* (Ph. D. Thesis). Pace University, ABD.
- Jewell, J. D., Jordan, S. S., Hupp, S. D. A., & Everett, G. E. (2009). Etiology and relationships to developmental disabilities and psychopathology. In J. L. Matson (Ed.), *Social behavior and skills in children* (pp.39-59). NY: Springer.
- Johnson, C., Ironsmith, M., Snow, C.W., & Poteat, G.M. (2000). Peer acceptance and social adjustment in preschool and kindergarten. *Early Childhood and Educational Journal*,27(4),207-212. <https://doi.org/10.1023/B:ECEJ.0000003356.30481.7a>
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). *Benlik, aile ve insan gelişimi*. Koç Üniversitesi Yayınları.
- Kamaraj, I. (2004). *Sosyal becerileri derecelendirme ölçeğinin Türkçe 'ye uyarlanması ve beş yaş çocuklarının atılganlık sosyal becerisini kazanmalarında eğitici drama programının etkisi* (Doktora tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kandır, A., & Alpan, Y. (2008). Okul öncesi dönemde sosyal-duygusal gelişime anne-baba davranışlarının etkisi. *Aile ve Toplum*, 4(14) ,33-38.
- Kandır, A., & Orçan, M. (2011). Beş–altı yaş çocuklarının erken öğrenme becerileri ile sosyal uyum ve becerilerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi. *İlköğretim Online*, 10(1), 40–50.
- Kanlıkılıçer, P. (2005). *Okul öncesi davranış sorunları tarama ölçeği: geçerlik güvenirlik çalışması* (Yüksek Lisans Tezi) Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kapıkıran, N., İvrendi, A., & Adak, A. (2006). Okul öncesi çocuklarında sosyal beceri: durum saptaması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* ,19 (1), 19-27.
- Kargı, E. & Erkan, S. (2004). Okul öncesi dönem çocuklarının sorun davranışlarının incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (27), 135-144.

- Kargı, E. (2012). *Erken çocukluk döneminde gelişim*. Pegem Akademi
- Kerr, M.M., & Nelson, C.M. (1989). *Strategies for managing behavior problems in the classroom*. New Jersey: Practice Hall.
- Kernan, M. (2013). Çocuklar ve ebeveynlerin oyun ve arkadaşlık perspektifleri. Kernan, M., Singer, E. (Ed.), *Erken çocukluk eğitim ve bakımında akran ilişkileri*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kıldan, A.O. (2014). *Aile içi ilişkiler ve özel durumlarda aile, anne baba eğitimi*. Pegem Akademi.
- Kılıç, K.M. (2016). *Okul öncesi çocuklarına uygulanan sosyal beceri eğitiminin sosyal beceri düzeyleri üzerindeki etkisi ve sosyal beceri düzeyleri ile mizaç özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kılınc, N. & Ceylan, Ş. (2018). 5-6 yaş çocuklarının sosyal beceri ve problem davranışları ile oyun davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 297-332.
- Kıvanç-Öztuğ, E., & Çiner, M. (2018). Okulöncesi dönemi çocukları için yaratıcı drama yöntemi ile kurgulanan sosyal beceri eğitiminin değerlendirilmesi. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 414-428.
- Koçak, N., & Tepeli, K. (2006). 4-5 Yaş çocuklarının sosyal ilişkiler ve iş birliği davranışlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *1. Uluslararası Okul Öncesi Eğitim Kongresi*, Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi, İstanbul.
- Korkmaz, İ. (2010). *Sosyal öğrenme kuramı*. Yeşilyaprak, B. (Ed.). *Eğitim psikolojisi gelişim-öğrenme-öğretim*. Pegem Akademi.

- Kosir, K., & Pecjak, S. (2005). Sociometry as a method for investigating peer relationships: What does it measure? *Educational Research*, 47(1),127-144. <https://doi.org/10.1080/0013188042000337604>
- Kostelnik, M.J., Whiren, A.P., Soderman, A.K., & Gregory, K. (2005). *Guding children's social development. Theory to practise*.USA: Thomson& Demler Learning.
- Krosh, S., & Slentz, K. (2011). *Early childhood education: Yesterday, today and tomorrow*. New York: Routledge Publications.
- Kurtulan, B. (2015). *Erken çocukluk döneminde (4-7 yaş) bilişsel beceriler ile sosyal beceriler arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Kuru, N. (2020). Erken eğitimin tanımı, kapsamı ve önemi. Haktanır, G. (Ed.), (10-30). *Okul öncesi eğitime giriş*. Anı Yayıncılık.
- Ladd, G. W. & Burgess, K. B. (2001). Do relational risks and protective factors moderate the linkages between childhood aggression and early psychological and school adjustment? *Child Development*, 72 (5), 1579-1601. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00366>
- Ladd, G.W. (2005). *Children's peer relations and social competence: A century of progress*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Laible, D., Carlo G., Torquati J., & Ontai L. (2004). Children's perception of family relationships as assessed in doll story completion task: Links to parenting, social competence, and externalizing behavior. *Social Development*, 13(4), 551-569.
- Laible, D., Thompson, R. A., & Froimson, J. (2007). *Early socialization. Handbook of socialization: Theory and Research*, 181.
- Laird, R. D., Jordan, K. Y., Dodge, K. A., Pettit, G. S., & Bates, J. E. (2001). Peer rejection in childhood, involvement with antisocial peers in early adolescence, and the

- development of externalizing behavior problems. *Development and Psychopathology*, 13 (2), 337-354
- Lamb, M.E., & Nash, A. (1989). Infant-mother attachment, sociability and peer competence. T.J. Berndt & G.W. Ladd. (Eds.), *Peer relationships in child development*. (pp. 219-246.) USA: A Wiley-Interscience Publication
- Larose, M. P., Ouellet-Morin, I., Vergunst, F., Vitaro, F., Girard, A., E. Tremblay, R., & M. Côté, S. (2020). Examining the impact of a social skills training program on preschoolers' social behaviors: A cluster-randomized controlled trial in child care centers. *BMC Psychology*, (8), 1-12.
- Ledger, E., A. B. Smith, & P. Rich. (2000). Friendships over the transition from early childhood centre to school. *International Journal of Early Years Education*, 8 (1),
- Leibowitz, J., Ramos-Marcuse, F., & Arsenio, W. F. (2002). "Parent-child emotion communication, attachment, and affective narratives". *Attachment & Human development*, 4(1), 55-67. <https://doi.org/10.1080/14616730210123157>
- Leve, L. D., Fisher, P. A., & DeGarmo, D. S. (2007). Peer relations at school entry: Sex differences in the outcomes of foster care. *Merrill-Palmer Quarterly*, 53(4), 557–577. <https://doi.org/10.1353/mpq.2008.0003>
- Li, Y., Liu, L., Lu, Y., Xu, L., Wang, Y., Huntsinger, C.S. (2015). Mother-child and teacher-child relationships and their influences on Chinese only and non-only children's early social behaviors. The moderator role of urban-rural status. *Children and Youth Services Review*, (51), 108-116. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2015.01.023>
- Lidaka, A. & Lanka, S. (2014). Acquisition of youth life skills. *European Scientific Journal*, (1), 1-9.
- Lim, S. M., & Rodger, S. (2008). An occupational perspective on the assessment of social competence in children. *British Journal of Occupational Therapy*, 71(11), 469-481. <https://doi.org/10.1177/030802260807101104>

- Liman, B. (2020).60-72 aylık çocukların sosyal yetkinlik ve davranış durumlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (37),8-19.
- Lindsey, E. W. (2002). Preschool children's friendships and peer acceptance: Links to social competence. *Child Study Journal*,32 (3) ,145-156.
- Linsey, E. W., Malinda J. C. (2013). Preschoolers' emotional competence: links to pretend and physical play. *Merrill-Palmer Quarterly*,59(3),330-360.
- Lu, T. (2012). *Mother-child conversations about peers, mother-child interaction, children's social knowledge, and social skills*. Purdue University, Submitted to the Faculty, Indiana.
- Luiselli, J. K., McCarty, J. C., Coniglio, J., Zorilla-Ramirez, C., &Putnam, R. F. (2005). Social skills assessment and intervention. *Journal of Applied School Psychology*, 21(1), 21– 38. https://doi.org/10.1300/J370v21n01_02
- Lynch,A.,S.,& Simpson,C.G.(2010).Social skills: Laying the foundation for success.*Dimensions of Early Childhood*,38(2),3-12.
- Maccoby, E. E., & Martin, J. A. (1983). Socialization in the context of the family: Parent-child interaction. In P. H. Mussen, & E. M. Hetherington (Eds.), *Handbook of Child Psychology: Vol. 4. Socialization, Personality, and Social Development* (pp. 1-101). New York: Wiley.
- Maglica, T., Ercegovac, I. R., and Ljubetić, M. (2020). Mindful parenting and behavioral problems in preschool children. *Hrvatska Revija Za Rehabilitacijska Istrazivanja*, 56(1), 44-57. <https://doi.org/10.31299/hrri.56.1.4>
- Mahler, M.S., Pine, F., & Bergman, A. (1975). *The psychological birth of the human infant*. NY: Basic Books.
- Mahler, M.S., Pine F., & Bergman, A. (2003). *İnsan yavrusunun psikolojik doğumu*. Metis Yayınları.

- Mahler, M. S., Pine, F. & Bergman, A. (2012). *İnsan yavrusunun psikolojik doğumu*. Metis Yayınları.
- Marti Castaner, M., Bonillo, A., Jane Ballabriga, M. C., Fisher, E., & Duch, H. (2015). Cumulative risk, the mother–child relationship, and social-emotional competence in Latino head start Children. *Early Education and Development*, 27(5), 590-622. <https://doi.org/10.1080/10409289.2016.1106202>
- Mashburn, A. J., & Pianta, R. C. (2006). Social relationships and school readiness. *Early Education and Development*, 17 (1), 151-176.
- Matson, J.L., & Ollendick, T.H. (1988). *Enhancing children's social skills: Assessment and training*. USA: Pergamon Press.
- Mayeux, L., Bellmore, A. D., & Cillessen, A. H. N. (2007). Predicting changes in adjustment using repeated measures of sociometric status. *The Journal of Genetic Psychology: Research and Theory on Human Development*, 168(4), 401–424. <https://doi.org/10.3200/GNTP.168.4.401-424>
- McCartney, K., & Philips, D.A. (2006). *The Wiley-Blackwell handbook of early childhood development*. Chichester: Blackwell Publishing. 297.
- McClelland, M. M. & Morrison, F. J. (2003). The emergence of learning-related social skills in preschool children. *Early Childhood Research Quarterly*, 18(2), 206–224. [https://doi.org/10.1016/S0885-2006\(03\)00026-7](https://doi.org/10.1016/S0885-2006(03)00026-7)
- McClelland, M. M., Cameron, C. E., Connor, C. M., Farris, C. L., Jewkes, A. M. & Morrison, F. J. (2007). Links between behavioral regulation and preschoolers' literacy, vocabulary, and math skills. *Developmental Psychology*, (43), 947–959. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.43.4.947>
- McConnell, S.R., & Odom, S.L. (1999). A multimeasure performance-based assessment of social competence in young children with disabilities. *Topics in Early Childhood Special Education*, 19(2), 67-74. <https://doi.org/10.1177/027112149901900201>

- McDowell, D. J., & Parke, R. D. (2009). Parental correlates of children's peer relations: An empirical test of a tripartite model. *Developmental Psychology*, 45(1), 224-235. <https://doi.org/10.1037/a0014305>
- McEvoy, M.A. (1990). The organization of caregiving environments: Critical issues and suggestions for future research. *Education and Treatment of Children*,13(4),269-272.
- McFall, R.M. (1982). A review and reformulation of the concept of social skills. *Behavioral Assessment*. (4),1-33. <https://doi.org/10.1007/BF01321377>
- McGinnis, E. (2016). *Sosyal beceri öğretim programı*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Mercan Uzun, E., & Alat, K. (2017). Okul öncesi dönemde uygulanan 'Okula Hazırız' eğitim programının ilkököl birinci sınıf öğrencilerinin hazırbulunuşluk düzeylerine etkisi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*,36(2),59-80.
- Merrell, K.W., & Gimpel, G.A. (1998). *Social skills of children and adolescents. Conceptualization, assessment, treatment*. Lawrence Erlbaum Associates Publishes.
- Michiels, D., Grietens, H., Onghena, P., & Kuppens, S. (2008). Parent- child interactions and relational aggression in peer relationships. *Developmental Review*, (28),522-540. <https://doi.org/10.1016/j.dr.2008.08.002>
- Mikulincer, M., & Shaver, P.R. (2005). *Mental representations of attachment security: Theoretical foundation for a positive social psychology*. Interpersonal Cognition. New York. The Guilford Press.
- Mikulincer, M., & Shaver, P. R. (2007). *Attachment in adulthood: Structure, dynamics, and change*. New York, NY: Guilford Press.
- Miller, A. L., Gouley, K. K., Seifer, R., Dickstein, S., & Shields, A. (2004). Emotions and behaviors in the head start classroom: associations among observed dysregulation,

- social competence, and preschool adjustment. *Early Education and Development*, (15) ,147–165. https://doi.org/10.1207/s15566935eed1502_2
- Miller, M. A., Fenty, N., Scott, T. M. & Park, K. L. (2010). An examination of social skills instruction in the context of small-group reading. *Remedial and Special Education*,32(5),371-381.<https://doi.org/10.1177/0741932510362240>
- Monica, C. (2019). The intervention: Improving social-emotional skills in early childhood as a factor of school performance. *New Trends and Issues Proceedings on Humanities and Social Sciences*, 6(1),344–354.
- Moretti, M.M., DaSilva, K., & Holland, R. (2004). *Aggression from an Attachment. Girls and aggression: Contributing factors and intervention principles*. Boston: Kluwer.
- Morrison, E.F., Rimm-Kauffman, S. & Pianta, R.C. (2003). A longitudinal study of mother–child interactions at school entry and social and academic outcomes in middle school. *Journal of School Psychology*, (41),185 – 200. [https://doi.org/10.1016/S0022-4405\(03\)00044-X](https://doi.org/10.1016/S0022-4405(03)00044-X)
- Newman, B.M., & Newman, P.R. (2012). *Development through life: A Psychosocial Approach*. Cengage Learning.
- Nicholson, J.L., & Pearson, Q.M. (2003). Helping children cope with fears: Using children’s literature in classroom guidance. *Professional School Counseling*,7(1), 15-19.
- Nicolaides, C. A. (2018). *The effects of own and others' emotion on prosocial behavior in childhood* (Unpublished doctoral dissertation). California University, Riverside
- O'Connor, E. E., Collins, B. A., & Supplee, L. (2012). Behavior problems in late childhood: The roles of early maternal attachment and teacher-child relationship trajectories. *Attachment and Human Development*, 14(3), 265-288. <https://doi.org/10.1080/14616734.2012.672280>
- Odağ, C. (1999). *Nevrozlar 1*. Odağ Psikanaliz ve Psikoterapi Yayınları.

OECD (2001). *Starting Strong: Early Childhood Education and Care*. Paris: Organization for Economic Cooperation and Development.

Ogelman Gülay, H., & Ersan, C. (2014). Okul öncesi öğretmenlerinin sınıf yönetimi stratejilerinin çocukların akran ilişkileri üzerindeki etkisi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(2),63-84.

Ogelman, Gülay, H. (2018). *Okul öncesi dönemde akran ilişkileri*. Eğiten Kitap.

Oktay, A. (2000). *Yaşamın sihirli yılları: Okul öncesi dönem*. Epsilon Yayıncılık.

Oktay, A. (2007). *Yaşamın sihirli yılları: Okul öncesi dönem*. Epsilon Yayınevi.

Olçay, O. (2008). *Bazı kişisel ve ailesel değişkenlere göre okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal yetenekleri ve problem davranışlarının analizi* (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Onur, B. (2001). *Çocuk ve ergen gelişimi*. İmge Kitabevi Yayınları.

Ömeroğlu, E., Büyüköztürk, Ş., Aydoğan, Y., Çakan, M., Özyürek, A., Gültekin, G., Günindi, Y., Kutlu, Ö., Çoban, A., Ceylan, Ş., Özaydın, L., Sert, N., Yurt, Ö., Koğar, H., Karayol, S., Ceyhun, A.T., Atabey, D., & Oğuz, T. (2012). *Okul öncesi sosyal beceri destek projesi eğitim kitapları seti: Öğretmen kılavuz kitabı*. Fikriala Görsel İletişim Hizmetleri.

Ömeroğlu, E., Büyüköztürk, Ş., Aydoğan, Y., Çakan, M., Çakmak, E., Özyürek, A., Gültekin, G., Günindi, Y., Kutlu, Ö., Çoban, A., Ceylan, Ş., Özaydın, L., Sert, N., Yurt, Ö., Koğar, H., & Karayol, S. (2014). Okul öncesi sosyal beceri değerlendirme ölçeği öğretmen formunun geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenirlik analizleri. *Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(8), 37-46.

Önder, S. (2016). *5 – 6 Yaş çocukların bağlanma stillerinin akran ilişkilerine etkisi* (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Önder, A. (2018). Eğitici dramanın sosyal beceri eğitiminde etkili olarak kullanılması. Ogelman, G. (Ed.) *Yaşamın İlk Yıllarında Sosyal Beceriler*. (199-214). Eğiten Kitap.
- Önder, A, Gülay, H. (2008). İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin psikolojik sağlamlığının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (23),192-197.
- Öngider, N. (2013). Anne-baba ile okul öncesi çocuk arasındaki ilişki. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*,5(4),20-440.
- Öz, S. (2008). Farklı aile yapılarındaki 6 yaş çocuklarının aile ilişkilerini algılayışlarındaki benzerlik ve farklılıkların incelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Özdemir, A.D. (2012). *Bazı değişkenler açısından okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal becerilerinin ve ailelerinin ebeveynliğe yönelik tutumlarının analizi* (Yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Özdemir-Topaloğlu, A. (2013). *Etkinlik temelli sosyal beceri eğitiminin çocukların akran ilişkilerine etkisi* (Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Özgün, Ö. (2015). *Çocuk gelişimi kuramları. Her yönüyle okul öncesi eğitim*. Hedef Yayıncılık.
- Özmen, D. (2013). *5-6 yaş grubu çocukların akran ilişkilerinin sosyal problem çözme becerisi açısından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Öztürker, B. (2014). *6 yaş çocuklarının olumlu sosyal davranışları ile anne ve öğretmen özgeciliği arasındaki ilişkilerin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi, İstanbul.

- Özyürek, A., Bedge, Z. ve Yavuz, N. F. (2014). Okul öncesi çocukların sosyal Becerileri ile yakın çevresindeki yetişkin etkileşimleri arasındaki ilişki. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(2), 115-134.
- Paley, B., Conger, R. D. & Harold, G. T. (2000). Parent' s affect adolescent cognitive representations and adolescent social development. *Journal Of Marriage and Family*, 62, 761-776. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2000.00761.x>
- Pallini, S., Baiocco, R., Schneider, B. H., Madigan, S., & Atkinson, L. (2014). Early child parent attachment and peer relations: A meta-analysis of recent research. *Journal of Family Psychology*, 28 (1), 118–123. <https://doi.org/10.1037/a0035736>
- Park, K. A., & Waters, E. (1989). Security of attachment and preschool friendships. *Child Development*,60(5),1076-1081.
- Park, S.Y., & Cheah, C.S.L. (2005). Korean mothers' proactive socialization beliefs regarding preschoolers' social skills. *International Journal of Behavioral Development*, 29(1), 24-34. <https://doi.org/10.1080/01650250444000306>
- Patterson Mallin, M.J. (2003). *The impact of maternal expressiveness on child expressiveness and sociometric status*. (Master thesis). De Paul University, Chicago.
- Pehlivantürk, B. (2004). Otistik bozukluğu olan çocuklarda bağlanma. *Türk Psikiyatri Dergisi*,15(1), 56-63.
- Pekdoğan, S. (2011). *Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden beş-altı yaş çocuklardaki sosyal becerilerin bazı özellikler açısından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Pekel, N. (2004). *Akran zorbalığı grupları arasında sosyometrik statü, yalnızlık ve akademik başarı durumlarının incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Peren, S., Stadelmann, S., Wyl, A.V. & Klitzing, K.V. (2007). Pathways of behavioral and emotional symptoms in kindergarden children: What is the role of prosocial behaviour?. *Eur Child Adollescan Psychiatry*, 16(4), 209-214.
- Perry, J.P. (2001). *Outdoor play: teaching strategies with young children*. New York: Teacher's College Colombia University.
- Pianta R. C. (1992). Child-parent relationship scale. University of Virginia. Author.
- Pietromonaco P. R. & Barrett L. F. (2000). The internal working models' concept: What do we really know about the self in relation to others? *Review of General Psychology*, 4(2), 155-175. <https://doi.org/10.1037/1089-2680.4.2.155>
- Polat, Ö., Atış-Akyol, N. (2016). Analyzing the relationship between school readines and peerrelations of five-year-old children. *International Journal on New Trends in Education and Their Implications*, 7 (4), 29-39.
- Posada, G., Carbonell, O. A, Alzate, G. & Plata, S. J. (2004). Through colombian lenses: Ethnographic and conventional analyses of maternal care and their associations with secure base behavior. *Developmental Psychology*, 40(4), 508-518. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.40.4.508>
- Quie, K. (2002). *Marriage parenting and childhood behavior: The relationship between morital behavior, parenting behavior and childhood aggresion and peer rejection: A multimethod evaluation* (PhD. Thesis). Seattle Pacific University, USA.
- Quinn, M.M., Osher, D., Warger, C.L., Hanlet, T.V., Bader, B.D., & Hoffman, C.C. (2000). *Teaching and working with children who have emotional and behavioral challenges*. Longmont, CO: Sopris West.
- Raby KL, Steele RD, Carlson EA, Sroufe LA (2015). Continuities and changes in infant attachment patterns across two generations. *Attachment & Human Development*, 17, 414-28.

- Ramazan, O., & Dönmez, Ö. (2018). Sosyal becerilerin tanımı, kapsamı ve önemi. Gülay, H.(Ed)., *Yaşamın ilk yıllarında sosyal beceriler*.(17-38). Eğiten Kitap.
- Robertson, J., Bowlby, J. (1952). Responses of young children to seperation from their mothers. *Courrier du Centre International de l'Emfance*, (2),131-142.
- Rodkin, P. C., & Hodges, E. V. E. (2003). Bullies and victims in the peer ecology: Four questions for psychologists ans school professionals. *School Psychology Review*,32 (3), 384-400.
- Rhoades, B., Warren, H. K., Domitrovich, C. E. & Greenberg, M. T. (2010). Examining the link between preschool social-emotional competence and first grade academic achievement: The role of attention skills. *Early Childhood Research Quarterly*, 26, 182-191.
- Ross, D.P., & Gauvain, M. (2008). *Child psychology. A contemporary viewpoint*. USA. McGraw- Hill Book Company.
- Rothbaum, F., Rosen, K., Ujii, T., & Uchida, N. (2002). Family systems theory, attachment theory and culture. *Family Process*, (41), 328-50. [https:// doi: 10.1111/j.1545-5300.2002.41305.x](https://doi.org/10.1111/j.1545-5300.2002.41305.x).
- Russell, A. (2014). Parent-Child relationship and influences. Smith, P.K,Hart,C.H.(Ed.). *The Wiley blackwell handbook of childhood social development*.(p.337).John Wiley&Sons .
- Ryan, J. E. (2004). *Broken Spirits-Lost souls loving children with attachment and bonding difficulties*. Universe Inc. Lincoln, NE.
- Salı, G. (2014). Okulöncesi dönem çocuklarında akran ilişkilerinin ve akran şiddetine maruz kalmanın çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 43(2) ,195-216.

- Samancı, O., & Diş, O. (2014). Sosyal becerileri zayıf olan ilkokul öğrencilerinin tutum ve davranışlarının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*,22(2),573-590.
- Santrock, J.W. (2013). *Life-span development*. McGraw Hill Higher Education.
- Sarı, E. (2007). *Anasınıfına devam eden 5-6 yaş grubu çocukların, annelerinin çocuk yetiştirme tutumlarının çocuğun sosyal uyum ve becerilerine etkisinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sarıca, E. (2013). *Ebeveynlerin sosyal sorun çözme yönelimi ile çocukların benlik algısı arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Saygı, D. (2011). *Ebeveyn – çocuk ilişkisi ölçeğinin Türkçe 'ye uyarlanması ve anne – çocuk ilişkisinin bazı değişkenler açısından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul
- Saygı, D., & Uyanık Balat, G. (2013). Anasınıfına devam eden çocuğu olan annelerin çocukları ile ilişkilerinin incelenmesi. *International Journal of Human Sciences*,10(1),844-862.
- Scharf, M., Kerns, K. A., Rousseau, S., & Kivenson-Baron, I. (2016). Mother-child attachment and social anxiety: Associations with friendship skills and peer competence of Arab children. *School Psychology International*, 37 (3), 271- 288. <https://doi.org/10.1177/0143034316631179>
- Schneider, B. H., Atkinson, L., & Tardif, C. (2001). Child–parent attachment and children's peer relations: A quantitative review. *Developmental Psychology*, 37 (1), 86. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.37.1.86>
- Schrepferman, L.M., Eby, J., Snyder, J., & Stropes, J. (2006). Early affiliation and social engagement with peers: Prospective risk and protective factors for childhood

depressive behaviors. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*,14(1),50-61.

<https://doi.org/10.1177/10634266060140010501>

Sebanc, A. M. (2003). The Friendship Features of Preschool Children: Links with Prosocial Behavior and Aggression. *Social Development*, 12(2), 249–268. <https://doi.org/10.1111/1467-9507.00232>

Seçer, Z., Gülay Ogelman, H., Önder, A. & Berengi, S. (2012). Okul öncesi 5-6 yaş grubu çocukların akran ilişkileri ile annelerinin ebeveynliğe yönelik öz yeterlik algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12(3), 1993-2008.

Seibert, A., & Kerns, K. (2015). Early mother–child attachment: Longitudinal prediction to the quality of peer relationships in middle childhood. *International Journal of Behavioral Development*, 39 (2), 130-138. <https://doi.org/10.1177/0165025414542710>

Senemoğlu, N. (1997). *Gelişim, öğrenme ve öğretim*. Ertem Yayınları

Senemoğlu, N. (2005). *Gelişim, öğrenme ve öğretim: Kuramdan uygulamaya*. Gazi Kitabevi.

Senemoğlu, N. (2009). *Gelişim, öğrenme ve öğretim: Kuramdan uygulamaya*. Pegem A Yayıncılık.

Sette, S., Spinrad, T. L., & Baumgartner, E. (2017). The relations of preschool children's emotion knowledge and socially appropriate behaviors to peer likability. *International Journal of Behavioral Development*, 41 (4), 532-541.

Seven, S. (2006). *Altı yaş çocuklarının sosyal becerileri ile bağlanma durumları arasındaki ilişkilerin incelenmesi* (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Shapiro, E. L. (2004). *Yüksek EQ'lu bir çocuk yetiştirmek*. Varlık Yayınları.

- Sheridan, S.M., & Walker, D. (1999). Social skills in context: Considerations for assessment, intervention, and generalization. In C. R. Reynolds & T. B. Gutkin (Eds.). *The handbook of school psychology* (3rd ed.,686–708). New York: Wiley & Sons.
- Shonkoff, J.P., & Phillips, D.A. (2000). *From neurons to neighbourhoods: the Science of early childhood development*. Washington, D.C.: National Academy Press.
- Shulman, S., Elicker, J., & Sroufe, L. A. (1994). Stages of friendship growth in preadolescence as related to attachment history. *Journal of Social and Personal Relationships*,11(3),341-361. <https://doi.org/10.1177/0265407594113002>
- Shure, M.B. (2001). *I can problem solve*. (An Interpersonal Cognitive Problem-Solving Program) (ICPS). Illinois.Research Press.
- Smith, P.K., Cowie, & H., Blades. (2005). *Understanding children's development*. Blackwell Publishing.
- Smith, K., & Hart, H.C. (2014). *The Wiley-Blackwell handbook of childhood social development*. Blackwell Publishing.
- Simpson, J. S., & Rholes, W. S. (1998). Attachment in adulthood. In J. A. Simpson & W. S. Rholes (Eds.), *Attachment theory and close relationships* (3-21). New York: Guilford Press.
- Solomon J, George C. (2011). *Disorganized attachment and caregiving*. New York, The Guilford Press.
- Sorias,0. (1986). Sosyal beceriler ve değerlendirme yöntemleri. *Psikoloji Dergisi*,20(5),25-29.
- Soysal, A.Ş; Bodur, Ş.; İşeri, E., & Şenol, S. (2005). Bebeklik dönemindeki bağlanma sürecine genel bir bakış.*Klinik Psikiyatri*,(8),88-99.

- Sönmez, K. (2019). *Okul öncesi dönem çocuklarının mizaçları ile akran ilişkileri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Sparks, L. A., Trentacosta, C. J., Owusu, E., McLearn, C., & Smith-Darden, J. (2017). Family cumulative risk and at-risk kindergarteners' social competence: The mediating role of parent representations of the attachment relationship. *Attachment & Human Development*, 20(4), 406-422. <https://doi.org/10.1080/14616734.2017.1414861>
- Spence, S.H. (2003). Social skills training with children and young people: Theory, evidence and practice. *Child and Adolescent Mental Health*, 8(2), 84-96. <https://doi.org/10.1111/1475-3588.00051>
- Sucuoğlu, B., & Çiftci, İ. (2003). *Bilişsel süreç yaklaşımıyla sosyal beceri öğretimi*. Kök Yayıncılık.
- Sucuoğlu, B., & Çiftci, İ. (2005). *Bilişsel süreç yaklaşımıyla sosyal beceri öğretimi*. Kök Yayıncılık.
- Sucuoğlu, B., & Özokçu, O. (2005). Kaynaştırma öğrencilerinin sosyal becerilerinin değerlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 6 (1), 41-57
- Sutton, L., Smith, L., Dearden, C., & Middleton, S. (2007). *A child's eye view of social difference*. York: Joseph Rowntree Foundation.
- Szewczyk-Sokolowski, M., Bost, K. K., & Wainwright, A. R. (2005). Attachment temperament, and preschool children's peer acceptance. *Social Development*, 14(3), 379-397.
- Şen, M. (2009). *3-6 Yaş grubu çocukların sosyal davranışlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi* (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Şen, B. (2017). *Okul öncesi dönemdeki çocukların duygusal zekâ düzeyleri ile akran ilişkileri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tezel-Şahin, F. & Özyürek, A. (2016). *Anne baba eğitimi ve aile katılımı*. İstatistik Dünyası.
- Topçu Bilir, Z. & Sop, A. (2016). Okul öncesi dönemindeki çocukların aile ilişkileri ve çocuklarda görülen davranış problemleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (40), 20-43.
- Topçu, M. (2016). Ayrılma ve bireyleşme: Nesne ilişkileri üzerine terapötik uygulama. *Ayna Klinik Psikoloji Dergisi*, 3(2), 27-28.
- Tunçeli, H. İ., & Akman, B. (2014). Anaokullarına devam eden 6 yaş çocuklarının sosyal becerilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*,3(4), 333-341.
- Tutkun, C. (2012). *60- 72 Aylık çocukların sosyal becerilerinin anne ve öğretmen değerlendirmelerine göre incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Türköz, Y. (2007). Okul Öncesi Çocuklarda Bağlanma Örüntüsünün Kişilerarası Problem Çözme ve Açık Bellek Süreçlerine Etkisi (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tüzün, O., & Sayar, K. (2006). Bağlanma kuramı ve psikopatoloji. *Düşünen Adam*,19(1), 24-39.
- UNICEF (2017). Dünya Çocuklarının Durumu Raporu. <https://www.unicef.org/early-childhood-development>.
- Usta Yüksek, S. (2014). *Okul öncesi dönem çocuklarda davranış problemlerinin anne-çocuk ve öğretmen çocuk ilişkileri açısından incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Uysal, H., & Dinçer, Ç. (2012). Peer bullying during early childhood. *Journal of Theoretical Educational Science*,5(4),468-483.
- Uzamaz, F. (2000). Ergenlerde sosyal beceriler ve değerlendirme yöntemleri. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*,6(6),49-57.
- van Ijzendoorn, Juffer M.H., & Duyvesteyn,M.G.C(1995) Breaking the intergenerational cycle of insecure attachment. A review of the effects of Attachment-based interventions on maternal sensitivity and infant security. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, (36),225-248. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.1995.tb01822.x>
- Verschueren, K., Doumen, S.& Buyse, E. (2012). Relationships with mother, teacher, and peers: Unique and joint effects on young children"s self-concept. *Attachment & Human Development*,14, 233-248. <https://doi.org/10.1080/14616734.2012.672263>
- Wainwright, A.B. (2002). *Maternal peer management behaviors and children's social networks: Influences on children's peer relations* (PhD. Thesis). University of Illinois,Urbana-Champaign.
- Walden, L. M., & Beran, T. N. (2010). Attachment quality and bullying behavior in schoolaged youth. *Canadian Journal of School Psychology*, 25, 5-18. <https://doi.org/10.1177/0829573509357046>
- Walker, H.M., Ramsey, E., & Gresham, F.M. (2004). *Antisocial behaviour in school: Evidence-based practices*. Belmont,CA: Wadsworth-Thomson Learning.
- Walker, S. (2009). Sociometric stability and the behavioral correlates of peer acceptance in early childhood. *The Journal of Genetic Psychology*, 170 (4), 339-358. <https://doi.org/10.1080/00221320903218364>
- Ward, M. A., Clayton, K., Barnes, J., & Theule, J. (2018). The Association between peer victimization and attachment security: A meta-analysis. *Canadian Journal of School Psychology*, 33 (3), 193-211. <https://doi.org/10.1177/0829573517715737>

Waters, E., Wippman, J., & Sroufe, L. A. (1979). Attachment, positive affect, and competence in the peer group: Two studies in construct validation, *Child Development*, 50(3), 821–829. <https://doi.org/10.2307/1128949>

Welsh, J.A., Nix, R.L., Blair, C., Bierman, K.L., & Nelson, K.E. (2010). The development of cognitive skills and gains in academic school readiness for children from low-income families. *Journal of Educational Psychology*, 102(1), 43-53.

<https://doi.org/10.1037/a0016738>

Whitted, K.S. (2011). Understanding how social and emotional skills deficits contribute to school failure. *Preventing School Failure*, 55(1), 10-16.

<https://doi.org/10.1080/10459880903286755>

Wolff, S. (2001). *Problem çocuklar*. Say Yayıncılık.

Woolfolk, A. (2010). *Educational Psychology*. Pearson Education.

Worden, L.J. (2002). *Social interactions and perceptions of social skills of children in inclusive preschools* (Phd. Thesis). University of Delawera, USA.

Yaşar, Ş. (2000). *Okul öncesi eğitimde temel alışkanlıklar ve sosyal davranışların kazandırılması. Okul Öncesi Eğitimin İlke ve Yöntemleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Yaşar Ekici, F. (2013). *Okul öncesi eğitim kurumlarındaki aile katılım çalışmalarına katılan ve katılmayan ailelerin çocuklarının sosyal beceri ve problem davranışlar açısından karşılaştırılması* (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Yavuzer, H. (1989). *Ana-baba ve çocuk*. Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2007). *Çocuk psikolojisi*. Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2002). *Çocuk psikolojisi*. Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2014). *Çocuğu tanımak ve anlamak*. Remzi Kitabevi.

- Yavuzer, H. (2017). *Çocuk Psikolojisi*. Remzi Kitabevi.
- Yerlioğlu, E. A. (2010). *Çocuğun bağlanma davranışının anne hassasiyeti ve çocuğun sosyo-duygusal yetkinliğiyle ilişkisi: Bağlanma davranışları sınıflandırma setinin, okul öncesi dönemdeki Türk çocuklarıyla kullanılması* (Yüksek Lisans Tezi). Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yılmaz, Y. (2020). *Çocuğun davranışlarına etkin sınır koymaya yönelik anne eğitim programının annelerin sınır koyma davranışı ve anne çocuk ilişkileri üzerindeki etkisi* (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yılmaz-Bolat, E. (2017). Anne baba tutumlarının çocukların sosyal becerileri üzerindeki etkisi. *Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 32-38.
- Yiğen, E. (2005). *Zonguldak il merkezinde yuvaya giden 3-6 yaş grubu çocuklarda kardeş kıskançlığının değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Zonguldak Kara Elmas Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Yörükhan, T. (2011). *Bağlanma ve sonraki yaşlarda görülen etkileri*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Yukay, M. (2006). *Okul öncesi dönemdeki çocukların kişilerarası ilişkilerini geliştirmeye yönelik hazırlanmış sosyal beceri eğitim programının değerlendirilmesi*. 1. Uluslararası Okul Öncesi Eğitim Kongresi, 30 Haziran-3 Temmuz 2004. M.Ü. Ya-Pa Yayınları.
- Yurtseven, B. (2017). *Okul öncesi çocuklarda bağlanma ve saldırganlık davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yüksel, E. G. (2006). *Üniversite öğrencilerinin ayrılma bireyleşme özellikleri ve etkileyen etmenler* (Uzmanlık Tezi). Celal Bayar Üniversitesi Tıp Fakültesi, Manisa.

Zeanah, CH, Benoit, D.& Barton, M. (1993). Representations of attachment in mothers and their one-year-old infants. *J Am Acad Child Adolescent Psychiatry*,32(2),278-286.

<https://doi.org/10.1097/00004583-199303000-00007>

Zhang, X., Chen, H. C. & Zhang, G. F. (2008). Children's relationships with mothers and teachers: linkages to problem behavior in their first preschool years. *Acta Psychologica Sinica*, 40(04), 418-426.

Zimmer-Gembeck, M.J., Hunter, T.A., & Pronk, R. (2007). A model of behaviors peer relations and depression. Perceived social acceptance as a mediator and the divergence of perceptions. *Journal of Social and Clinical Psychology*,26(3),273-302.

<https://doi.org/10.1521/jscp.2007.26.3.273>

EK-A: SBGS Derecelendirme Ölçeği İzin Formu

08.10.2019

Sayın Serap ATEŞ,

Sosyal Beceri Geliştirme Sistemi- Derecelendirme Ölçeği (3-5 Yaş Okul Öncesi Versiyonu) Öğretmen Formu: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. (**Tutkun ve Dinçer, baskıda**), ilgili yerlerde kaynak gösterilme şartıyla, araştırmanızda kullanabilirsiniz. Adı geçen ölçek başka çalışmalarda kullanılmak istendiğinde tekrar izin alınmalı ve başkalarına verilmemelidir. Çalışmanız yayımlandıktan sonra bir örneğinin tarafıma gönderilmesini rica ederim.

KAYNAK: Tutkun, Cansu, **Dinçer, Çağlayan** (Baskıda) Sosyal Beceri Geliştirme Sistemi- Derecelendirme Ölçeği (3-5 Yaş Okul Öncesi Versiyonu) Öğretmen Formu: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*

İMZA

Araştırmacılar Adına

Prof. Dr. Çağlayan DİNÇER

Araştırmanın Başlığı: Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Akran İlişkileri ve Sosyal Beceri Düzeylerinin Anne Çocuk İlişkileri Açısından İncelenmesi

Araştırmacıların Adı ve Soyadı: Serap ATEŞ

İMZA

EK-B: Ebeveyn Çocuk İlişki Ölçeği İzin Formu

T. C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Fakültesi
Okul Öncesi Eğitimi Ana Bilim Dalı

12 Aralık 2018

Sayın Serap ATEŞ

ÇOCUK-ANABABA İLİŞKİ ÖLÇEĞİ'Nİ (Akgün ve Yeşilyaprak, 2010) ilgili yerlerde kaynak gösterilmesi şartıyla, araştırmanızda kullanabilirsiniz. Adı geçen ölçek başka çalışmalarda kullanılmak istendiğinde bilgi verilmeli ve başkalarına verilmemelidir.

İMZA

Araştırmacılar Adına
Dr. Öğr. Üyesi Ege Akgün
Ankara Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Fakültesi
Okul Öncesi Eğitimi Ana Bilim Dalı

Araştırmacılar Adına:

İMZA

Serap ATEŞ

Ek-C Çocuk Davranış Ölçeği İzin Formu

Sayın Serap ATEŞ,

Türkçe'ye uyarlama çalışması tarafımdan yapılmış olan "Çocuk Davranış Ölçeği"ni tezinizde kaynak gösterim kurallarına uyma, ölçek maddelerini yayınlarda paylaşmama ve ölçeği başka araştırmacılara vermemek koşulları ile kullanmanızı uygun buluyorum. Çalışmalarınızda kolaylıklar dilerim.

04.01.2020

Doç. Dr. Hülya GÜLAY ÖGELMAN

Balıkesir Üniversitesi

Necatibey Eğitim Fakültesi

Temel Eğitim Bölümü

Okul Öncesi Eğitimi ABD.

EK-Ç: Etik Komisyonu Onay Bildirimi

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Tarih: 02/03/2020
Sayı: 35853172-300-E.00001024660

0001024660

Sayı : 35853172-300
Konu : Serap ATEŞ (Etik Komisyon İzni)

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 17.02.2020 tarihli ve 51944218-300/00001006694 sayılı yazı.

Enstitünüz Temel Eğitim Anabilim Dalı Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı tezli yüksek lisans programı öğrencisi **Serap ATEŞ**'in **Doç. Dr. Aysel ÇOBAN** danışmanlığında yürüttüğü "**Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Akran İlişkileri ve Sosyal Beceri Düzeylerinin Anne-Çocuk İlişkileri Açısından İncelenmesi**" başlıklı tez çalışması Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **25 Şubat 2020** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini saygılarımla rica ederim.

e-izmalıdır
Prof. Dr. Rahime Meral NOHUTCU
Rektör Yardımcısı

Evrakın elektronik imzalı suretine <https://belgedogrulama.hacettepe.edu.tr> adresinden 4916fc5b-e1ab-4a9d-bd90-f86877cb2a78 kodu ile erişebilirsiniz. Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'na uygun olarak Güvenli Elektronik İmza ile imzalanmıştır.

Hacettepe Üniversitesi Rektörlük 06100 Sıhhiye-Ankara
Telefon:0 (312) 305 3001-3002 Faks:0 (312) 311 9992 E-posta:yazimd@hacettepe.edu.tr İnternet
Adresi: www.hacettepe.edu.tr

Sevda TOPAL

EK-D: Etik Beyanı

Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada,

- * tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- * görsel, işitsel ve yazılı bütün bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- * başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- * atıfta bulunduğum eserlerin bütününe kaynak olarak gösterdiğimi,
- * kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- * bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversitede veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

...../...../.....

(İmza)

Serap Doğa ATEŞ